

**КИЇВСЬКИЙ ІНСТИТУТ СУЧАСНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА
ПСИХОТЕРАПІЇ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:
Роль статевого виховання у формуванні самооцінки підлітків

Здобувача (ки) 2 курсу ПМ-224
групи
Спеціальності 053 Психологія
Освітньо-професійна програма
Клінічна психологія
Белих Ю.Ф.
(прізвище та ініціали)
Керівник
к.психол.н.,
Крайлюк А.І.
(вчене звання, науковий ступінь, прізвище та
ініціали)

Робота рекомендована до захисту
рішенням кафедри клінічної психології та кафедри соціальної психології

Протокол № 10 від « 24 » червня 2024р.

Зав. кафедри клінічної психології

д.психол.н., с.н.с., Лисенко І.П

підпис (наукова ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Зав. кафедри соціальної психології

к.психол.н., Трофімова Д.О.

підпис (наукова ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Київ–2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ.....	7
1.1 Основні підходи та концепції дослідження самооцінки в психологічній літературі.....	7
1.2 Психологічні аспекти статевого виховання в Українських закладах освіти.....	19
Висновки до розділу I.....	32
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	34
2.1 Організація та основні етапи дослідження	34
2.2 Методичне забезпечення емпіричного дослідження	36
2.3 Характеристика вибірки емпіричного дослідження	40
Висновки до розділу II.....	45
РОЗДІЛ III РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	47
3.1 Описовий аналіз та інтерпретація даних емпіричного дослідження.....	47
3.2 Кореляційний та регресійний аналізи та інтерпретація даних емпіричного дослідження.....	76
3.3 Методи вдосконалення статевого виховання школярів в закладах загальної середньої освіти, та розробка психокорекційної програми для покращення самооцінки підлітків.....	95
Висновки до розділу III.....	109
ВИСНОВКИ.....	111
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	115

ВСТУП

Вивчення ролі статевого виховання у формуванні самооцінки підлітків належить до пріоритетних напрямків сучасної наукової психології. Самооцінка визначається як суб'єктивне сприйняття та оцінка власної особистості, яке може включати такі аспекти, як власна цінність, ефективність, адаптивність та соціальна прийнятність. Період підліткового віку є дуже важливим для формування самооцінки, оскільки саме в цей час індивід сприймає та асимілює статеві ролі, отримує визначальні знання про себе та вступає в інтеракцію з оточуючим середовищем, що впливає на його самопізнання.

Дослідження зазначеної теми необхідно для розуміння процесів формування самооцінки підлітків, зокрема в контексті впливу статевого виховання. Роль гендерної соціалізації, норм, очікувань та стереотипів може мати значний вплив на сприйняття себе підлітками. Дослідження цієї проблематики дозволить виявити фактори, які сприяють або перешкоджають формуванню позитивної самооцінки у підлітків, що має важливе значення для розробки програм психологічної підтримки та інтервенцій з метою підвищення психічного благополуччя цієї вразливої групи населення.

У сучасній науковій сфері велика увага приділяється дослідженню психічного розвитку дітей з урахуванням їх статевої приналежності. Цей аспект привертає значну увагу психологів та педагогів через його важливість для розуміння і покращення процесів виховання. Результати таких досліджень стають основою для вдосконалення практики виховання та освіти.

Вітчизняні вчені, такі як В. Кравець, І. Мезеря, Т. Говорун, О. Кузнецова, А. Нагорна, активно досліджують тему статевої соціалізації та статевого виховання, а також вносять вагомий внесок у теоретичне та практичне забезпечення цієї проблематики. Професор О. Главацька та доктор О. Рибалка, серед інших дослідників, пропонують концепції спеціальної підготовки майбутніх педагогів для ефективного проведення статевого виховання учнів,

що вказує на активний розвиток та актуальність цієї галузі наукових досліджень у сучасному українському освітньому контексті.

Одним із відомих дослідників є Джеймс Марсія. Він вивчав питання статевої ідентичності та самооцінки підлітків та розробив теорію процесу формування ідентичності на основі різних стратегій адаптації.

Іншим важливим дослідником є Кейт Коллінз. Вона проводила дослідження щодо впливу статевого виховання на розвиток самооцінки та ментального здоров'я підлітків у контексті сімейного середовища.

Крістіна Розенблют також вивчала роль статевого виховання у формуванні самооцінки. Вона зосереджувалася на взаємозв'язку між сприйняттям статевої ролі та рівнем самооцінки підлітків.

Ці дослідники сприяли розумінню важливості статевого виховання у формуванні психологічного благополуччя та самооцінки підлітків.

Зазначені дослідження розкривають широкий спектр питань, пов'язаних із статевою соціалізацією та статевим вихованням у школі та в сімейному середовищі. Вони важливі як для педагогічної практики, так і для формування політики у галузі освіти та виховання, спрямованої на забезпечення психічного та соціального благополуччя дітей та підлітків.

Дослідження теми статевого виховання виявляється надзвичайно важливим, оскільки сексуальна освіта має значний вплив на широкий спектр факторів, що визначають фізичне, психічне та соціальне благополуччя молоді. Важливо зазначити, що наявність належної сексуальної освіти сприяє здоровому та відповідальному початку сексуального життя, зменшенню поширення хвороб, що передаються статевим шляхом, а також зменшенню незапланованих вагітностей серед підлітків, що сприяє зниженню кількості абортів у цій віковій групі. Крім того, наявність статевої освіти допомагає відчувати комфорт та впевненість у власному тілі, сприяє психічному та емоційному здоров'ю дітей та підлітків, а також виступає важливим інструментом у профілактиці насильства щодо цієї вразливої соціальної групи.

Таким чином, впровадження статевого виховання молоді стає нагальною проблемою у сучасній освітній системі. Зазначена необхідність не викликає сумнівів як серед батьківської громадськості, так і серед професійної освітянської спільноти. Згідно з Національною програмою планування сім'ї та Національною програмою "Діти України", розробленою Радою Міністрів України, велика увага приділяється темі гігієни та підготовки молоді до здорового сімейного життя та забезпечення народження здорових нащадків.

Об'єкт дослідження: статеve виховання підлітків.

Предмет дослідження: вплив статевого виховання на формування самооцінки підлітків.

Мета дослідження: дослідити та проаналізувати вплив статевого виховання на формування самооцінки підлітків.

Завдання дослідження:

1. Провести теоретичний аналіз понять: дослідження самооцінки, індивідуально-вікові особливості підлітків, організаційно-педагогічні умови статевого виховання.
2. Дослідити психологічні особливості самооцінки підлітків
3. Емпірично дослідити особливості впливу статевого виховання на формування самооцінки підлітків.
4. Сформулювати рекомендації щодо статевого виховання підлітків та формування їх самооцінки, включаючи принципи та стратегії виховання, розробку психокорекційних програм та аналіз їх ефективності.

Методи дослідження:

- 1) Теоретичні (аналіз наукової літератури з теми дослідження, аналіз та узагальнення великого за обсягом і високим рівнем педагогічного досвіду);
- 2) Емпіричні:
 - анкетування підлітків з різних шкіл за допомогою власного опитувальника, з метою аналізу актуального стану статевого виховання в українській школі та визначення рівня статевої культури та обізнаності серед підлітків.

- Шкала самооцінки (юнацький , підлітковий вік) Казанцевої Г.М
- Шкала особистісної тривожності Розроблено Ч. Д. Спілбергом (США) і адаптована Ю. Л. Ханіним. На основі і за принципом «Шкали соціально-ситуаційного страху, тривоги» О. Кон- Даша
- Методика самооцінки емоційних станів (автори А. Уессман, Д. Рікс);
- Шкала самооцінки Розенберга
- Діагностика самооцінки за методикою Дембо-Рубінштейн
- Статистичний метод якісного аналізу.

Теоретична значущість роботи. Дослідження цієї теми допомагає поглибити розуміння того, як статеве виховання впливає на формування самооцінки у підлітків. Це включає дослідження взаємозв'язку між рівнем проінформованості про статеву освіту та самооцінкою, а також аналіз різних підходів до статевого виховання. Також вивчення ролі статевого виховання у формуванні самооцінки дозволяє визначити механізми, за допомогою яких інформація про сексуальність і міжособистісні стосунки впливає на самооцінку підлітків.

Практичне значення теми. Результати дослідження можуть бути використані для створення програм, які сприятимуть не лише інформуванню підлітків про статеві питання, а й формуванню позитивної самооцінки. Дані програми можуть бути впроваджені в школах, молодіжних центрах та інших освітніх установах. Також висновки дослідження можуть бути використані для підготовки навчальних матеріалів і тренінгів для вчителів, шкільних психологів та інших фахівців, які працюють з підлітками.

Характеристика вибірки: В опитуванні прийняли участь 86 підлітків віком 12 – 17 років.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 120 сторінок.

РОЗДІЛ I

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СТАТЕВОГО ВИХОВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ САМООЦІНКИ

1.1 Основні підходи та концепції дослідження самооцінки в психологічній літературі

Самооцінка є ключовим психологічним конструктом, що визначає особистість та впливає на її соціальну адаптацію та поведінку. Вона представляє собою внутрішню оцінку власної цінності, компетентності та здібностей особистості. Самооцінка є комплексним явищем, яке відображає усвідомлення людиною власних характеристик, як фізичних, так і психологічних, та взаємодію зі світом навколо.

Дослідження самооцінки виявило багатоаспектність цього поняття та його неоднозначність. Різні підходи та теорії, розглядаючи самооцінку, надають різних акцентів та тлумачать її по-різному. Деякі психологічні школи, наприклад, гуманістична та психоаналітична, розглядають самооцінку як ключовий компонент розвитку особистості та формування її ідентичності [25, с.26].

Особливу увагу привертають погляди зарубіжних психологів, які розглядають самооцінку у рамках різних теоретичних напрямів, таких як соціокультурна, когнітивна, та еволюційна психологія. Кожен з цих напрямів намагається розкрити природу самооцінки з урахуванням специфіки соціального та культурного контексту, індивідуальних різниць у сприйнятті себе, а також впливу еволюційних процесів на формування цього психологічного явища.

Самооцінка визначається як внутрішня оцінка власної цінності, компетентності та здібностей особистості. Вона є складною та багатогранною конструкцією, і важливою її характеристикою є змістова сторона - те, що сама особистість оцінює у собі. Оцінювати можуть різні аспекти особистості, такі

як фізичні характеристики, психологічні якості, соціальні вміння та досягнення [18, с.242].

Більшість авторів психологічних досліджень погоджуються з тим, що самооцінка полягає у свідомому сприйнятті людиною своїх характеристик та якостей. Так, Краєць В.П. розглядає самооцінку з двох сторін. По-перше, вона розглядає самооцінку як уявлення дитини про себе, яке відображається у внутрішніх переконаннях та відносно стійкому сприйнятті себе. По-друге, вона розглядає сам процес самооцінювання, який включає в себе виникнення, перевірку та доповнення цього уявлення про себе дитиною [23 с.34].

Такий підхід допомагає зрозуміти, що самооцінка є активним процесом, який постійно змінюється та розвивається разом з особистістю. Вона впливає на сприйняття себе та своєї ролі в соціумі, а також визначає спосіб, яким людина реагує на виклики та труднощі життя.

У психоаналітичній теорії, яка була розроблена Зигмундом Фрейдом, особистість розглядається як складна система, яка складається з трьох основних структур: "ід", "его" та "суперего". Ця модель відображає внутрішній конфлікт між різними аспектами особистості і психологічними силами, які керують її поведінкою.

1. Ід (Id): це перший та найбільш примітивний аспект особистості, який виникає при народженні. Ід працює за принципом задоволення, спрямованого на задоволення негайних потреб та бажань, таких як їжа, сексуальність, агресія. Ід не має обмежень чи моральних правил, воно працює на основі принципу задоволення і відверто виявляється в безпосередніх прагненнях.

2. Его (Ego): его виникає з "ід" під час дитячого розвитку. Воно працює за принципом реалізації та відповідає за здійснення раціональних, обґрунтованих дій з метою забезпечення задоволення потреб "ід" у відповідний та соціально прийнятний спосіб. Его забезпечує баланс між потребами "ід" та вимогами реальності.

3. Суперего (Superego): це внутрішній "суддя" або "мораль", який виникає на основі внутрішнього усвідомлення норм, цінностей та стандартів,

які людина засвоює в процесі соціалізації. Суперого виконує функцію контролю за поведінкою, накладаючи моральні обмеження та стандарти на "їд" та "его".

Фрейд вважав, що ці структури взаємодіють між собою та формують основу психічного життя. Ця теорія допомагає розуміти внутрішній конфлікт особистості і вплив різних психічних сил на поведінку та думки людини.

Система "суперого", введена З. Фрейдом, включає дві підсистеми: сумління та "его"-ідеал. Ця концепція розширює розуміння внутрішнього морального судді, що регулює поведінку та думки особистості.

1. Сумління: це психічна інстанція, що відповідає за внутрішній моральний контроль та саморегуляцію. Сумління включає здатність до критичної самооцінки, оцінки власних дій та вчинків з точки зору моральних норм і цінностей. Воно виступає як внутрішня інстанція, яка керує особистістю, ставлячи моральні обмеження та вимоги.

2. "Его"-ідеал: ця підсистема формується з того, що батьки схвалюють або високо цінують у дитині. Вона включає в себе ідеали, які особистість прагне втілити у своєму житті, та стандарти, яким слід відповідати. Якщо індивід досягає цієї мети або відповідає цим стандартам, це сприяє виникненню відчуття самоповаги та задоволення від власних досягнень.

Невідповідність між ідеалами "его"-ідеалу та реальними досягненнями може викликати втрату самоповаги та почуття неповноцінності. Це може привести до розвитку комплексу неповноцінності або низької самооцінки.

Загальною метою цих двох підсистем "суперого" є формування високих моральних стандартів та самоповаги, що сприяє гармонійному розвитку особистості.

А.Адлер, засновник індивідуальної психології, розглядав відчуття неповноцінності як ключовий аспект формування особистості. Він підкреслював, що це відчуття може виникати ще в дитинстві і мати значний вплив на подальший розвиток особистості.

У ранньому дитинстві дитина перебуває в стані залежності від батьків та інших дорослих, які є для неї основними джерелами підтримки і захисту. Відчуття цілковитої залежності може створювати у дитини глибокі переживання неповноцінності, особливо у порівнянні з іншими членами сім'ї або однолітками. Це відчуття неповноцінності може бути посилене в разі, якщо дитина відчуває себе менш успішною чи здібною, ніж інші.

Згідно з поглядами Адлера, відчуття неповноцінності може стати стимулом для розвитку та досягнень, але за різних обставин воно також може перетворитися на комплекс неповноцінності. Цей комплекс проявляється у перебільшеному відчутті власної слабкості та неспроможності, що може завдати шкоди психологічному стану та соціальній адаптації особистості.

А.Адлер виділяв три основні види страждань у дитинстві, які сприяють розвитку комплексу неповноцінності:

1. Неповноцінність фізична: діти, які стикаються з фізичними недоліками або вадами, можуть відчувати відчуття неповноцінності. Це може виникати через порівняння себе з іншими дітьми без фізичних обмежень і формувати в них відчуття психологічної неповноцінності.

2. Надмірна опіка батьків: діти, які отримують надмірну опіку та увагу від батьків, можуть вирости з низькою впевненістю у власних здібностях. Якщо дорослі завжди вирішували проблеми за дитину, вона може відчувати себе нездатною до самостійних дій та рішень.

3. Відторгнення з боку батьків: діти, які почуваються відкинутими або непотрібним батьками, у них може розвиватися відчуття неповноцінності. Це відторгнення може бути фізичним або емоційним, і може створювати у дитини відчуття невпевненості у власній цінності та придатності.

Адлер вважав, що ці види страждань у дитинстві можуть мати значний вплив на психологічний розвиток та психічне здоров'я у подальшому житті. Відчуття неповноцінності, що виникає в дитинстві, може лягти в основу комплексу неповноцінності та стати фактором, що сприяє розвитку неврозів у зрілому віці.

Згідно з поглядами Карен Хорні, соціокультурні умови значно впливають на розвиток особистості. Вона визначила дві основні потреби, що виникають у дитинстві: потребу у задоволенні (пов'язану з біологічними потребами) та потребу в безпеці. Однак Хорні надавала особливого значення саме потребі в безпеці.

За її думкою, потреба в безпеці у дитинстві є вирішальною для розвитку особистості. Ця потреба пов'язана з теплом та зв'язком з батьками, які створюють атмосферу внутрішньої безпеки та свободи для дитини. Це дає змогу дитині розвивати власні думки та виражати себе. Отримання любові від батьків підвищує впевненість у собі та стає запорукою подальшого успіху.

Крім того, Хорні підкреслює, що оцінка інших людей щодо нас не тільки залежить від нашого успіху, а також від нашої самооцінки. Якщо потреба в безпеці не задовольняється, може сформуватися базальна тривога, яка з часом може призвести до виникнення неврозу.

Кузнецова О. підкреслює важливість створення теплої та безпечної атмосфери для дитини, яка сприяє її емоційному та психологічному розвитку, а також формує основу для подальшого успіху та самоповаги [25, с.67].

Еріксон, як представник епігенетичної теорії особистості, акцентує увагу на соціальному факторі у розвитку особистості. Він визнає "ідентичність особистості" як центральну характеристику людини, що сигналізує про її нерозривний зв'язок з навколишнім світом. Ця ідентичність виявляється у спрямованості людини на себе, в її ототожненні з соціальною групою та оточенням, визначенні цінностей і соціальної ролі.

Еріксон визначив вісім стадій психосоціального розвитку особистості, кожна з яких супроводжується кризою – поворотним моментом у житті індивідуума. Ці стадії виникають як наслідок досягнення певного рівня психологічної зрілості та соціальних вимог, які пред'являються на цій стадії [30, с.32].

1. Орально-сенсорна стадія: Базальна довіра – Базальна недовіра.
2. М'язово-анальна стадія: Автономія – Сором та сумнів.

3. Локомоторно-генітальна стадія: Ініціативність – Провина.
4. Латентна стадія: Працелюбність – Неповноцінність.
5. Підліткова стадія: Его-ідентичність – Рольове зміщення.
6. Середня зрілість: Продуктивність – Застій.
7. Пізня зрілість: Его-інтеграція – Відчай.

Кожна стадія відображає важливий період розвитку, де індивідуум зіштовхується з внутрішніми конфліктами та соціальними викликами, сприймаючи їх як кризу, що потребує вирішення. Подолання цих криз допомагає формувати ідентичність та стабільність особистості [31].

На початку ХХ століття Чарльз Кулі сформулював теорію "дзеркального Я", яка вказує на те, що уявлення людини про себе, або "ідея Я", формується під впливом оточення та включає три ключові компоненти. Перш за все, це уявлення про те, як сама людина сприймає себе в очах інших. Друге, це уявлення про те, як інші люди оцінюють особистість. І, нарешті, третій компонент - самооцінка, відчуття власної гідності або приниження.

Кулі підкреслював, що формування "ідеї Я" відбувається в ранньому дитинстві через взаємодію індивіда з оточенням, особливо з первинними групами, такими як сім'я та однолітки. Теорія "дзеркального Я" послужила основою для багатьох досліджень, що демонстрували залежність "образу Я" від думок інших людей. Результати цих досліджень свідчили про те, що під впливом позитивних оцінок оточуючих самооцінка підвищується, тоді як під впливом негативних - знижується. Більше того, ці дослідження показали, що можлива зміна самооцінки окремих якостей особистості під впливом оцінки іншими [23, с.74].

Згідно з його дослідженнями, коли особистість відчуває, що її самооцінка не відповідає внутрішнім стандартам або нормам, це може викликати стрес і напругу. У таких випадках, низький рівень самооцінки може сприяти виникненню агресії, як спробі компенсувати відчуття неповноцінності або відчуття власної невдачі.

З іншого боку, високий рівень самооцінки також може бути пов'язаний з агресивними проявами, особливо якщо внутрішні норми визначаються таким чином, що дозволяють або навіть підтримують агресивну поведінку як спосіб вираження впевненості у собі чи домінування над іншими.

Самооцінка є ключовим аспектом психіки людини, який визначає її відношення до самої себе і впливає на всі аспекти її життя. Вона забезпечує стійкість особистості в різних ситуаціях і дозволяє людині залишатися вірною собі.

Центральним елементом самооцінки є здатність особистості до внутрішньої саморегуляції, що визначає напрямок і рівень активності людини, а також її відношення до оточуючого світу, інших людей і, важливо, до самої себе. Самооцінка включена в безліч взаємозв'язків з усіма аспектами психіки і виступає важливим фактором у всіх формах діяльності і спілкування особистості.

Процес формування вміння оцінювати себе розпочинається в ранньому дитинстві і продовжується протягом усього життя. Відповідно до психологічних досліджень, самооцінка може піддаватися впливу зовнішніх чинників, таких як сімейне середовище, соціальні стандарти, культурні чинники, а також внутрішніх факторів, таких як особистісні якості, досвід та самосприйняття [44, с.82].

У формуванні самооцінки школяра величезну роль відіграють оціночні впливи, які надають учителі. Ця теза підтверджується рядом наукових досліджень, проведених такими вченими як Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, А.І. Ліпкіна. Вони звертають увагу на важливість урахування мотивів школярів стосовно педагогічної оцінки їхніх дій, а також на складність їхніх відносин з цим процесом та наслідки, які він може мати на їхнє самовідчуття [50, с.73].

Автори відзначають, що педагогічна оцінка має перетворюючий характер, оскільки впливає на рівень самосвідомості учня та його розуміння власного рівня розвитку. Вони підкреслюють, що навіть негативна оцінка, яка є заслуженою, може бути корисною для самооцінки, оскільки вона дає учням

чітке уявлення про їхні можливості та області, де є необхідність у подальшому покращенні. У той же час, вони зазначають, що «невизначена оцінка», коли результати діяльності учня не отримують чіткої оцінки або позитивного визнання, може бути менш корисною для самооцінки, оскільки не надає чіткого відображення його досягнень та можливостей.

Згідно з дослідженнями Л.І. Божовича, можна зазначити, що самооцінка є однією з ключових умов, яка дозволяє індивіду стати особистістю. Це психічне утворення формує у людини потребу відповідати не лише рівнем вимог оточуючих, але й рівнем власних особистісних оцінок [21].

Правильно сформована самооцінка виступає не просто як знання самого себе, не як сума окремих характеристик, але як певне ставлення до себе, яке передбачає усвідомлення особистості як стійкого об'єкта. Це означає, що людина сприймає себе як індивідуальний суб'єкт, з усіма своїми особливостями, якостями, історією та потенціалом, і відчуває свою цінність та значимість. Таке усвідомлення допомагає особистості бути більш стійкою та впевненою в собі, що впливає на її поведінку, мислення та емоційний стан.

Самооцінка відображає те, як дитина сприймає себе на фоні оцінок та вражень, які вона отримує від інших людей. Вона розвивається внаслідок зростаючої власної активності дитини, спрямованої на усвідомлення своїх дій і особистісних якостей.

Самооцінка виступає посередником у відносинах дитини з собою. Вона інтегрує досвід дитини в її діяльності та спілкуванні з іншими людьми. Це важлива особистісна інстанція, яка дозволяє контролювати власну діяльність з погляду нормативних критеріїв і будувати цілісну поведінку, відповідну соціальним нормам.

Самооцінка стає основою для формування самосвідомості та саморегуляції особистості. Вона дозволяє дитині визначати свої міцні та слабкі сторони, розуміти свої досягнення та недоліки, а також встановлювати власні цілі та стратегії розвитку. Через самооцінку дитина виробляє внутрішні

механізми контролю за своєю поведінкою та взаємодіє зі світом навколо себе [15, с.53].

У процесі навчання та виховання у школярів відбувається поступовий розвиток критичного мислення та вимогливості до себе. Цей процес можна спостерігати на різних етапах навчання.

Критерії самооцінки виявляються неоднозначними, оскільки людина оцінює себе за двома шляхами. Перший шлях полягає у зіставленні рівня своїх домагань з об'єктивними результатами своєї діяльності. Якщо особа має високі домагання, то досягнення цих цілей стає складнішим завданням і може вимагати значних зусиль. Успіхи та невдачі у будь-якій сфері діяльності значно впливають на спосіб, яким особа оцінює свої власні здібності у цьому напрямку. Невдачі зазвичай знижують рівень домагань, тоді як успіхи можуть підвищувати їх [55, с.242].

Другий шлях включає порівняння себе з іншими людьми. Під час самооцінки особа свідомо або навіть мимовільно порівнює себе з іншими, враховуючи не лише свої власні досягнення, але й загальну соціальну позицію. Це порівняння може включати такі аспекти, як соціальний статус, фінансовий стан, власні здібності тощо.

На загальну самооцінку особистості також впливають її індивідуальні особливості та те, наскільки важлива для неї оцінювана якість або діяльність. Такі фактори, як особистісна спрямованість, самопізнання, амбіції та рівень мотивації, також визначають спосіб, яким особа сприймає і оцінює себе.

Діти з адекватною самооцінкою проявляють активність та ініціативу у своїй навчальній діяльності. Вони мають розвинену самоаналітичну здатність та відкритість до власних помилок, відчують цікавість до навчання і самостійно шукають шляхи для покращення своїх навичок. Дитина з високою адекватною самооцінкою володіє впевненістю у своїх здібностях та вірить у власні можливості досягти успіху у навчанні.

Після досягнення успіху в вирішенні завдань такі діти зазвичай вибирають такі ж або ще складніші завдання, щоб продовжувати свій розвиток

і підвищувати рівень навчальних досягнень. У разі невдачі вони не зневірюються, а замість цього перевіряють свої знання та навички або беруться за завдання меншої складності, щоб збільшити свою впевненість і покращити результати.

Ця поведінка ґрунтується на правильній самооцінці власних можливостей та здібностей, що дозволяє дітям з адекватною самооцінкою розвиватися, досягати успіху та бути активними учасниками навчального процесу.

Цей тип поведінки дитини відображає її психологічну готовність до навчання та саморозвитку. Дитина з адекватною самооцінкою проявляє ініціативу та самостійність у виборі завдань, відповідних її можливостям, та прагне досягти успіху у навчанні. Вона має здатність аналізувати свої досягнення та невдачі об'єктивно, що сприяє постійному зростанню її навчальних досягнень.

Така дитина не боїться викликів і готова брати на себе складні завдання, переконана в своїй здатності до їх вирішення. Вона розвивається і стає більш впевненою завдяки своїм успіхам, а невдачі стають лише стимулом для подальших зусиль. Таке позитивне ставлення до навчання та самооцінка сприяють не лише особистісному зростанню дитини, але й її успішній адаптації до навколишнього середовища.

Згідно з П.Т. Чаматі, розвиток самооцінки у дітей протікає у два етапи, кожен з яких має свої особливості. На першому етапі, який відбувається у дитинстві, діти оцінюють себе переважно за їхніми діями та вчинками. Оцінка здійснюється на основі результатів власної діяльності, досягнень або невдач. На цьому етапі самооцінка є більш зовнішньою та пов'язаною з конкретними діями [55, с.242].

Другий етап формування самооцінки, який відбувається у підлітковому віці та триває протягом усього життя, характеризується розширенням сфери самооцінки. На цьому етапі в сферу самооцінки включаються внутрішні стани та моральні якості особистості. Оцінка вже не обмежується лише зовнішніми

діями, а стає більш глибокою та комплексною, враховуючи внутрішні мотивації, емоційний стан, моральні принципи та цінності.

Цей етап формування самооцінки відбувається під впливом накопиченого соціального досвіду та розумового розвитку. Протягом життя людина продовжує розвивати свою самооцінку, враховуючи нові життєві досвіди, вивчення власних емоцій та внутрішніх мотивацій, а також уточнення власних цінностей і переконань.

Згідно з концепцією Ю. Ліпковської, самооцінку можна класифікувати на два основних види: адекватну та неадекватну. Адекватна самооцінка характеризується правильним співвідношенням особистості з її можливостями та досягненнями. Це означає, що людина оцінює себе критично, з реалістичною оцінкою своїх успіхів і невдач, а також ставить перед собою досяжні цілі. Адекватна самооцінка сприяє розвитку самосвідомості та самореалізації, а також формуванню здорового ставлення до себе та навколишнього світу [29, с.64].

Навпаки, неадекватна самооцінка може бути завищеною або заниженою. У випадку завищеної самооцінки людина має перебільшене уявлення про свої можливості, ідеалізує власний образ та досягнення. Це може призвести до втрати контакту з реальністю та ризику невиконання реальних завдань. З іншого боку, занижена самооцінка відображає недооцінку власної цінності та можливостей. Людина занижено оцінює себе, відчуваючи себе менш значущою або недостатньо компетентною для досягнення успіху.

Завищена самооцінка може призвести до переоцінки власних можливостей, зарозумілості та некритичного ставлення до критики. Це може стати перешкодою в досягненні успіху та розвитку особистості. З іншого боку, адекватно низька самооцінка може впливати на пошуки нової соціальної групи, де особистість буде цінуватися вище, або на зниження домагань та соціальної активності.

Неадекватно занижена самооцінка може викликати почуття невпевненості, стримування активності та недооцінку власних можливостей.

Це може призвести до обмеження міжособистісних контактів, невдач у навчанні та досягненні цілей, а також стати перешкодою у самоствердженні та знаходженні друзів. Таким чином, адекватна самооцінка є важливим аспектом психологічного розвитку особистості, сприяючи її позитивному функціонуванню та соціальній адаптації.

Згідно з класифікацією С. Дмитрієвої, існують два основних типи самооцінки: актуальна та потенційна.

Актуальна самооцінка відображає рівень самооцінки, який вже досягнутий особистістю на даний момент. Це оцінка власних характеристик, досягнень, можливостей та навичок, які вона має у наявний час. Актуальна самооцінка відображає реальний стан особистості та її відношення до себе в даний момент.

Потенційна самооцінка, натомість, відображає рівень амбіцій та прагнень особистості. Це оцінка того, наскільки високі цілі та очікування має особистість щодо себе у майбутньому. Потенційна самооцінка відображає, як особистість бачить себе в майбутньому, які досягнення та можливості вона прагне досягти.

Класифікація цих двох типів самооцінки дозволяє краще розуміти динаміку процесу самооцінки в особистості, віддзеркалюючи як існуючий рівень впевненості та задоволеності собою, так і прагнення та мотивацію до самовдосконалення та досягнень у майбутньому.

Згідно з поглядами Р. Павелкова, самооцінка включає два основних компоненти, які визначають спосіб, яким особистість оцінює себе та свої власні характеристики [29, с.64].

Перший компонент - це когнітивна самооцінка. Вона описує знання про себе, які особистість отримує від інших людей або в процесі самовизначення. Когнітивна самооцінка може включати усвідомлення своїх здібностей, навичок, характеристик особистості та досягнень. Цей компонент базується на об'єктивних фактах та спостереженнях, які можуть бути перевірені іншими людьми або порівняні з об'єктивною реальністю.

Другий компонент - емоційна самооцінка. Вона відображає рівень задоволеності та самозадоволення особистості від свого життя, досягнень та власних характеристик. Цей аспект самооцінки включає в себе емоційні реакції на власні досягнення, задоволення від досягненого успіху або розчарування від невдач.

Отже, в залежності від когнітивного та емоційного компонентів, особистість формує своє уявлення про себе та свої власні можливості, а також оцінює своє задоволення від життя та досягнень.

1.2 Психологічні аспекти статевого виховання в Українських закладах освіти

У сучасному соціокультурному контексті, обговорення сексуальної обізнаності є дійсно складною темою, яку багато батьків та дорослих уникають. Значна частина цього уникання може бути пов'язана з особистими переживаннями, недоліком належного освічення в цій темі, а також культурними стереотипами, що визначають ідеали сексуальної поведінки. Однак, відмова від обговорення сексуальності може стати перешкодою для належного розвитку молоді, її фізичного та психологічного здоров'я.

У зв'язку з цим, необхідно визначити поняття сексуальної обізнаності як більш широке поняття, ніж просто знання про фізіологічні аспекти сексу. Сексуальна обізнаність повинна охоплювати аспекти сексуальної безпеки, здоров'я та відповідальної сексуальної поведінки. Надання інформації щодо захисту від статевих захворювань, запобігання незапланованій вагітності та використання контрацептивів є важливими аспектами сексуальної освіти, які повинні надаватися як у школі, так і вдома.

Шкільні програми, зокрема уроки біології, часто зосереджуються на фізіологічних аспектах, що стосуються розмноження та захисту від захворювань, що передаються статевим шляхом. Однак, сексуальна освіта повинна виходити за межі цих тем, включаючи обговорення гендерних ролей,

взаємовідносин, згоди, відповідальності та здорового відношення до власного тіла.

Завдяки комплексному підходу до сексуальної освіти, молоді буде надана можливість розуміти свої сексуальні права та гідно вирішувати питання, що стосуються їхньої сексуальності. Ретельно розроблені програми з сексуальної освіти можуть відігравати ключову роль у забезпеченні фізичного, психологічного та соціального благополуччя молоді, допомагаючи їм уникнути негативних наслідків недостатньої обізнаності у цій сфері [20, с.45].

Статеве виховання представляє собою комплекс медико-педагогічних заходів, спрямованих на глибоке формування розумного та здорового підходу до аспектів статі у дітей та підлітків. Цей процес охоплює різні аспекти фізіології, психології, соціології та гігієни, забезпечуючи комплексне розуміння та підтримку сексуального здоров'я.

Анатомо-фізіологічна освіта в рамках статевого виховання включає розгляд аспектів розвитку та функціонування статевих органів, процесу розмноження, а також фізіологічних особливостей, що властиві різним віковим групам. Це допомагає усвідомити та прийняти нормальні фізіологічні зміни, які відбуваються в організмі під час підліткового періоду та статевого дозрівання.

Формування гендерної свідомості включає у себе ознайомлення з різними ролями та очікуваннями, що стосуються чоловічої та жіночої ідентичності в суспільстві. Це сприяє усвідомленню різниці між біологічною статтю та соціальною конструкцією гендерної ідентичності [28, с.83].

Соціальна спрямованість статевого виховання орієнтується на формування поваги до особистої гідності та прав інших, а також на усвідомлення важливості здорових міжособистісних стосунків та взаєморозуміння.

Навчання статевої гігієни та сексуальному здоров'ю має на меті надання інформації про засоби підтримки фізичного та емоційного здоров'я,

включаючи запобігання захворюванням, захист від непланової вагітності та вірусам, що передаються статевим шляхом.

Крім того, цілеспрямоване навчання дітей та підлітків емоційним стосункам, волі та навичок управління своєю поведінкою допомагає виробити навички здорового взаємospілкування та прийняття свідомих рішень у сфері сексуальності.

Статеве виховання є складною та багатогранною системою заходів, спрямованих на широкий спектр аспектів статевої поведінки та стосунків, і має за мету не лише передачу інформації, але й формування глибокого розуміння та поваги до сексуальної сфери життя. Мета статевого виховання полягає в розвитку культури статевої етики, естетики, гігієни, інтимних стосунків, романтичного кохання та сімейного життя [30, с.53].

Формування культури статевої етики включає у себе розуміння та повагу до особистої гідності та прав інших у контексті статевої сфери. Це вимагає від освітніх програм звернення до морально-етичних норм, що регулюють статеві стосунки та взаємовідносини між людьми.

Розвиток культури статевої естетики передбачає виховання смаку та цінностей у сфері статевого стосунків, включаючи розуміння та цінування різноманітності та індивідуальності в цьому контексті.

Гігієнічний аспект статевого виховання спрямований на навчання дотримання правил особистої гігієни та здоров'я в контексті статевої сфери. Це включає в себе інформування про методи запобігання статевим захворюванням та здоровому статевому життю [32].

У статевому вихованні дітей необхідно ретельно враховувати їхні вікові особливості, оскільки статева свідомість та розвиток сексуальності прогресують у залежності від віку. Початкова школа відзначається формуванням гендерної ідентичності та психологічних основ сексуальності. Діти в цьому віці можуть проявляти різні характерні риси своєї особистості, такі як сором'язливість, незграбність, м'якість або суворість.

Еротична чутливість у початковій школі може проявлятися через внутрішню сприйнятливність, зокрема навколо геніталій. У цьому віці діти також активно засвоюють принципи спілкування з представниками протилежної статі, розвиваючи соціальні навички та стосунки.

У середній школі діти продовжують досліджувати тему статевої, проте більшість з них ще шукають відповіді на питання про продовження роду та материнство. Сексуальна сфера в цьому віці перебуває у фазі спокою, хоча інтерес до протилежної статі може зростати.

У період статевого дозрівання, який припадає на підлітковий вік, збільшується інтерес до протилежної статі, сексуального потягу та сексуальної інформації. Діти обох статей активно вивчають вторинні статеві ознаки та звертають більше уваги на аспекти, пов'язані зі статевим розвитком [31].

Таким чином, статеве виховання має бути адаптоване до конкретних вікових характеристик дітей, забезпечуючи їм належну інформацію та підтримку в розвитку здорової та гармонійної сексуальності.

Сексуальна освіта, починаючи з сім'ї, виступає важливим елементом формування здорової сексуальної самосвідомості та стосунків у дітей. Вона не обов'язково передбачає прямі розмови на тему сексу, але відображається у встановленні певних цінностей та установок батьків.

Сексуальне просвітництво та відкриті розмови про відносини між дорослими можуть відігравати ключову роль у допомозі дітям зрозуміти власні переживання та уявлення про сексуальність. Це дозволяє створити сприятливе середовище для розвитку нормальної статевої поведінки у майбутньому [34].

Однак, якість сексуальної освіти в сім'ї значною мірою залежить від того, як батьки сприймають саму тему сексу та які цінності вони переслідують. Це включає в себе їхні власні переконання, ставлення до різних аспектів сексуальності, включаючи гендерні ролі, відносини та репродуктивне здоров'я. Батьківські принципи стають основою для того, як діти сприймають інформацію та формують свої власні погляди на цю тему.

Тому важливо, щоб батьки розуміли важливість відкритого та емпатичного спілкування з дітьми на тему сексуальності. Це допоможе створити довірчі стосунки, в яких діти будуть відчувати себе комфортно та безпечно висловлювати свої питання та переживання. Такий підхід сприяє більш ефективному процесу навчання та розвитку здорових статевих стосунків.

Сексуальне просвітництво для дітей виявляється крайньо важливим аспектом формування здорових статевих стосунків та попередження сексуального насильства. Це сприяє не лише уникненню майбутніх комплексів та проблем з однолітками, але й створює можливість для збереження фізичної та емоційної безпеки дитини у сфері статевих відносин.

Важливим аспектом сексуального просвітництва є навчання дітей про їхні особисті кордони та кордони інших. Дитина, яка вміє визначити та захищати свої особисті межі, має більшу можливість уникнути небажаних сексуальних ситуацій та насильства. Також навчання дітей поважати особисті межі інших є важливою складовою формування емпатії та поваги до інших осіб.

Ефективне сексуальне просвітництво для дітей вимагає комбінованої структури, яка включає правильну подачу інформації як вдома, так і у закладах освіти. Цей підхід дозволяє дитині отримати повністю вичерпну та збалансовану інформацію про статеву сферу, формуючи у них здорову статеву самосвідомість та поведінку [48, с.52].

Вдома батьки можуть створювати відкрите та довірче середовище для обговорення питань статевої сфери зі своїми дітьми. Під час таких розмов важливо надавати об'єктивну та науково обґрунтовану інформацію, відповідаючи на питання дітей та надаючи їм необхідну підтримку та розуміння. Батьки також можуть використовувати повсякденні ситуації для навчання дітей правилам статевої поведінки та виховання емоційної інтелігенції у сфері взаємовідносин.

У закладах освіти, таких як школи або дитячі садки, можуть проводитися спеціальні заняття з сексуального просвітництва, які мають віково - адаптовану програму та методику викладання. Ці заняття можуть включати інтерактивні уроки, групові дискусії, а також ролеві ігри для вивчення питань статевої самосвідомості та безпеки [41].

Незважаючи на важливість проведення сексуального просвітництва в установах освіти, на сьогоднішній день такі заняття ще не є загальноприйнятою практикою в Україні. Тому батькам доводиться брати ініціативу у свої руки, щоб забезпечити дітям доступ до необхідної інформації та навичок у цій сфері. Розуміння важливості сексуального просвітництва для дітей допомагає батькам виробити власний підхід до цієї теми та забезпечити дітям всебічне і компетентне навчання в цьому напрямку.

Одним з методів формування свідомості про особисті кордони є використання правила нижньої білизни. Це правило надає дітям конкретний критерій для визначення, коли контакт із ними є неприпустимим. Пояснюється, що інші люди не мають права торкатися дитини у тих місцях, які прикриті нижньою білизною, і що такий контакт є порушенням особистих меж. Крім того, діти також навчаються поважати особисті межі інших людей, не допускаючи неприпустимого тискання чи нав'язування своїх бажань.

На сьогоднішній день Міністерством освіти і науки розробляється проєкт державного стандарту для профільного рівня загальної середньої освіти, в рамках якого передбачається впровадження окремого курсу статевого виховання. Це відповідає потребам сучасного суспільства та вимогам здоров'я, збереження соціальної компетентності учнів.

Створення такого курсу відображає світові тенденції у сфері освіти, зокрема досвід європейських країн у впровадженні програм статевого виховання. Ці програми базуються на передових методиках і підходах до навчання статевої самосвідомості, статевого відносин, безпеки та здоров'я.

Мета впровадження окремого курсу статевого виховання полягає в тому, щоб забезпечити учням систематичне та комплексне навчання у сфері статевої

освіти, що допоможе їм розуміти та ефективно взаємодіяти у питаннях статевого стосунків, зберігати своє здоров'я та безпеку.

Цей курс буде орієнтований на врахування вікових особливостей учнів, їхніх психологічних потреб та соціокультурних реалій, що дозволить створити адаптовану та ефективну програму навчання.

Такий підхід до статевого виховання у школах сприятиме створенню сприятливого середовища для формування здорових статевого стосунків та попередження ризиків, пов'язаних із неконтрольованою сексуальним поведінкою.

За результатами дослідження аналітичного центру Cedos в партнерстві з агентством Info Sapiens на замовлення ООН та за підтримки Міністерства освіти і науки України, встановлено, що 60% батьків та педагогів висловлюють підтримку ідеї запровадження статевого виховання в систему освіти. Це свідчить про загальний рівень підтримки серед освітян та батьків щодо включення статевого виховання у навчальні програми.

У той же час лише 40% педагогів відзначають, що володіють достатніми знаннями та навичками для проведення таких занять чи бесід. Це свідчить про потребу у додатковій підготовці та підтримці для педагогів у проведенні ефективних та компетентних занять з статевого виховання.

Результати цього дослідження підкреслюють важливість розвитку професійної компетентності педагогічного корпусу у сфері статевого виховання, а також потребу у впровадженні програм підготовки та підтримки для вчителів. Такі заходи допоможуть забезпечити ефективне впровадження статевого виховання в освітній процес та сприятимуть формуванню здорового та свідомого ставлення до питань статевого виховання серед учнів.

Україна визнає статево виховання як необхідний компонент системи національного виховання дітей та молоді, що здійснюється у закладах освіти відповідно до Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти та відповідно до вимог освітніх стандартів.

Наразі елементи статевого виховання вже включені до змісту навчальних програм початкової та загальної середньої освіти в Україні. Запитання щодо конкретних класів та предметів, на яких розглядаються відповідні теми, було направлено до Міністерства освіти та науки України в рамках ініціативи "Всеосвіти".

Елементи статевого виховання вже впроваджені у початковій школі, що відображено у типових освітніх програмах для початкової освіти, які розроблені відповідно до нового Державного стандарту початкової освіти та реалізують засади концепції Нової української школи. Після завершення другого класу діти мають набути навичок протистояти проявам тиску, неповаги та приниження щодо себе.

Учні повинні мати розуміння щодо своїх особистих кордонів та здатність відстоювати свою недоторканість, включаючи відсторонення від неприпустимих дотиків соціально неадекватних осіб та інформування дорослих, яким діти довіряють, у разі виникнення таких ситуацій. Вміння здійснювати ці дії допоможе дітям уникнути сексуальних домагань та насильства в майбутньому.

Ці заходи відображають прагнення системно впроваджувати статеve виховання на ранніх етапах освіти з метою формування в учнів свідомого та здорового ставлення до власної особистості та взаємин з іншими людьми, а також надають дітям необхідні навички для захисту власних прав та безпеки [48].

Важливим аспектом є включення тем статевого виховання у зміст обов'язкових навчальних предметів у різних класах. Наприклад, у предмет "Я досліджую світ" для учнів 1-4 класів та "Основи здоров'я" або "Здоров'я, безпека та добробут" для учнів 5-9 класів включаються теми, пов'язані з основами статевого здоров'я, особистої гігієни, взаємовідносин між статями та інші аспекти статевої поведінки. У предметі "Біологія" для учнів 8-11 класів також розглядаються питання, пов'язані з фізіологією та репродуктивним здоров'ям.

Після завершення 4 класу діти мають засвоїти базові аспекти статевого розвитку та ознайомитися з фізіологічними та психологічними аспектами дорослішання. Вони повинні мати розуміння про те, як зароджується та розвивається життя людини, включаючи фактори, що впливають на цей процес. Учні мають знати про фізіологічні та емоційні зміни, які супроводжують дорослішання, і бути здатними аналізувати ці зміни в своєму тілі та зовнішньому вигляді як нормальні аспекти проходження цього етапу.

Крім того, після початкової школи діти мають розвинути навички порівняння різних видів міжособистісних стосунків, включаючи родинні зв'язки, дружбу, професійні відносини та подружнє життя. Вони повинні демонструвати повагу, приязнь та щирість у взаємодії з дітьми обох статей. Це допоможе їм розвивати емпатію, розуміння та вміння спілкуватися ефективно в різних соціальних ситуаціях, що є важливим аспектом їхнього соціального та емоційного розвитку.

Окрім того, учням пропонуються факультативні курси, які доповнюють обов'язкові навчальні предмети. Наприклад, курси "Я – моє здоров'я – моє життя", "Дорослішай на здоров'я", "Повага. Любов. Секс", "Захисти себе від ВІЛ"/"Школа проти СНІДу" спрямовані на поглиблене вивчення питань статевого здоров'я, взаємовідносин, репродуктивної поведінки та профілактики статевих захворювань.

У контексті української освіти, питання статевого виховання не обмежуються окремим курсом чи предметом, а вплітаються в різноманітні аспекти навчального процесу. Наведені приклади демонструють, як важливі аспекти статевого виховання можуть бути відобразжені у вивченні різних предметів [49].

На уроках літератури, наприклад, обговорюються не лише аспекти кохання, а й побудови різних типів міжособистісних відносин, що включає дружбу, романтичні відносини та сімейне життя. Аналіз літературних творів дозволяє учням розуміти різноманіття взаємин між людьми та їхніх наслідків для особистого розвитку.

Уроки історії можуть стати платформою для обговорення гендерних ролей та стереотипів у суспільстві, а також вивчення історичних контекстів формування цих ролей.

На уроках правознавства учні можуть вивчати правові аспекти шлюбу, розмірковувати про права та обов'язки батьків, а також правові аспекти стосунків між партнерами.

Такий інтегрований підхід дозволяє учням отримати більш повне розуміння статевого виховання, забезпечуючи його розгляд у контексті різних аспектів життя та суспільства.

На уроках з основ здоров'я у 6-7 класах проводиться систематичне навчання підлітків про різні аспекти статевого розвитку та здоров'я. Це включає в себе розгляд ознак, строки і темпи статевого дозрівання, що допомагає учням зрозуміти та прийняти зміни, які відбуваються в їхньому організмі. Крім того, обговорюються клініки, які спеціалізуються на підтримці та консультуванні молоді, що сприяє формуванню свідомого ставлення до власного здоров'я.

Навчання також охоплює культуру вияву почуттів та вміння розрізняти маніпуляції та протидіяти тиску, що допомагає підліткам розвивати навички міжособистісної комунікації та збереження особистої межі. Ці знання та навички є важливими для підтримки підлітків у вирішенні складних ситуацій та формуванні здорових стосунків з оточуючими.

У 8 класі вивчаються більш глибокі та складні аспекти статевого розвитку, такі як причини та наслідки ранніх статевого стосунків і підліткової вагітності. Учні також ознайомлюються з захворюваннями, що передаються статевим шляхом, та методами їх запобігання та лікування. Це допомагає підготувати молодь до важливих аспектів статевого здоров'я та безпеки.

У 8-му класі програма статевого виховання стає більш комплексною, охоплюючи різні аспекти статевої ідентичності та статевого ролей. Учні вивчають поняття статі, різноманіття гендерних ролей та стереотипів, а також аналізують стосунки між статями в суспільстві. Це допомагає підліткам краще

розуміти себе та інших, а також сприяє формуванню толерантного та відкритого ставлення до різноманітності.

Крім того, у 8-му класі учні отримують інформацію про захворювання, що передаються статевим шляхом, і методи їх запобігання та лікування. Вони навчаються розпізнавати небезпечні ситуації та вміти протидіяти сексуальному насильству, що допомагає підготувати їх до вирішення складних ситуацій та захисту власних прав.

У 9-му класі освітній процес фокусується на родинних цінностях та готовності до сімейного життя. Учні дізнаються про небезпеку ранніх статевих стосунків, захворювання, що передаються статевим шляхом, а також про ВІЛ та методи його запобігання. Ці знання та навички є важливими для підготовки молоді до формування здорових стосунків та власного сімейного життя [54].

У новій програмі з біології для 10-го класу включено елементи статевого виховання, спрямовані на глибше розуміння процесів репродукції та їх біологічного значення у людини. Під час вивчення теми "Репродукція та розвиток" педагоги мають звертати увагу на питання, пов'язані з механізмами запліднення та його значенням для формування нового життя. Учні повинні розуміти причини порушень у процесах запліднення, а також ознайомлюватися з сучасними можливостями та перспективами репродуктивної медицини.

Додатково, учням має надаватися інформація щодо відповідального планування сім'ї. Це включає в себе усвідомлення значення прийняття рішень про відкладення чи планування вагітності, врахування медичних аспектів та соціальних факторів. Формування відповідального ставлення до планування сім'ї сприяє розвитку навичок самооцінки, вмінню приймати важливі рішення та усвідомленню власних потреб та можливостей. Такий підхід сприяє підготовці учнів до усвідомленого та здорового життя, а також допомагає зберегти їх фізичне та психічне здоров'я [50].

Такий підхід до статевого виховання українських школярів дозволяє створити комплексну та систематичну систему навчання, яка сприяє розвитку

здорових статевих стосунків та забезпечує учням необхідні знання та навички для збереження свого здоров'я та безпеки.

Думка керівника Директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, Олега Єреська, відображає певні складнощі та виклики, пов'язані з впровадженням статевого виховання в систему освіти України. Він наголошує на тому, що інформація, що центрується на загальній будові тіла, гігієні та моральних нормах, не включає теми статевого виховання та безпеки. Це може викликати занепокоєння, оскільки відсутність цієї інформації у програмах освіти може привести до недостатньої підготовки учнів до аспектів статевої поведінки та безпеки.

Активісти також висловлюють свою занепокоєність, вказуючи на те, що підручники для предмету "Основи здоров'я", на які відсилається Олег Єресько, не містять необхідної інформації для учнів та можуть бути дискримінаційними.

Відповідь міністра освіти, Оксена Лісового, щодо цього питання, згідно з активістками, є більш обнадійливою. Їхній позитивний відгук вказує на те, що це може стати першим кроком у напрямку вирішення проблеми та що вони раді бачити політичну волю нового міністра. Однак вони також відзначають, що для вирішення проблеми потрібно спочатку визнати її і вжити відповідних заходів.

Отже, психологічні аспекти статевого виховання в українських закладах освіти включають такі елементи:

1) Формування розуміння та відповідального ставлення до планування сім'ї: цей аспект стосується усвідомлення важливості рішень про вагітність та планування сім'ї, що вимагає психологічної готовності до важливих життєвих етапів.

2) Розвиток навичок прийняття рішень: учні отримують можливість розвивати навички самооцінки та вміння приймати обґрунтовані рішення, що має важливе психологічне значення для їх подальшого життя.

3) Формування поваги до особистих меж та кордонів: учні ознайомлюються з концепцією особистого простору та недоторканості, що допомагає їм відчувати себе комфортно та безпечно у відносинах з іншими людьми.

4) Розвиток вмінь протистояти тиску та маніпуляціям: Цей аспект підготовлює учнів до психологічних викликів, пов'язаних з тиском з боку ровесників або стосунків між статями, надаючи їм навички захисту від небажаних впливів.

5) Формування розуміння та відповідального ставлення до емоційних та стосунків між статями: учні отримують можливість розуміти та оцінювати різні види стосунків між людьми, що має важливе психологічне значення для їх соціального та емоційного розвитку [53].

Психологічні аспекти статевого виховання в українських закладах освіти відіграють важливу роль у формуванні здорової сексуальної самосвідомості та стосунків серед дітей та підлітків. Розгляд цих аспектів вимагає комплексного підходу, що враховує як особливості психіки кожної окремої особистості, так і загальні тенденції розвитку психосексуальної сфери в українському соціокультурному контексті.

Психологічні аспекти статевого виховання українських школярів починаються з урахування їхнього вікового розвитку та психологічної готовності до освоєння інформації про статеву сферу. Наприклад, в початковій школі психологічний аспект статевого виховання полягає у підтримці формування здорових статевих стереотипів, розвитку позитивного ставлення до власної статі та розуміння гендерних ролей.

У молодшій та середній школі важливо враховувати психологічні особливості підлітків, які перебувають у період статевого дозрівання. Під час цього періоду молодь дуже чутлива до своєї зовнішності, соціального статусу та взаємин з однолітками, що може впливати на їхнє статеve самовизначення та стосунки. Також, важливо враховувати фактори, що впливають на

психосексуальну самосвідомість українських підлітків, такі як сімейне оточення, медіа та інші соціокультурні впливи [31].

Психологічний аспект статевого виховання також включає у себе роботу з педагогами та батьками, щоб вони могли відповідально та ефективно співпрацювати в цьому процесі. Забезпечення відкритого та довірчого спілкування між дорослими та дітьми є ключовим аспектом формування здорових статевого стосунків та самосвідомості.

Висновки до розділу I

У результаті аналізу основних підходів та концепцій дослідження самооцінки в психологічній літературі було виявлено значний обсяг робіт, присвячених вивченню впливу статевого виховання на формування самооцінки. Відомо, що психологічні аспекти статевого виховання в українських закладах освіти є складною та багатогранною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та уваги до індивідуальних особливостей кожного учня.

У результаті аналізу основних підходів та концепцій дослідження самооцінки в психологічній літературі було виявлено, що ця проблема привертає значну увагу дослідників у всьому світі. Самооцінка є важливим психологічним поняттям, яке визначає спосіб, яким людина сприймає себе, свої можливості, досягнення і недоліки. Рівень самооцінки може впливати на багато аспектів життя людини, включаючи її емоційний стан, ставлення до себе, мотивацію та успішність в різних сферах діяльності.

Щодо впливу статевого виховання на формування самооцінки, дослідники визначають цей процес як один із ключових факторів формування самосвідомості та соціальної ідентичності особистості. Важливо враховувати, що статево виховання включає не лише біологічні аспекти, але й соціокультурні, психологічні та етичні аспекти, які можуть впливати на самооцінку особистості.

Особливо українська система освіти стикається з унікальними викликами та проблемами в контексті статевого виховання. Сприйняття статі та гендерної ролі в українському суспільстві є складним та багатошаровим, що може впливати на формування самооцінки учнів. Тому важливо розглядати цю проблему з урахуванням культурних, історичних та соціальних контекстів.

Урахування індивідуальних особливостей кожного учня та комплексний підхід до статевого виховання в українських школах є важливими чинниками для забезпечення позитивного впливу на формування самооцінки. Такий підхід може включати в себе не лише навчання з питань статевої гігієни та репродуктивного здоров'я, а й сприяння розвитку внутрішньої впевненості, вміння робити свідомі вибори та розвиток емоційної інтелігентності.

Дослідження показали, що ефективно статево виховання може позитивно впливати на формування самооцінки учнів. Відповідне врахування психологічних аспектів статевого виховання в навчальному процесі може сприяти підвищенню рівня самоповаги, самовизначеності та загальної психологічної готовності до життя.

Загальний аналіз свідчить про необхідність подальших досліджень в даній області, зокрема, у зв'язку з сучасними викликами та тенденціями в гендерній педагогіці та психології. Такі дослідження можуть допомогти розробити ефективні методи та стратегії статевого виховання, спрямовані на підвищення самооцінки та психологічного благополуччя учнів. Статеве виховання має великий потенціал для підвищення самооцінки учнів, проте для досягнення цього ефекту потрібно враховувати індивідуальні особливості та потреби кожного учня, а також розвивати ефективні педагогічні підходи, які сприятимуть його розвитку та самовизначенню.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Організація та основні етапи дослідження

Організація дослідження

Дослідження на тему "Роль статевого виховання у формуванні самооцінки підлітків" розпочалося з написання курсової роботи на тему "Психологічна готовність підлітків до обговорення питань щодо статевого виховання", в рамках якої було визначено основні теоретичні та методологічні підходи до вивчення цього питання. Опираючись на результати емпіричного дослідження при написанні курсової роботи, стало більше розуміння, на що опиратися і на які нюанси звернути уваги при проведенні даного дослідження та написання дипломної роботи. Було проаналізовано наукову літературу з теми дослідження, що допомогло визначити актуальність і важливість даної проблеми, а також окреслити основні напрями для подальших емпіричних досліджень. На підставі теоретичного аналізу було складено власний опитувальник для анкетування підлітків з метою аналізу актуального стану статевого виховання в українських школах та визначення рівня статевої культури та обізнаності серед підлітків. Опитувальник містив питання, які були спрямовані на виявлення у підлітків рівня обізнаності про статево виховання, дізнатися чи займаються батьки статевим вихованням своїх дітей, дізнатися чи є в школах статево виховання, дізнатися які джерела отримання інформації про статево виховання, оцінку власних знань і навичок підлітків у цій сфері, а також ставлення підлітків до можливого впровадження статевого виховання в систему освіти України.

При виборі методик для проведення емпіричного дослідження, ми опиралися на те, що б такі методики дали змогу всебічно дослідити різні

аспекти самооцінки та емоційний стан підлітків, а також які будуть зрозумілі для підліткового віку. Також ці методики повинні бути валідні та надійні. Тож ми обрали наступні методики:

- Шкала самооцінки Казанцевої Г.М. (для юнацького та підліткового віку);
- Шкала особистісної шкільної тривожності розроблена Ч.Д. Спілбергом (США) і адаптована Ю.Л. Ханіним. На основі і за принципом Шкали соціально – ситуаційного страху , тривоги О.Кон - Даша ;
- Методика самооцінки емоційних станів (автори А. Уессман, Д. Рікс);
- Шкала самооцінки Розенберга;
- Методика Дембо-Рубінштейн для діагностики самооцінки.

Основні етапи дослідження

1. Підготовчий етап

- Визначення проблем та цілей дослідження
- Аналіз наукової літератури та окреслення теоритичнх підходів до теми.
- Розробка власної анкети-опитувальника для проведення дослідження.
- Вибір методик для діагностики самооцінки та емоційного стану підлітків

2. Етап збору даних

- Розповсюдження дослідження в соціальних мережах з метою поширення опитування та збору респондентів.
- Взаємодія з батьками та знайомими, які мають дітей та\або молодших братів та сестер, племінників віком 12-17 років, з метою поширення опитування та забезпечення більшої репрезентативності вибірки.
- Проведення самого дослідження, опитування підлітків з використанням Google Forms. Опитувальник було створено в онлайн-форматі та розповсюджено через соціальні мережі й батьківські чати.

3. Етап аналізу даних

- Обробка зібраних анкет та проведення статистичного аналізу отриманих даних.
 - Аналіз результатів за допомогою шкал та методик, зокрема, оцінка рівня самооцінки та тривожності підлітків.
 - Кореляційний та регресійний аналіз результатів дослідження.
- Інтерпретація даних емпіричного дослідження
- Узагальнення отриманих результатів та їх інтерпретація з метою визначення зв'язку між рівнем статевого виховання та самооцінкою підлітків.

4. Підсумковий Етап

- Формування висновків на основі проведеного аналізу даних
- Розробка рекомендацій щодо покращення системи статевого виховання в школах для підвищення рівня самооцінки підлітків
- Підготовка звіту та презентація результатів дослідження науковій спільноті.

Завдяки системному підходу до організації дослідження вдалося отримати комплексні дані, що дозволили виявити особливості впливу статевого виховання на самооцінку підлітків, а також розробити практичні рекомендації для освітян та батьків.

2.2. Методичне забезпечення емпіричного дослідження

Методичне забезпечення емпіричного дослідження ролі статевого виховання у формуванні самооцінки підлітків включало використання як теоретичних, так і емпіричних методів, що дозволило здійснити всебічний підхід до вивчення проблеми. Теоретичний аналіз складався з огляду наукової літератури, що допоміг визначити основні концепції та підходи, а також узагальнення педагогічного досвіду, яке виявило ефективні методи статевого виховання. Це створило міцну теоретичну базу для подальшого емпіричного дослідження.

Емпірична частина дослідження включала анкетування підлітків, яке проводилося онлайн за допомогою платформи Google Forms. Опитувальник був розроблений для збору даних про поточний стан статевого виховання в українських школах та рівень статевої культури серед підлітків. Для забезпечення репрезентативності вибірки анкетування поширювалося через соціальні мережі та батьківські чати. Додатково використовувався комплекс психодіагностичних методик, зокрема, шкала самооцінки Казанцевої Г.М., шкала особистісної тривожності Спілберга-Ханіна, методика самооцінки емоційних станів Уессмана-Рікса, шкала самооцінки Розенберга та методика Дембо-Рубінштейн. Це дозволило отримати комплексні дані про самооцінку та емоційний стан підлітків.

Зібрані дані підлягали ретельному статистичному аналізу за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення. Проведення дескриптивної статистики та кореляційного і регресійного аналізу дозволило виявити основні тенденції та закономірності у взаємозв'язку між статевим вихованням та самооцінкою підлітків. Результати аналізу стали основою для формулювання висновків і розробки практичних результатів спрямованих на підвищення ефективності статевого виховання у навчальних закладах.

У дослідженні використовувалися як теоретичні, так і емпіричні методи.

1. Теоретичні методи

1) Аналіз наукової літератури

- Проведено систематичний огляд та аналіз наукових джерел з теми дослідження, що включав праці з педагогіки, психології та соціології, присвячені статево-му вихованню підлітків та формуванню їх самооцінки.

- Виявлено основні підходи та концепції, що використовуються у сучасних дослідженнях, визначено теоретичні засади та ключові поняття.

2) Аналіз та узагальнення педагогічного досвіду

- Проаналізовано великий обсяг педагогічного досвіду, зібраного в школах України, з метою виявлення ефективних практик статевого виховання.

- Узагальнено дані, що дозволили визначити найуспішніші методи та підходи до формування статевої культури та самооцінки у підлітків.

2. Емпіричні методи

1) Анкетування підлітків

- Розроблено власний опитувальник для збору даних про актуальний стан статевого виховання в українських школах та рівень статевої культури серед підлітків.

- Анкетування проводилося онлайн за допомогою Google Forms, що дозволило залучити велику кількість респондентів з різних шкіл.

- Поширення опитувальника здійснювалося через соціальні мережі та батьківські чати з метою залучення підлітків віком 12-17 років.

3) Психодіагностичні методики

- Шкала самооцінки юнацький, підлітковий вік, Казанцевої Г.М. - використана для оцінки рівня самооцінки підлітків. Обрали саме цю методику, тому що вона розроблена враховуючи особливості психологічного стану підліткового та юнацького віку, а питання зрозумілі для підліткового та юнацького віку.

- Шкала особистісної тривожності Розроблено Ч. Д. Спілбергом (США) і адаптована Ю. Л. Ханіним, на основі і за принципом «Шкали соціально-ситуаційного страху, тривоги» О. Кон- Даша. Обрали саме цю методику, тому що її метою є визначення рівню ситуативної і шкільної тривожності. В даному випадку питання спрямовані на виявлення рівня тривожності, які стосуються саме шкільних ситуацій (взаємодія з однокласниками, з вчителями, реакція на написання контрольних, самостійних робіт), а також інші ситуації, які стосуються того, з чим стикаються саме підлітки, а не дорослі люди. Так я ми досліджуємо рівень статевого виховання не тільки в середині родини, а і рівень статевого виховання в школах, нам важливо розуміти, як підлітки відчують себе в закладах освіти і як сам навчальний процес впливає і на самооцінку і на рівень тривожності.

- Методика самооцінки емоційних станів Уессман - Рікс дозволила оцінити, як оцінюють свій емоційний стан підлітки та вплив емоційного стану на самооцінку підлітків. Також важливо зазначити, що при виборі методик нам було максимально важливо, щоб підліткам було зрозуміло, цікаво і, що дуже важливо – з невеликою кількістю питань в самій методиці, тому що ми враховуємо і особливості психологічного стану і особливості підліткового періоду. В цей період підлітки непосидючі, і часто не хочуть сфокусувати увагу на деяких речах, які, на їх думку їм не потрібні і не цікаві. Дана методика зацікавлює підлітків, тому що, навіть в ході того як підліток відповідає на питання, він аналізує свій емоційний стан і робить певні висновки, що є цікавим для нього.

- Шкала самооцінки Розенберга - використана для загальної оцінки самооцінки респондентів. Перевірений часом та надійний опитувальник, який використовується в багатьох дослідженнях. Обрали саме його, тому що питання зрозумілі для підліткового віку і, що важливо, невелика кількість запитань.

- Методика Дембо-Рубінштейн - застосована для діагностики самооцінки за різними параметрами, включаючи успішність і міжособистісні стосунки.

3. Статистичний метод якісного аналізу

- Застосовано методи статистичного аналізу для обробки зібраних даних, включаючи дескриптивну статистику кореляційний і регресійний аналізи

- Використано програмне забезпечення Jamovi для аналізу даних, що дозволило забезпечити високу точність та надійність отриманих результатів.

2.3. Характеристика вибірки емпіричного дослідження

Вибірка дослідження була сформована в ході дослідження з метою порівняння самооцінки підлітків, які отримують статеве виховання, та тих, хто його не отримує, та порівняння групи підлітків в залежності від того з яких джерел і від кого підлітки отримують інформацію про статеве виховання. У процесі дослідження особлива увага приділялася виявленню відмінностей у рівні самооцінки, рівнем тривожності та впевненості в собі між цими двома групами, що дозволило визначити вплив статевого виховання на психологічний розвиток підлітків та на формування самооцінки. До вибірки увійшли підлітки двох вікових груп: 12-14 років та 15-17 років. Загалом в опитуванні взяли участь 86 осіб, з яких 35 - чоловічої статі, а 51 – жіночої. У віковій групі 12-14 років - 27 підлітків, а у віковій групі 15-17 років – 59 підлітків.

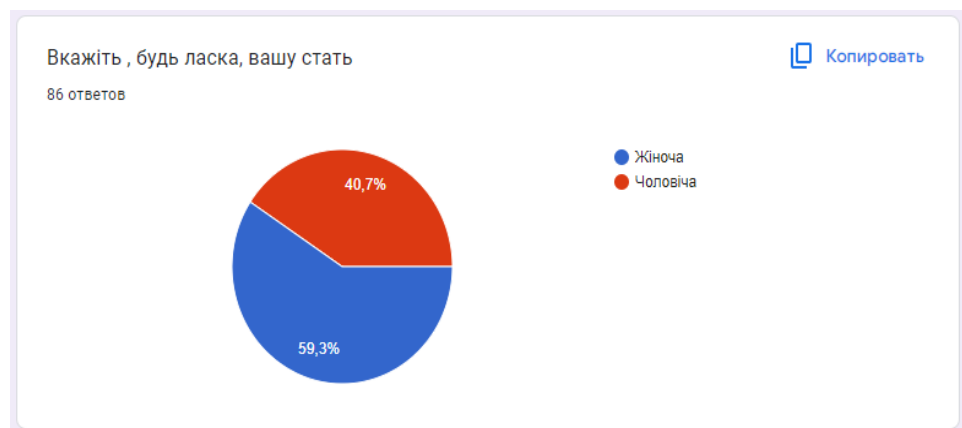

Рис 2.1 Розподіл респондентів за статтю

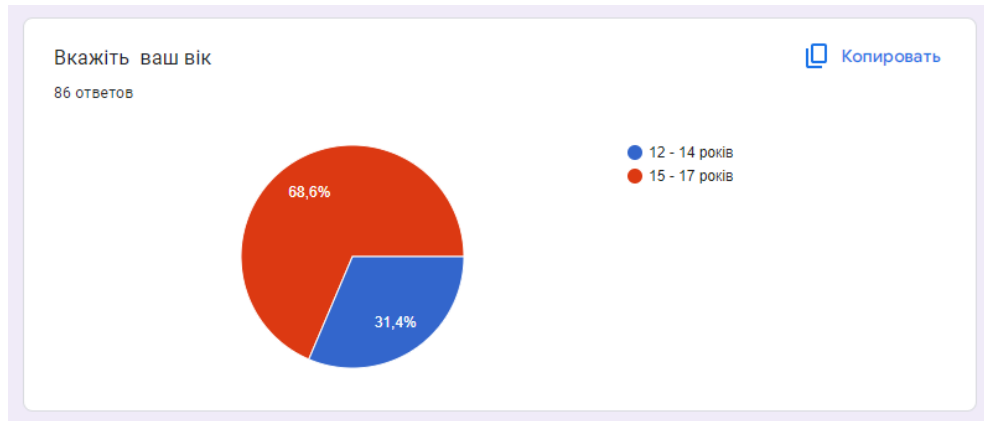

Рис 2.2 Вікові групи, які досліджувалися

Частина вибірки, що складалася з 40 підлітків, була представлена учнями Бучанського ліцею №3 у місті Буча. Анкетування проводилося серед учнів 11, 8 і 7 класів за сприяння вчителя математики Савчук Тетяни, яка надала можливість провести дослідження навчальному закладі, де вона працює.

Власний опитувальник містив питання, спрямовані на виявлення факту отримання статевого виховання підлітками. На основі відповідей респондентів вибірка була поділена на кілька груп: підлітки з якими батьки займаються або не займаються статевим вихованням, підлітки у яких у школі було статеве виховання, або така дисципліна чи додаткове заняття було відсутнє, підлітки, які знають, або не знають, що таке статеве виховання, підлітки, які знають або не знають що таке правило нижньої білизни, а також розподіл на в залежності від того з яких джерел підлітки отримують інформацію про статеве виховання, і потім будемо порівнювати самооцінку, рівень тривожності, загальний емоційний стан, рівень самоповаги та впевненість в собі. З опитувальника аналізували такі питання: “Чи знаєте ви, що таке статева просвіта\статеве виховання? Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням? Чи є або було в вашій школі статеве виховання? Чи знаєте ви, що таке правило трусиків і майки? Від кого ви отримуєте або отримували інформацію про статеве виховання?”

Спочатку порівнюємо групи підлітків з якими батьки займаються не займаються статевим вихованням, та тих в сім'ях яких нема чіткого розуміння наявності або відсутності статевого виховання.

Рис. 2.3 Розподіл вибірки на тих з ким батьки займаються статевим вихованням, а з ким – ні

Наступна група для порівняння формувалась по питанню “Чи є або було в вашій школі статеве виховання?” І так само маємо групи підлітків, ті у яких є, або було статеве виховання на базі школи і ті, які не отримували інформації про статеве виховання в школі, і ті, які не можуть точно оцінити чи було статеве виховання, чи ні. А далі порівнюємо самооцінку цих груп.

Рис 2.4 Розподіл груп підлітків на тих, які отримували інформацію про статеве виховання в школі, а хто – ні.

Потім порівнюємо який рівень самооцінки, самоповаги, емоційного стану та впевненості в собі між тими підлітками, які знають, що таке статеве виховання і тими, хто не знає.

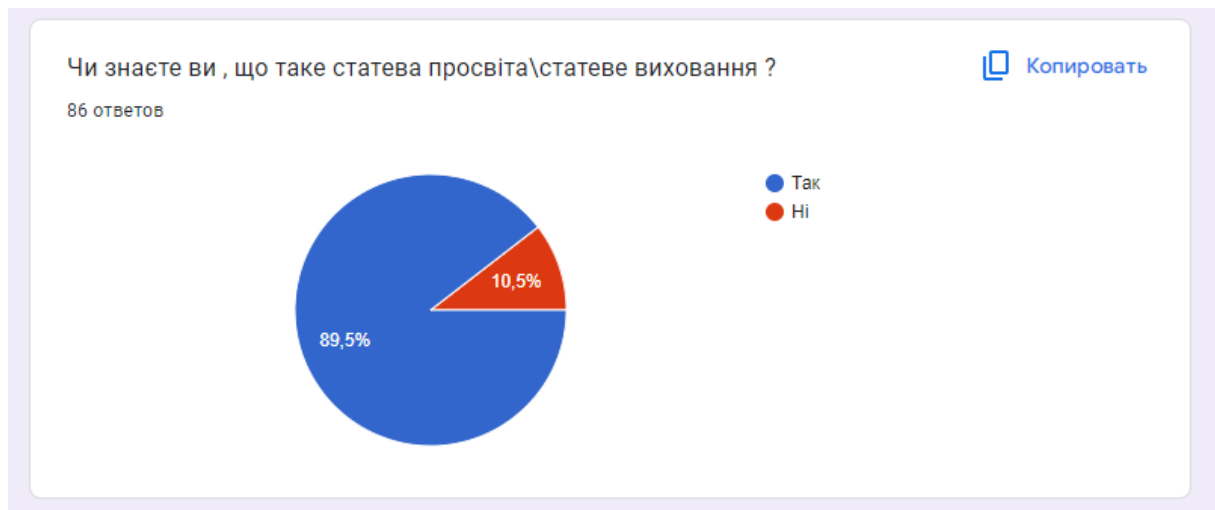

Рис 2.5 Розподіл на групи підлітків, в залежності від того чи знають вони, що таке статеве виховання

Потім цікаво порівняти самооцінку опираючись на питання в опитувальнику про те, чи знають підлітки, що таке правило трусиків і майки. Вважаємо, що це важливе питання, адже правило трусиків і майки – це правило, яке мають знати діти починаючи з 3-х років, це правило, яке

важливе для розуміння і початку формування власних кордонів, кордонів власного тіла та безпеки дітей. Тому маємо гіпотезу, що якщо з самого дитинства не були обговорені з батьками і зрозумілі дитиною питання безпеки та власних кордонів, це може негативно впливати в подальшому на формування самооцінки вже в підлітковому віці. Можемо припустити, що такі підлітки не можуть говорити Ні навіть на рівні спілкуванні з однолітками і не завжди вільно заявляють про себе та свою думку.

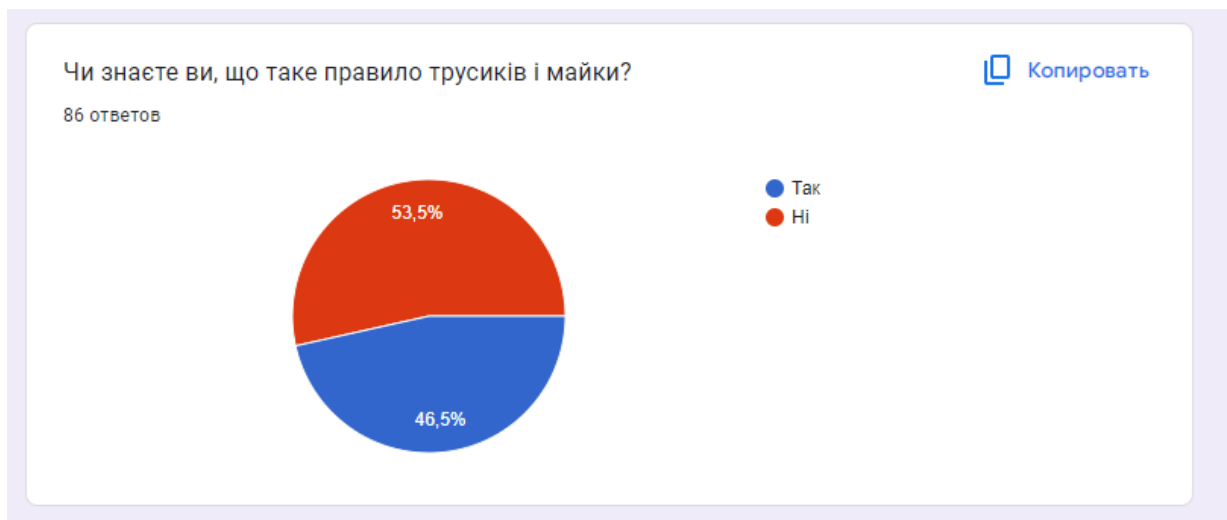

Рис 2.6 Розподіл на групи тих хто знає, або не знає, що таке правило трусиків і майки

Потім ми порівнюємо самооцінку в залежності від джерела отримання інформації про статеве виховання (інтернет, батьки та опікуни, старші брати і сестри, вулиця і друзі, школа і шкільний психолог).

Рис 2.7 Джерело отримання інформації про статеве виховання

Такий підхід до формування вибірки дозволив отримати об'єктивні дані, що відображають реальний стан статевого виховання серед підлітків різних вікових груп та його вплив на їх самооцінку. Результати цього дослідження можуть бути використані для вдосконалення програм статевого виховання у школах та підвищення рівня психологічної підтримки підлітків.

Висновки до розділу II

У розділі здійснено детальний опис процесу підготовки, проведення та аналізу емпіричного дослідження на тему впливу статевого виховання на формування самооцінки підлітків. Основні етапи дослідження охоплюють підготовчий етап, збір даних, аналіз отриманих результатів та формулювання висновків.

Методичне забезпечення емпіричного дослідження було ретельно розроблено та включало використання як теоретичних, так і емпіричних методів. Анкетування підлітків за допомогою Google Forms дозволило зібрати дані про актуальний стан статевого виховання та рівень статевої культури серед респондентів. Використання комплексу психодіагностичних методик (шкали самооцінки Казанцевої Г.М., шкали особистісної тривожності Спілберга-Ханіна, методики самооцінки емоційних станів Уессман-Рікс,

шкали самооцінки Розенберга та методики самооцінки Дембо-Рубінштейн) дало змогу отримати комплексні дані про самооцінку та емоційний стан підлітків. Застосування статистичного методу якісного аналізу забезпечило об'єктивність та надійність результатів дослідження.

Характеристика вибірки емпіричного дослідження дозволила отримати репрезентативні дані для аналізу впливу статевого виховання на самооцінку підлітків. Вибірка складалася з 86 підлітків двох вікових груп (12-14 років та 15-17 років) з різних шкіл, зокрема учнів Бучанського ліцею №3 у місті Буча. Залучення підлітків через онлайн-опитування та особисті контакти забезпечило різноманітність та охоплення широкої аудиторії.

Організація дослідження, методичне забезпечення та характеристика вибірки створили основу для комплексного аналізу ролі статевого виховання у формуванні самооцінки підлітків. Отримані результати мають практичне значення для вдосконалення програм статевого виховання та підвищення рівня психологічної підтримки підлітків у навчальних закладах.

РОЗДІЛ ІІІ

РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1 Описовий аналіз та інтерпретація даних емпіричного дослідження

Дослідження проводилось серед підлітків віком 12 – 17 років. Загалом у дослідженні прийняли участь 86 підлітків, 59 підлітків вікової групи 15 – 17 років, і 27 підлітків вікової групи 12 – 14 років. Вибірка формувалась в ході дослідження на основі питань з власного опитувальника про те, чи отримували підлітки інформацію про статеве виховання від батьків, в школі, а також які джерела отримання інформації про статеве виховання у підлітків. З самого початку ми мали припущення, що ті підлітки, які не отримують належної статевої освіти в школі, ті підлітки, які не отримують інформацію про статеве виховання від батьків, мають низьку самооцінку, та вищий рівень тривоги. А от підлітки, з якими батьки займаються статевим вихованням, та які отримали якісні знання в школі, відповідно, мають хорошу, стабільну самооцінку, та нижчий рівень тривоги.

Також є припущення, що на формування самооцінки підлітків впливають джерела з яких вони беруть інформацію про статеве виховання. Ми маємо гіпотезу, що підлітки, які отримують інформацію про статеве виховання від батьків та в школі, мають вищу самооцінку ніж ті підлітки, які черпають інформацію з інтернету, від друзів (з вулиці) та інших джерел які є ненадійними. Тож далі будемо порівнювати відповіді підлітків і дивитися чи підтверджується наша гіпотеза. Першою будемо аналізувати шкалу самооцінки та самоповаги Розенберга.

Даний опитувальник визначає рівень самоповаги людини до самої себе і з самого початку був створений як одновимірний. Але потім при проведенні факторного аналізу було виявлено два незалежні фактори, це – самоповага і самоприпинення. Також було встановлено, що чим вище один показник, тим нижче інший.

Самоповага – це те, як людина оцінює сама себе, тобто суб’єктивна оцінка, як людина ставиться до себе. Оцінює себе з позитивної точки зору, чи з негативної. Також це і про самоцінність, відчуття себе щасливою людиною, дозволяти собі жити і радіти цьому життю, дозволяти собі вільно виражати свої думки, бажання і потреби, заявляти про себе і свій комфорт, і знати, що це невід’ємне право кожної людини.

Самоприниження може бути як наслідком тривожності, психосоматичного стану та депресивного стану, так і наслідком ставлення батьків до дитини. А це дуже важливо для нашого дослідження, адже ми теж досліджуємо взаємодію батьків з дитиною.

Таблиця 3.1

Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням?

Відповідь	Кількість балів
Так	Середній бал – 29.5
Ні	Середній бал – 28
Скоріше Так, чим Ні, тому що щось розповідали	Середній бал – 29.2
Скоріше Ні, чим Так, тому що майже нічого конкретного не розповідали	Середній бал – 25

Якщо інтерпретувати по шкалі Розенберга, то чим нижчий бал, тим нище самооцінка, але по шкалі Розенберга бали між 23 і 34 говорять про те, що самоповага такої людини переважає і така людина може адекватно оцінювати і свої недоліки і свої достоїнства. Тому опираючись на отримані результати, ми бачимо, що нема сильної відмінності між різними групами і не можемо сказати, що у когось низька самооцінка, а у когось – висока. Але ми, все одно, бачимо, що у тих підлітків, з ким батьки займаються статевим вихованням, все одно бал вище, ніж у тих, з якими батьки не займаються статевим вихованням.

А особливо менший бал у тих підлітків, які відповіли не просто Ні, а скоріше Ні, чим Так.

Таблиця 3.2

Чи є, або було в вашій школі статеве виховання?

Відповідь	Кількість балів
Так	Середній бал – 32
Ні	Середній бал – 27
Скоріше Так, чим Ні, тому що щось розповідали	Середній бал – 29
Скоріше Ні, чим Так, тому що майже нічого конкретного не розповідали	Середній бал – 26

Тут ми знову бачимо, що всі входять в рамки балів 23 – 34 бали, тобто самоповага переважає і адекватна оцінка себе. Але, все одно, трохи вищий бал у підлітків, які мали статеве виховання в школі. Також тут ми теж бачимо таку ситуацію, що найнижчий бал у підлітків, які відповіли Скоріше Ні, чим Так.

Таблиця 3.3

Чи знаєте ви, що таке статеве виховання?

Відповідь	Кількість балів
Так	29
Ні	27

Тут теж нема сильної різниці, обидві групи в рамках 23 – 34 бали, але підлітки, які відповіли, що знають, що таке статеве виховання мають вищий бал.

Таблиця 3.4

Чи знаєте ви що таке правило трусиків і майки?

Відповідь	Кількість балів
Так	28
Ні	29

У нас було припущення, що підлітки, які не знають про правило трусиків і майки мають низьку самооцінку, адже це про особисті кордони, кордони власного тіла і про безпеку. А так як це мають знати діти починаючи ще з 3-х років, ми припустили, що ті підлітки, які не отримали належної інформації про свої кордони, можуть мати низьку самооцінку. Але як бачимо, і ті хто знають про правило трусиків і майки і ті хто не знають - входять в одну групу.

Таблиця 3.5

Від кого ви отримуєте, або отримували інформацію про статеве виховання?

Відповіді	Середній бал
Батьки (опікуни) дома	29
Інтернет	29,5
Друзі, вулиця	22,5
Старші сестри, брати, або інші друзі старші за віком	27
Школа, вчителі, шкільний психолог	28

А ось тут ми вже чітко бачимо групу підлітків, які отримують інформацію про статеве виховання від друзів з вулиці, і вони не просто мають найменший бал, а й, відповідно до шкали самоповаги Розенберга, результат від 18 до 22, це ті, хто балансує між самоповагою і самознищенням. Самоповага таких підлітків дуже хитка і залежить від певних результатів.

Якщо є успіх, це підіймає їх до вершин, але будь-яка невдача скидає в прірву. Можемо припустити, що такий низький бал через те, що батьки таких підлітків не просто не займаються з ними статевим вихованням, а взагалі мало проводять часу. Відомо, що в підлітковому періоді діти віддаляються від батьків і в цей життєвий період можуть шукати авторитетів на стороні в обличчі друзів та інших підлітків. І от опираючись на отримані результати ми бачимо, що самоповага таких підлітків страждає.

На наступному етапі дослідження нами було здійснено аналіз результатів Методики самооцінки емоційних станів (автори А. Уессман, Д. Рікс)

В даній методиці досліджується 8 протилежних емоційних станів такі як:

Спокійність - Тривожність

Енергійність – Втомленість

Піднесення – Пригніченість

Впевненість у собі – Безпорадність

Але кожні 2 стани оцінювалися в одному питанні і вимірювалися 10-ти бальною шкалою. Отже, якщо середній бал від 0 до 5-ти балів, значить опитувані оцінюють свій стан як тривожний, втомлений, пригнічений і безпорадний, а якщо середній бал між 5 і 10, то стан ближче до спокійного, енергійного, піднесеного і впевненість в собі. Взагалі чим вище бал, тим ближче до впевненості у собі.

Таблиця 3.6

Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням?

Відповіді	Емоційний Стан	Середній Бал
Так	Спокійність-Тривожність	5,7
	Енергійність – Втомленість	5,5

	Піднесення – Пригніченість	5,8
	Впевненість у собі – Безпорадність	6,4
Ні	Спокійність-Тривожність	6,2
	Енергійність – Втомленість	6,4
	Піднесення – Пригніченість	6,3
	Впевненість у собі – Безпорадність	6,2
Скоріше Так, чим Ні, тому що щось розповідали	Спокійність-Тривожність	6
	Енергійність – Втомленість	6
	Піднесення – Пригніченість	6,2
	Впевненість у собі – Безпорадність	6,7
Скоріше Ні, чим Так, тому що майже нічого конкретного не розповідали	Спокійність-Тривожність	5,2
	Енергійність – Втомленість	4,7
	Піднесення – Пригніченість	5,6
	Впевненість у собі – Безпорадність	5,8

В ході дослідження було виявлено, що існує певний взаємозв'язок між участю батьків у статевого вихованні підлітків та їх емоційним станом. Підтримуючи цю гіпотезу, спостерігалось, що підлітки, які вказали на активну

участь батьків у статевому вихованні, демонстрували вищий рівень впевненості у собі та меншу тривожність порівняно з тими, хто відповів відмічено негативно на це питання.

Крім того, виявлено, що навіть серед підлітків, які заявили про відсутність участі батьків у статевому вихованні, емоційний стан не завжди виявлявся негативним. Це може свідчити про те, що вплив батьків на емоційний стан підлітків є більш складним, ніж просто наявність або відсутність їхньої участі в цьому процесі.

Отже, результати дослідження вказують на потребу в подальших дослідженнях для розуміння більш деталізованих механізмів впливу батьківського статевого виховання на емоційний стан підлітків та їх загальний розвиток.

Таблиця 3.7

Чи є, або було в вашій школі статево виховання?

Відповіді	Емоційний Стан	Середній Бал
Так	Спокійність-Тривожність	7,5
	Енергійність – Втомленість	6,8
	Піднесення – Пригніченість	6,8
	Впевненість у собі – Безпорадність	7,5
Ні	Спокійність-Тривожність	5,6
	Енергійність – Втомленість	5,4
	Піднесення – Пригніченість	5,8

	Впевненість у собі – Безпорадність	6
Скоріше Так, чим Ні, тому що щось розповідали	Спокійність-Тривожність	5,5
	Енергійність – Втомленість	5,2
	Піднесення – Пригніченість	5,9
	Впевненість у собі – Безпорадність	6,1
Скоріше Ні, чим Так, тому що майже нічого конкретного не розповідали	Спокійність-Тривожність	5,8
	Енергійність – Втомленість	6,1
	Піднесення – Пригніченість	6,3
	Впевненість у собі – Безпорадність	6,5

Аналіз результатів показує, що наявність або відсутність статевого виховання в школі може впливати на емоційний стан учнів.

Підлітки, які підтвердили, що в їхній школі проводиться статево виховання, демонстрували вищі середні бали у всіх аспектах емоційного стану, включаючи спокійність - тривожність, енергійність - втомленість, піднесення-пригніченість та впевненість у собі - безпорадність. Це може свідчити про позитивний вплив статевого виховання на емоційний стан учнів.

Учні, які заявили, що в їхній школі не було статевого виховання, мали нижчі середні бали у всіх аспектах емоційного стану порівняно з тими, хто вказав на наявність такого виховання. Це може вказувати на відсутність можливостей для розвитку певних аспектів емоційного самопочуття учнів у відсутність статевого виховання.

Серед тих, хто відповів "Скоріше Так, чим Ні" або "Скоріше Ні, чим Так", спостерігалася менша різниця в середніх балах порівняно з тими, хто вказав на конкретну наявність або відсутність статевого виховання. Це може вказувати на те, що учні, які відчувають певний вплив статевого виховання, можуть мати більш різноманітні емоційні реакції.

Отже, ці результати підкреслюють важливість належного підходу до статевого виховання в школах та його потенційного впливу на емоційний стан учнів.

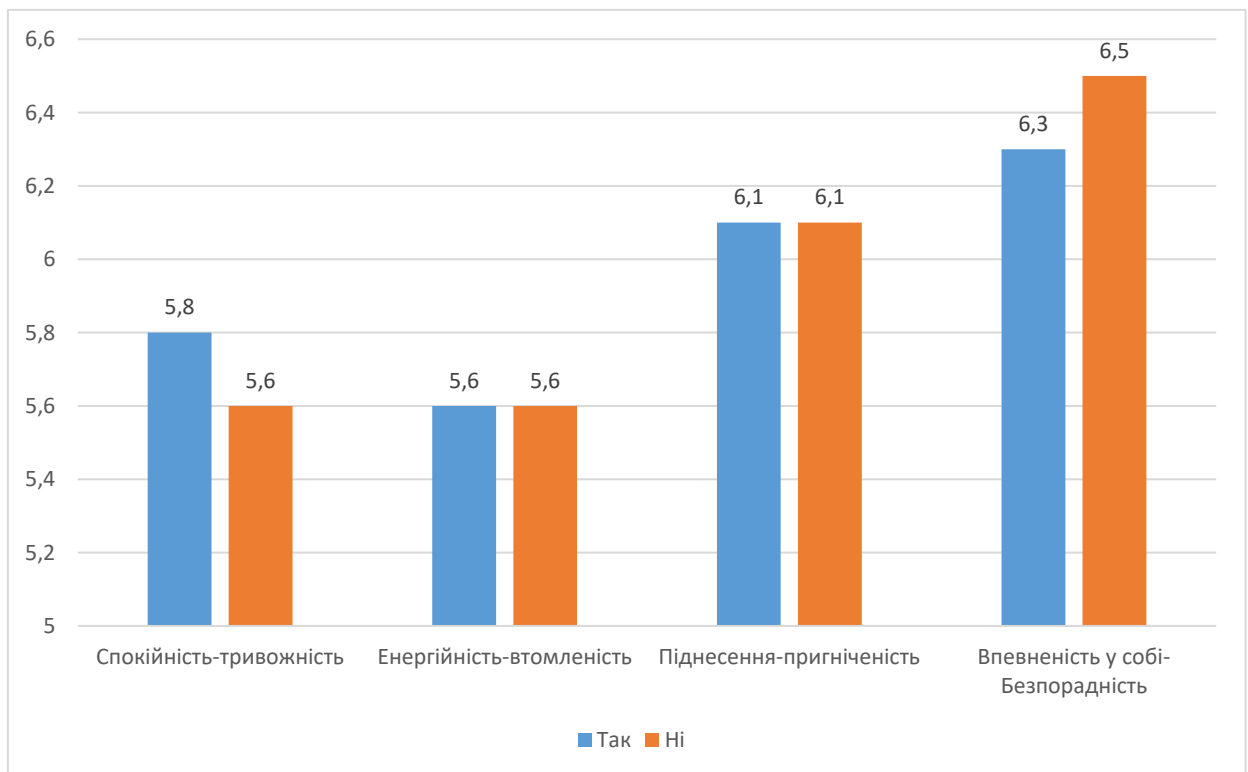

Рис.3.1. Чи знаєте ви, що таке статеве виховання ?

Аналізуючи відповіді на питання про знання про статеве виховання, можна відзначити, що середні бали емоційного стану майже однакові для обох груп - тих, хто відповів "Так" і "Ні".

Це може свідчити про те, що наявність або відсутність знань про статеве виховання сама по собі не має значущого впливу на емоційний стан особи.

Однак, важливо враховувати, що ці результати можуть бути зіскановані на основі контекстуального розуміння поняття "статеве виховання".

Наприклад, можливо, деякі учасники опитування мали обмежене або неправильне розуміння поняття "статеве виховання", тому їхні відповіді можуть не відображати їхніх фактичних знань або досвіду в цій сфері.

Отже, для отримання більш точної інформації про вплив знань про статеве виховання на емоційний стан необхідно провести додаткові дослідження, які б урахували не лише наявність або відсутність знань, але й їхню якість та глибину розуміння теми.

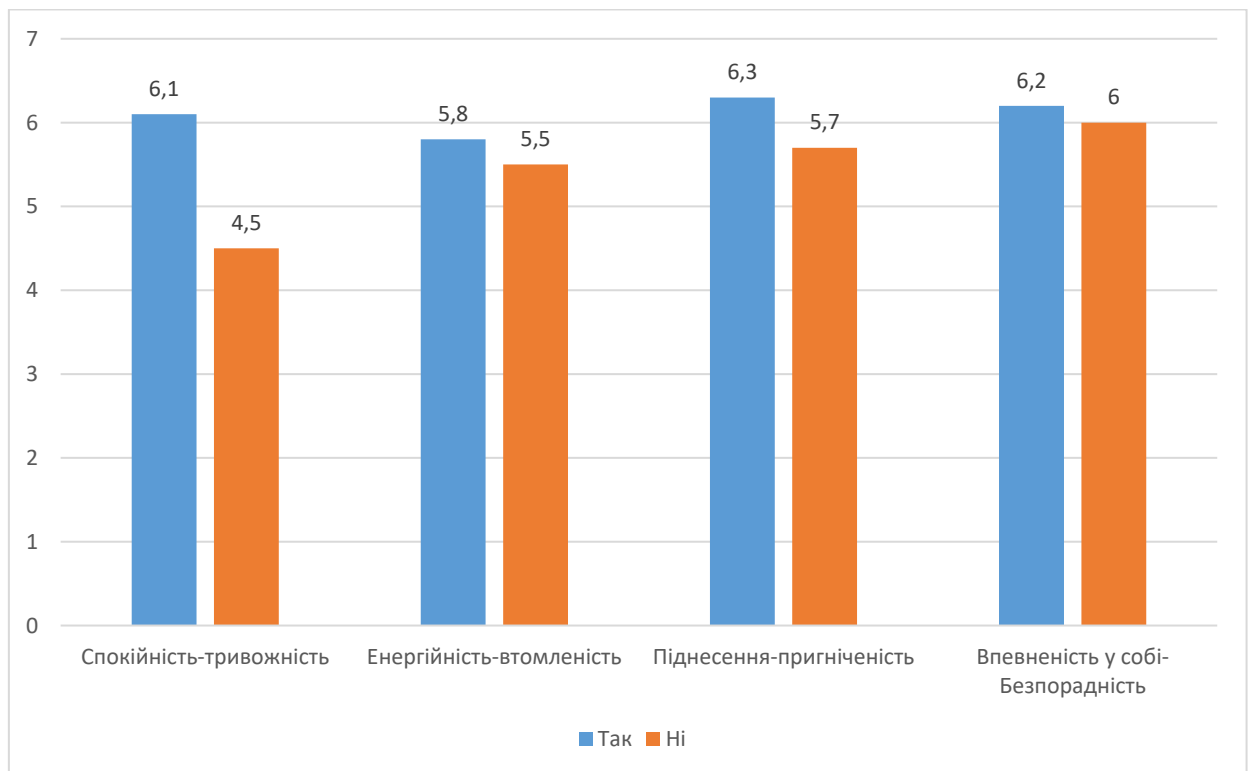

Рис.3.2. Чи знаєте ви, що таке правило трусиків і майки ?

Результати аналізу свідчать про можливу залежність між знанням про "правило трусиків і майки" та емоційним станом учасників. Учасники, які підтвердили своє знання про це правило, мають вищі середні бали у всіх аспектах емоційного стану порівняно з тими, хто відповів "Ні".

Це може свідчити про те, що знання про статеве виховання, включаючи правила та норми поведінки, може мати вплив на емоційний стан особи.

Учасники, які відповіли "Так", можуть мати більшу впевненість у собі та менше тривоги, оскільки вони володіють необхідною інформацією для ефективного маніпулювання ситуаціями, пов'язаними зі статевим вихованням.

З іншого боку, учасники, які визнали, що не знають про це правило, можуть відчувати більшу тривогу та пригніченість, оскільки їм може бракувати впевненості у собі та знань для ефективної навігації в ситуаціях, пов'язаних зі статевим вихованням.

Отже, ці результати підкреслюють важливість належного статевого виховання та поширення правильної інформації серед молоді, яка може сприяти покращенню їхнього емоційного стану та психологічного благополуччя.

Таблиця 3.8

Відповідь на питання анкети «Від ко отримуєте інформацію про статеve виховання»

Відповіді	Емоційний Стан	Середній Бал
Батьки (опікуни) вдома	Спокійність-Тривожність	6
	Енергійність – Втомленість	6,2
	Піднесення – Пригніченість	6,2
	Впевненість у собі – Безпорадність	7
Інтернет	Спокійність-Тривожність	6
	Енергійність – Втомленість	5,7
	Піднесення – Пригніченість	6,2

	Впевненість у собі – Безпорадність	5
Вулиця, друзі	Спокійність-Тривожність	4
	Енергійність – Втомленість	3,6
	Піднесення – Пригніченість	4
	Впевненість у собі – Безпорадність	5
Старші брати і сестри, або друзі старші за віком	Спокійність-Тривожність	5
	Енергійність – Втомленість	5
	Піднесення – Пригніченість	5,8
	Впевненість у собі – Безпорадність	6,2
Школа, вчителі, шкільний психолог	Спокійність-Тривожність	6,5
	Енергійність – Втомленість	5,6
	Піднесення – Пригніченість	6
	Впевненість у собі – Безпорадність	7

Аналізуючи результати анкети, варто звернути увагу на взаємозв'язок між джерелами отримання інформації про статеве виховання та емоційним станом підлітків. Результати показують, що підлітки, які отримують таку інформацію від друзів на вулиці, мають найнижчий середній бал емоційного стану, що свідчить про більшу тривожність, меншу енергійність, вищий рівень

пригніченості та меншу впевненість у собі порівняно з іншими групами. Це може бути пов'язано з ненадійністю та недостатньою достовірністю інформації, яку вони отримують, що впливає на їх емоційний стан та психологічний комфорт.

Також варто відзначити, що підлітки, які отримують інформацію про статеve виховання з Інтернету, мають меншу впевненість у собі порівняно з тими, хто отримує цю інформацію від батьків чи в межах школи. Це може свідчити про вплив недостовірної або неадекватної інформації з Інтернету на самооцінку підлітків.

З іншого боку, підлітки, які отримують інформацію від батьків чи через шкільну програму, проявляють більшу впевненість у собі. Це може бути пов'язано з більшою достовірністю та авторитетністю інформації, а також з відчуттям підтримки та захисту з боку родини та школи.

Отже, варто підкреслити важливість надання достовірної та правдивої інформації про статеve виховання підліткам, а також активну роль батьків, школи та інших дорослих у цьому процесі для забезпечення емоційного та психологічного благополуччя молоді.

На наступному етапі дослідження проведено аналіз шкали самооцінки Казанцевої Г.М., спеціально розробленої для дослідження самооцінки юнацького та підліткового віку. Цей опитувальник враховує особливості життєвого процесу підліткового періоду, включаючи інформацію про стосунки з батьками, однолітками, однокласниками, вчителями та ставлення до навчання.

Результати опитування оброблено відповідно до критеріїв, визначених у Шкалі самооцінки. Згідно з цими критеріями, чим вищий бал, тим більш низька самооцінка. Конкретно, розподіл балів наступний:

- Від 0 до 43 – високий рівень самооцінки.
- Від 43 до 86 – середній рівень самооцінки.
- Від 86 до 128 – низький рівень самооцінки.

Цей аналіз дозволяє краще зрозуміти психологічний стан підлітків у контексті їхньої самооцінки та відображає, як ці аспекти можуть впливати на їхні стосунки з оточуючими та навчальну діяльність.

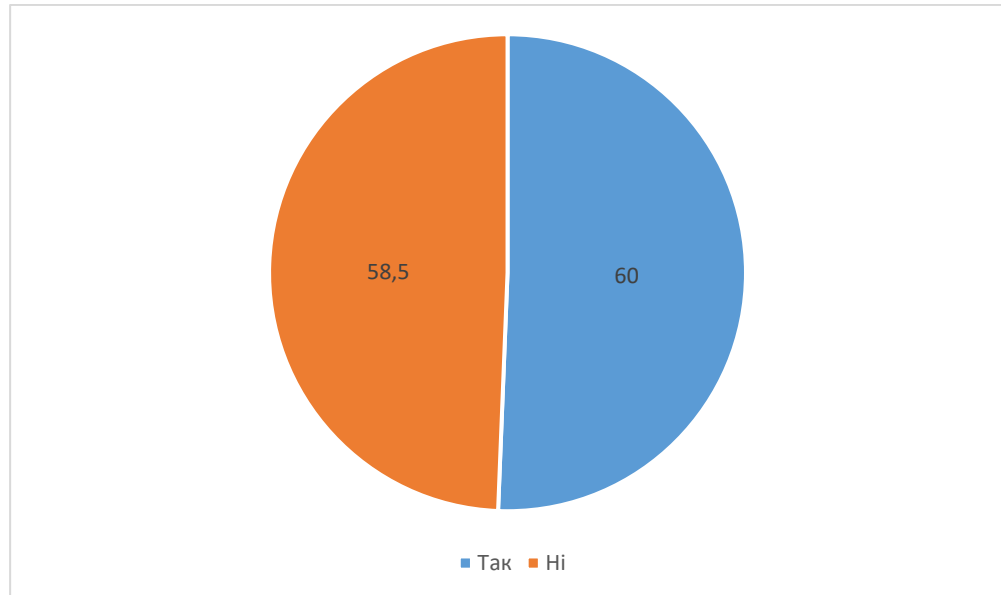

Рис.3.3. Чи знаєте ви, що таке статеве виховання?

Як бачимо, тут обидві групи в рамках середнього рівня самооцінки. У підлітків, які відповіли, що не знають, що таке статеве виховання, навіть, трохи нижчий бал, але це, не суттєво, тому можемо сказати, що і ті підлітки, які знають, що таке статеве виховання і ті які не знають мають середній рівень самооцінки.

Враховуючи важливість належного статевого виховання для підлітків та молоді, дослідження також може стимулювати подальші зусилля у вдосконаленні освітніх програм і ресурсів, спрямованих на розширення знань і усвідомлення з цієї теми.

Таблиця 3.9

Чи займаються ваші батьки з вами статевим вихованням?

Відповідь	Середній бал
Так	57
Ні	51

Скоріше Так, чим Ні, тому що щось розповідали	61
Скоріше Ні, чим Так, тому що майже нічого конкретного не розповідали	68

Тут ми теж бачимо, що всі групи підлітків входять в групу з середнім рівнем самооцінки. А ще, на що хочемо звернути увагу, що підлітки, з якими батьки займаються статевим вихованням мають вищий бал чим ті, з ким не займаються статевим вихованням. Однак найнижчий рівень самооцінки спостерігається у тих підлітків, які не розуміють, чи займаються з ними батьки статевим вихованням, або які відчувають невизначеність у цьому питанні. Це може свідчити про важливість ясності та відкритості в спілкуванні між батьками та підлітками з питань статевого виховання для забезпечення психологічного благополуччя молоді.

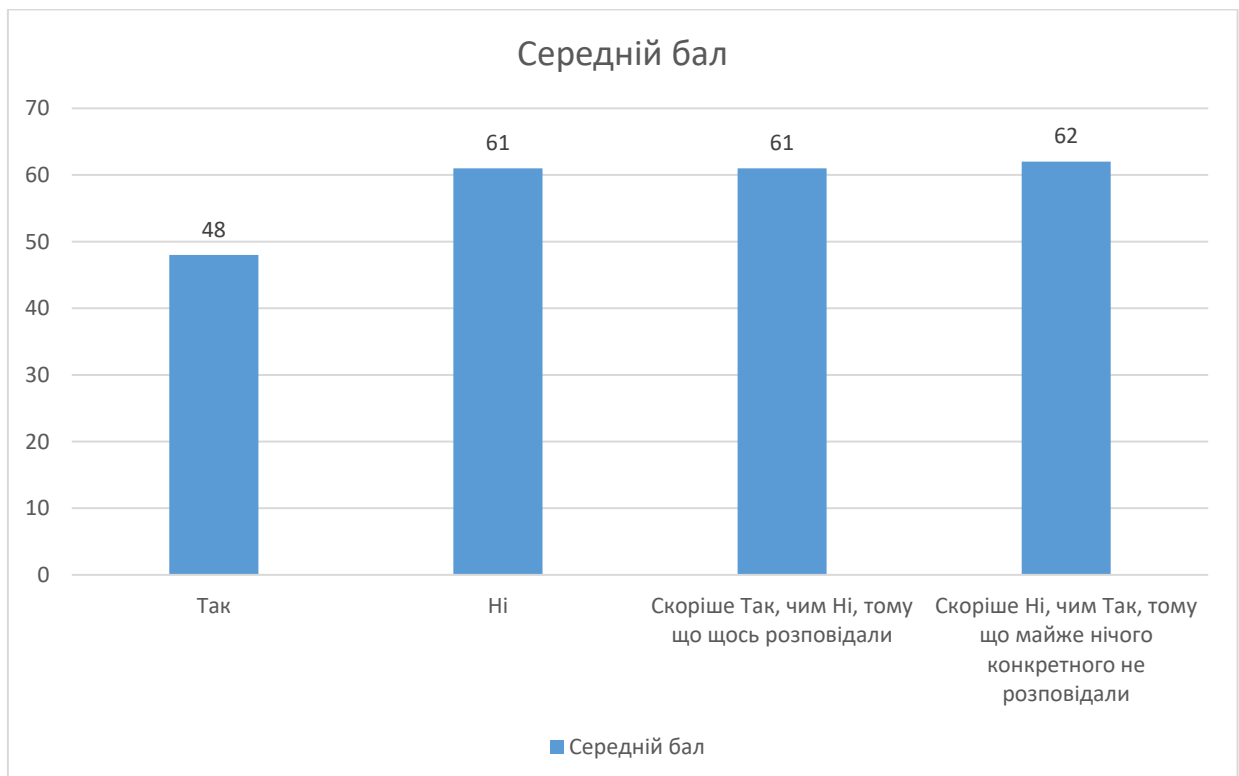

Рис.3.4. Чи є, або було статеве виховання у вашій школі?

Всі групи підлітків в рамках норми , середній рівень самооцінки , але тут ми бачимо вже помітну різницю в балах між тими підлітками , які мають статеве виховання в школі і між іншими групами. До речі , аналізуючи попередні три методики у тих підлітків , саме у тих, які отримують інформацію про статеве виховання в школі – більш впевнені у собі, мають вищий рівень самооцінки , та вищий рівень самоповаги. І знову бачимо , що ті підлітки , які не знають і не розуміють , чи було це статеве виховання чи ні – мають нижчий рівень самооцінки.

Таблиця 3.10

Чи знаєте ви, що таке правило трусиків і майки ?

Відповідь	Середній бал
Так	61
Ні	59

Великої різниці не виявлено. Обидві групи мають середній рівень самооцінки.

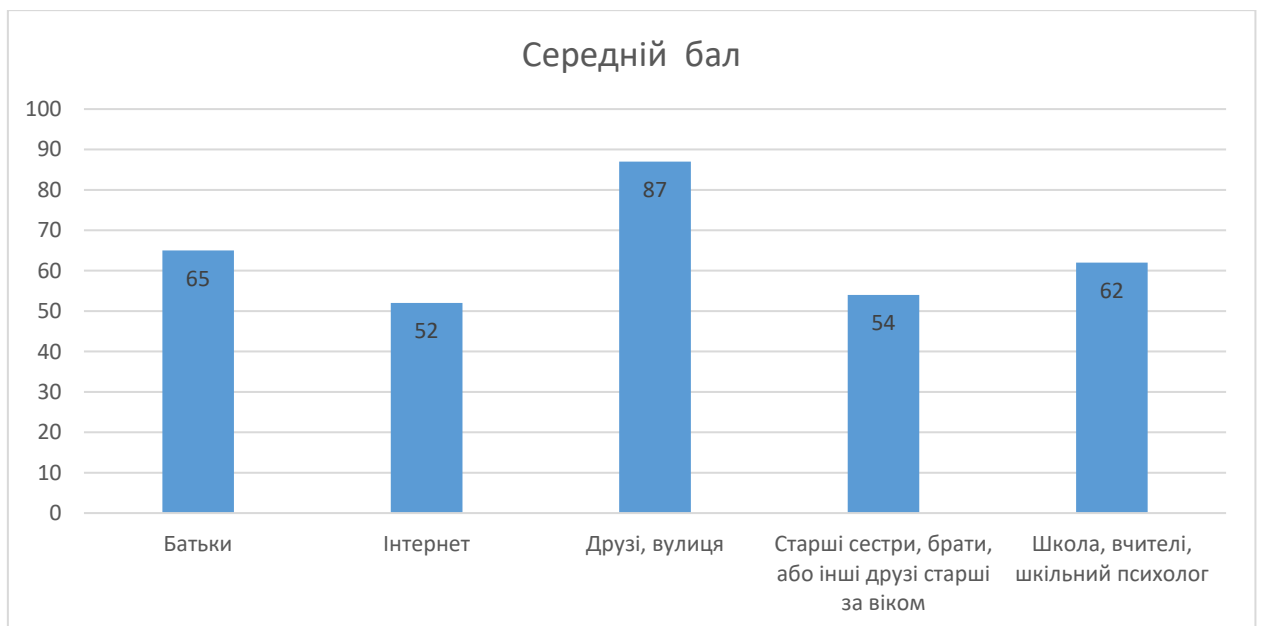

Рис. 3.5. Від кого ви отримуєте, або отримували інформацію про статеве виховання?

Тут ми бачимо що група підлітків, які мають низький рівень самооцінки – це підлітки, які отримують інформацію про статеве виховання з вулиці від друзів. Поки бачимо, що саме ці підлітки в найбільшій групі ризику. Інші підлітки знаходяться в групі, які мають середню самооцінку. Також нас здивувало, що ті підлітки які отримують інформацію про статеве виховання з інтернету мають нижчий бал (а відповідно вищий рівень самооцінки) ніж підлітки, які отримують інформацію про статеве виховання від батьків і вчителів.

На наступному етапі дослідження було проведено аналіз Шкали особистісної і шкільної тривожності, розробленої Ч. Д. Спілбергом (США) та адаптованої Ю. Л. Ханіним. Ця шкала ґрунтується на принципі «Шкали соціально-ситуаційного страху, тривоги» О. Кон-Даша.

Дана шкала використовується для оцінки рівня тривожності серед підлітків, причому питання спеціально розроблені з урахуванням особливостей підліткового віку. При інтерпретації результатів ми також беремо до уваги вікові характеристики респондентів, оскільки для різних вікових груп рівень тривожності може бути різним.

Чим вищий бал, тим вищий рівень тривоги, проте додатково уточнюємо, чи є такий рівень нормальним для відповідного віку чи є підвищеним. Це дозволяє забезпечити більш об'єктивну інтерпретацію результатів, враховуючи специфіку психологічного розвитку підлітків.

Таблиця 3.11

Чи знаєте ви, що таке статеве виховання ?

Відповідь	Вік	Середнє значення
Так	12 – 14 років	55 – децю підвищений
Так	15 – 17 років	53 – децю підвищений
Ні	12 – 14 років	35 – нормальний
Ні	15 – 17 років	43 – нормальний

Результати свідчать про те, що серед підлітків обох вікових груп, які знають, що таке статеве виховання, спостерігається дещо підвищений рівень тривоги. Це може вказувати на те, що саме тема статевого виховання викликає певні емоційні реакції у підлітків, що може бути пов'язано з їхнім станом невизначеності, або незручності у зв'язку з цією темою.

З іншого боку, серед тих, хто не знає, що таке статеве виховання, спостерігається нормальний рівень тривоги. Це може свідчити про те, що відсутність знань про цю тему не спричиняє серйозних емоційних реакцій серед підлітків.

Такі результати підкреслюють важливість належної інформованості підлітків щодо статевого виховання та надання їм підтримки та допомоги у вирішенні зв'язаних з цим питань, що може допомогти зменшити рівень тривоги серед молоді.

Таблиця 3.12

Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статеvim вихованням ?

Відповідь	Вік	Середнє значення
Так	12 – 14 років	43 – нормальний
Так	15 – 17 років	47 – нормальний
Ні	12 – 14 років	34 – нормальний
Ні	15 – 17 років	55 – дещо підвищений
Скоріше Так, Чим Ні	12 – 14 років	48 – нормальний
Скоріше Так, чим Ні	15 – 17 років	52 – нормальний
Скоріше Ні, чим Так	12 – 14 років	58 – дещо підвищений
Скоріше Ні, чим Так	15 – 17 років	55 – дещо підвищений

Аналізуючи результати щодо відповідей на питання про зайнятість

батьків у статевому вихованні, можна виявити різницю в рівнях тривоги серед різних груп підлітків.

У групі підлітків, з якими батьки займаються статевим вихованням, рівень тривоги залишається в межах норми у обох вікових категоріях. Це може вказувати на те, що наявність відкритої комунікації та підтримки з боку батьків у цій сфері сприяє зниженню тривоги серед підлітків.

У той же час, у групі підлітків, з якими батьки не займаються статевим вихованням, спостерігається дещо підвищений рівень тривоги, особливо серед старшої вікової категорії. Це може свідчити про нестачу підтримки або нестабільність у спілкуванні з батьками у цій сфері. Найвищий рівень тривоги виявлено серед тих підлітків, які відповіли "Скоріше Ні, чим Так", які можуть відчувати певну неоднозначність або невизначеність у своєму статевому вихованні. Це підкреслює важливість належного спілкування та підтримки з боку батьків у цій сфері для зниження рівня тривоги серед підлітків.

Таблиця 3.13

Чи є, або було в вашій школі статеве виховання?

Відповідь	Вік	Середнє значення
Так	12 – 14 років	41 – нормальний
Так	15 – 17 років	47 – нормальний
Ні	12 – 14 років	48 – нормальний
Ні	15 – 17 років	56 – дещо підвищений
Скоріше Так, Чим Ні	12 – 14 років	48 – нормальний
Скоріше Так, чим Ні	15 – 17 років	52 – нормальний
Скоріше Ні, чим Так	12 – 14 років	59 – дещо підвищений
Скоріше Ні, чим Так	15 – 17 років	56 – дещо підвищений

Аналізуючи результати щодо наявності статевого виховання в школі, можна виявити певні відмінності у рівнях тривоги серед різних груп підлітків.

Підлітки, які мають статеve виховання в школі, виявили нормальний рівень тривоги у обох вікових категоріях. Це може свідчити про те, що наявність програми статевого виховання в шкільному середовищі не спричиняє значного підвищення тривоги серед учнів.

У той же час, серед тих підлітків, які не мали або не мають досвіду статевого виховання в школі, спостерігається дещо підвищений рівень тривоги, особливо серед старшої вікової категорії. Це може вказувати на певну неспокійність або несигурність серед учнів, які не отримали необхідної інформації чи підтримки у цій сфері.

Найвищі бали і дещо підвищений рівень тривоги виявлені серед тих підлітків, які відповіли "Скоріше Ні, Чим Так". Це може свідчити про нестабільність або неоднозначність у сприйнятті або досвіді статевого виховання серед цієї групи учнів.

Таблиця 3.14

Чи знаєте ви, що таке правило трусиків і майки?

Відповідь	Вік	Середнє значення
Так	12 – 14 років	55 – дещо підвищений
Так	15 – 17 років	55 – дещо підвищений
Ні	12 – 14 років	48 – нормальний
Ні	15 – 17 років	49 – нормальний

Аналізуючи результати відповідей на запитання щодо знання поняття "правило трусиків і майки", можна визначити, що у тих підлітків, які не знають що таке правило трусиків і майки, навпаки, мають нормальний рівень тривоги, а ті, які знають, що таке правило трусиків і майки – мають дещо підвищений рівень тривоги.

Таблиця 3.15

Від кого ви отримувате інформацію про статеve виховання?

Відповідь	Вік	Середнє значення
-----------	-----	------------------

Батьки (опікуни) вдома	12 – 14 років	49 – нормальний
Батьки (опікуни) вдома	15 – 17 років	48 – нормальний
Інтернет	12 – 14 років	50 – нормальний
Інтернет	15 – 17 років	51 – нормальний
Вулиця, друзі	15 – 17 років	71– високий
Старші брати, сестри або друзі старші за віком	12 – 14 років	54– дещо підвищений
Старші брати, сестри або друзі старші за віком	15 – 17 років	49– нормальний
Школа, вчителі, шкільний психолог	15 – 17 років	51 – нормальний

Аналізуючи результати щодо джерел отримання інформації про статеве виховання, можна виявити різницю у рівнях тривоги серед різних груп підлітків.

Підлітки, які отримують інформацію про статеве виховання від друзів на вулиці, показують високий рівень тривоги, особливо серед старшої вікової групи. Це може свідчити про те, що інформація, отримана з цього джерела, може бути нестабільною або недостовірною, що може викликати підвищену тривогу серед підлітків.

Дещо підвищений рівень тривоги спостерігається також у підлітків віком 12–14 років, які отримують інформацію про статеве виховання від старших братів і сестер. Це може вказувати на те, що вплив старших членів родини може мати певну психологічну напругу для молодшої вікової групи.

У той же час, інші джерела отримання інформації, такі як батьки вдома, Інтернет, та шкільне середовище, показують нормальний рівень тривоги серед підлітків у відповідних вікових категоріях. Це може свідчити про те, що ці

джерела надають більш стабільну та достовірну інформацію, що допомагає знизити рівень тривоги серед підлітків.

Діагностика самооцінки за методикою Дембо-Рубінштейн

Даний метод психодіагностики розроблений для діагностики рівня самооцінки шляхом оцінки різних якостей. Опитуваний оцінює стан і розвиток певних якостей на сьогоднішній день і бажаний рівень цих же якостей в майбутньому. Рівень самооцінки визначається величиною розриву між розвитком даних на сьогодні і бажаним розвитком, а також на скільки низький рівень розвитку на сьогодні, особливо, якщо рівень розвитку на сьогодні нижче за 4,5. Все рахуємо в межах від 0 до 10.

Таблиця 3.16

Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням ?

Відповідь	Якості	Рівень на сьогодні	Бажаний рівень розвитку
Так	Здоров'я	6,7	8,4
	Розумові здібності	6,7	8,6
	Характер	6,8	9,1
	Авторит у однолітків	6,4	7,8
	Вміння багато робити своїми руками	7,2	8
	Зовнішність	6,7	9
	Впевненість у собі	6,8	9,5
Ні	Здоров'я	6,4	7,2
	Розумові здібності	5,3	7,4
	Характер	5,4	7
	Авторит у однолітків	6,4	7,8
	Вміння багато робити своїми руками	5,4	7,1
	Зовнішність	6,4	7,6

	Впевненість у собі	6,7	8,2
Скоріше Так, чим Ні	Здоров'я	6,6	8,4
	Розумові здібності	6,4	8,6
	Характер	6,3	8,1
	Авторит у однолітків	5,9	7,8
	Вміння багато робити своїми руками	6,1	7,7
	Зовнішність	6,2	8,4
	Впевненість у собі	5,8	8,4
Скоріше Ні, чим Так	Здоров'я	6,2	8,6
	Розумові здібності	6,3	9,1
	Характер	5,3	8,4
	Авторит у однолітків	5,9	7,1
	Вміння багато робити своїми руками	5,1	7,6
	Зовнішність	5,9	9,3
	Впевненість у собі	5,9	9,5

Аналізуючи результати щодо впливу батьків на статеве виховання, можна зазначити, що рівень розвитку різних аспектів особистості серед підлітків не значно відрізняється в залежності від того, чи займаються батьки з ними статевим вихованням чи ні. У всіх групах підлітків виявлено приблизно однаковий рівень розвитку якостей на сьогоднішній день, а також подібний розрив між цим рівнем розвитку і бажаним рівнем.

Проте варто звернути увагу на те, що у групи підлітків, які відповіли "Скоріше Ні, чим Так", спостерігається нижчий рівень розвитку всіх якостей на сьогоднішній день порівняно з іншими групами. Це може вказувати на те, що відсутність статевого виховання з боку батьків може мати негативний вплив на психологічний розвиток підлітка, що відображається у зниженні рівня розвитку різних аспектів особистості.

Отже, хоча загальний рівень розвитку серед усіх груп підлітків може бути схожим, важливо враховувати вплив батьківського статевого виховання на психологічний розвиток підлітка, особливо у випадках, коли цей аспект знаходиться на нижчому рівні.

Таблиця 3.17

Чи є або було в вашій школі статеве виховання?

Відповідь	Якості	Рівень на сьогодні	Бажаний рівень розвитку
Так	Здоров'я	7,2	8,5
	Розумові здібності	7	9
	Характер	7,2	8,3
	Авторит у однолітків	6,5	8,5
	Вміння багато робити своїми руками	7,6	8,6
	Зовнішність	8	9,1
	Впевненість у собі	7,2	9,5
Ні	Здоров'я	6	8
	Розумові здібності	6,1	8,1
	Характер	5,4	7,8
	Авторит у однолітків	6	7,6
	Вміння багато робити своїми руками	5,5	7,2
	Зовнішність	6,1	8,6
	Впевненість у собі	6,1	8,7
	Здоров'я	6,3	7,3
	Розумові здібності	6,4	8,6
	Характер	7,2	8,6

Скоріше Так, чим Ні	Авторит у однолітків	5,3	6
	Вміння багато робити своїми руками	5,6	7,2
	Зовнішність	5,7	8
	Впевненість у собі	5,9	8,9
Скоріше Ні, чим Так	Здоров'я	7,2	9,5
	Розумові здібності	6,1	9,2
	Характер	5,9	8,4
	Авторитет у однолітків	5,9	8,2
	Вміння багато робити своїми руками	6	8,4
	Зовнішність	5,8	8,8
	Впевненість у собі	5,8	8,9

Аналізуючи результати щодо наявності або відсутності статевого виховання у школі, можна відзначити деякі важливі висновки. Учні, які ствердили, що в школі було або є статево виховання, мають помітно вищі бали щодо розвитку певних якостей на сьогоднішній день порівняно з тими, хто відповів "Ні". Відзначено, що ці учні демонструють вищий рівень здоров'я, розумових здібностей, характеру, вміння багато робити своїми руками, зовнішнього вигляду та впевненості у собі. Загалом, рівень розвитку цих якостей перевищує 7 балів, за винятком авторитету у однолітків.

Також слід звернути увагу на те, що рівень розвитку якостей серед учнів, які відповіли "Скоріше Ні, чим Так", є нижчим порівняно з іншими групами. Це стосується таких аспектів, як здоров'я, розумові здібності, авторитет у

однолітків та вміння багато робити своїми руками. Відповідно, ці учні мають менш високий рівень розвитку цих якостей.

Отже, можна зробити висновок, що статеве виховання в школі може мати позитивний вплив на розвиток певних аспектів особистості серед підлітків. Однак необхідно провести додаткові дослідження, щоб детальніше розглянути зв'язок між наявністю статевого виховання та розвитком якостей у підлітків.

Таблиця 3.18

Від кого ви отримуєте інформацію про статеве виховання?

Відповідь	Якості	Рівень на сьогодні	Бажаний рівень розвитку
Батьки (опікуни) вдома	Здоров'я	6,2	8,8
	Розумові здібності	6,4	8,9
	Характер	7	9
	Авторит у однолітків	5,9	8,1
	Вміння багато робити своїми руками	6,7	7,9
	Зовнішність	6,2	8,9
	Впевненість у собі	6,3	9,2
Інтернет	Здоров'я	6,6	7,8
	Розумові здібності	6,5	8,2
	Характер	5,7	7,5
	Авторит у однолітків	5,9	8,1
	Вміння багато робити своїми руками	6,2	7,7
	Зовнішність	5,8	7,5
	Впевненість у собі	6,4	8,8
	Здоров'я	5,2	9,4

Друзі, Вулиця	Розумові здібності	4,4	9
	Характер	4	9
	Авторит у однолітків	5,6	8,6
	Вміння багато робити своїми руками	2,4	5
	Зовнішність	6,8	9,8
	Впевненість у собі	3,8	10
Старші брати і сестри, або друзі старші за віком	Здоров'я	6,7	8,1
	Розумові здібності	6,3	8,3
	Характер	4,7	7,5
	Авторитет у однолітків	5,8	5,8
	Вміння багато робити своїми руками	5,9	8
	Зовнішність	6,1	8,6
	Впевненість у собі	6,2	8,1
Школа, вчителі, шкільний психолог	Здоров'я	5,8	7,3
	Розумові здібності	6	8,1
	Характер	6	8,6
	Авторитет у однолітків	4,3	6,5
	Вміння багато робити своїми руками	5,8	7,3
	Зовнішність	6,1	8,6
	Впевненість у собі	6,1	8,6

Аналізуючи дані щодо джерел інформації про статеве виховання, можна виокремити декілька важливих висновків. Учні, які отримують інформацію про статеве виховання від друзів або з вулиці, демонструють дуже

низький рівень розвитку своїх особистісних якостей на сьогоднішній день. Наприклад, впевненість у собі у цієї групи підлітків отримала найнижчий бал - всього 3,8 з можливих 10. Також їхні здібності до виконання робіт своїми руками оцінені дуже низько - всього 2,4 бали, що свідчить про низький рівень самодостатності та практичних навичок.

Учні, які отримують інформацію про статеве виховання від батьків або опікунів вдома, демонструють більш високий рівень розвитку особистісних якостей порівняно з іншими групами. Їхні показники близькі до середнього рівня на сьогодні, проте вони виражають вищий бажаний рівень розвитку, особливо в аспектах здоров'я, розумових здібностей та характеру.

Учні, які користуються Інтернетом як джерелом інформації про статеве виховання, також мають середній рівень розвитку своїх особистісних якостей, проте їхні бажані показники розвитку нижчі порівняно з іншими групами, що свідчить про можливий недолік інформації чи відсутність підтримки з боку джерела.

Учні, які отримують інформацію про статеве виховання від старших братів, сестер або друзів старших за віком, мають середній рівень розвитку своїх якостей, проте їхні показники авторитету у однолітків значно нижчі, що може впливати на їхню самооцінку та соціальні відносини.

Нарешті, учні, які отримують інформацію про статеве виховання від школи, вчителів або шкільного психолога, мають середній рівень розвитку, проте бажаний рівень розвитку виявляється нижчим, особливо у аспекті авторитету у однолітків.

Отже, можна визначити, що джерело інформації про статеве виховання може впливати на розвиток особистості підлітка, зокрема на його самооцінку, соціальні відносини та практичні навички. Важливо забезпечити доступ до достовірної та компетентної інформації, а також підтримку з боку джерела для забезпечення здорового та гармонійного розвитку підлітка.

Отже, результати дослідження вказують на важливий вплив статевих виховання на формування самооцінки у підлітків. Група підлітків, які

отримують інформацію про статеve виховання з вулиці від друзів, є особливою групою ризику, оскільки майже всі їхні показники демонструють низький рівень самооцінки та високий рівень тривоги. Зокрема, за методикою Розенберга вони виявляють низький рівень самоповаги та високий рівень самоприпинення. Їхня самооцінка також підтверджується за методикою Казанцевої, де їхня оцінка самооцінки виявилася низькою. Ці підлітки також мають високий рівень тривоги та невпевненості в собі, що підтверджується за методикою Дембо-Рубінштейн. Інформація про статеve виховання, отримана з вулиці, може бути неадекватною та травматичною для їхньої психіки. Підлітки, які отримують інформацію про статеve виховання з вулиці, отримують її від інших неповнолітніх, що може бути небезпечним. Діти не мають достатньої компетенції та розуміння, щоб надавати відповідну та безпечну інформацію. Відповідно, важливо, щоб інформацію про статеve виховання діти отримували від дорослих чи спеціалістів, які мають відповідні знання та досвід.

Далі, група підлітків, які відповіли "Скоріше Ні" на питання про те, чи займаються з ними батьки статеvim вихованням, мають нижчий рівень самооцінки та вищий рівень тривоги порівняно з тими, хто відповів "Ні". Ймовірно, це пов'язано з тим, що в сім'ях, де немає належної комунікації щодо статевого виховання, дитина може відчувати незрозуміння та нестабільність, що впливає на її самооцінку та впевненість в собі.

Нарешті, дослідження також показало, що підлітки, які мали можливість отримати статеve виховання в школі, мають більш високий рівень самооцінки та впевненості в собі та найнижчий рівень тривоги в порівнянні з усіма іншими групами. Це свідчить про важливість включення статевого виховання до програм освіти, оскільки це може позитивно впливати на формування позитивного самосприйняття та соціальної адаптації підлітків.

Отже, можна визначити, що статеve виховання має значний вплив на формування самооцінки у підлітків, та включення цієї тематики до освітнього

процесу може бути корисним для їхнього емоційного та психологічного розвитку.

3.2 Кореляційний та регресійний аналізи та інтерпретація даних емпіричного дослідження

У даному емпіричному дослідженні проведено аналіз надійності шкал та кореляційний аналіз за допомогою програмного забезпечення Jamovi. Надійність шкал вимірювалась за допомогою коефіцієнта альфа Кронбаха. Надійність шкали Самоповаги Розенберга має значення 0.737 для всієї шкали. Згідно з загальноприйнятими стандартами, значення альфа Кронбаха понад 0.7 свідчить про прийнятну надійність інструменту вимірювання.

Таблиця 3.19

Reliability Statistics (Самоповага)

Cronbach's Alpha	N of Items
737	10

Далі, було проведено детальний аналіз кожного пункту шкали за такими параметрами:

- Scale Mean if Item Deleted: середнє значення шкали, якщо конкретний пункт видалити з розгляду.
- Scale Variance if Item Deleted: дисперсія шкали, яка відображається при вилученні даного пункту.
- Corrected Item-Total Correlation: скоригована кореляція між конкретним пунктом і загальною сумою шкали.

- Cronbach's Alpha if Item Deleted: значення альфа Кронбаха, яке вираховане без урахування даного пункту.

Ці показники допомагають визначити вплив кожного пункту на загальну надійність шкали. Наприклад, високі значення кореляції і альфа Кронбаха зазвичай свідчать про важливість пункту для загальної конструкції шкали, тоді як низькі або від'ємні кореляції можуть вказувати на можливі проблеми з формулюванням або включенням цього пункту в шкалу.

Короткий опис впливу кожного пункту:

- Пункт 1: Видалення цього пункту зменшує альфу до 0.696.
- Пункт 2: Видалення цього пункту зменшує альфу до 0.665.
- Пункт 3: Видалення цього пункту збільшує альфу до 0.703.
- Пункт 4: Видалення цього пункту збільшує альфу до 0.724.
- Пункт 5: Видалення цього пункту зменшує альфу до 0.669.
- Пункт 6: Видалення цього пункту зменшує альфу до 0.698.
- Пункт 7: Видалення цього пункту значно збільшує альфу до 0.843.
- Пункт 8: Видалення цього пункту збільшує альфу до 0.728.
- Пункт 9: Видалення цього пункту зменшує альфу до 0.698.
- Пункт 10: Видалення цього пункту зменшує альфу до 0.659.

Таблиця 3.20

Reliability Statistics

(Самооцінка емоційних станів)

Cronbach's Alpha	N of Items
,836	4

Згідно з проведеним аналізом надійності шкали за допомогою коефіцієнта альфа Кронбаха, загальне значення для цієї шкали становить 0.836. Згідно з загальноприйнятими стандартами досліджень, значення альфа Кронбаха понад 0.8 вважається високим і свідчить про високу надійність інструменту вимірювання.

Таблиця 3.21

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1A	18,0930	33,356	,672	,791
2A	18,2209	32,009	,707	,775
3A	17,8605	35,345	,687	,786
4A	17,5465	35,545	,609	,818

Отже, загальний висновок полягає в тому, що шкала демонструє високу надійність. Видалення будь-якого з пунктів не призводить до значного покращення надійності шкали. Однак видалення пунктів 1A, 2A і 3A призводить до більш значного зниження альфа Кронбаха, ніж видалення пункту 4A. Це свідчить про те, що пункт 4A може мати меншу вагу в загальному конструкті шкали або більш слабку взаємозв'язаність з іншими пунктами, що зробило його менш критичним для загальної надійності шкали.

Згідно з проведеним аналізом надійності шкали за допомогою коефіцієнта альфа Кронбаха, загальне значення для цієї шкали становить 0.955. Це свідчить про дуже високу надійність інструменту вимірювання. Значення альфа Кронбаха понад 0.9 вважається дуже високим у багатьох дослідженнях.

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronb ach's Alpha if Item Deleted
1B	57,8023	650,019	,437	,955
2B	57,0814	669,229	,150	,956
3B	57,0814	647,840	,495	,954
4B	58,8023	651,243	,471	,954
5B	58,2674	656,151	,427	,955
6B	58,1977	648,019	,425	,955
7B	57,8372	617,361	,798	,952
8B	57,9767	631,082	,670	,953
9B	57,9767	636,164	,579	,954
10B	57,8372	646,773	,620	,953
11B	58,0930	626,768	,733	,952
12B	57,8140	622,012	,751	,952
13B	58,1047	637,201	,616	,953
14B	58,0930	631,662	,698	,953
15B	58,7093	634,750	,614	,953
16B	58,6279	651,578	,505	,954
17B	58,3837	635,745	,624	,953
18B	58,0116	634,176	,648	,953
19B	58,2209	645,374	,527	,954
20B	58,0116	628,765	,764	,952
21B	58,0814	632,287	,696	,953
22B	58,6047	635,960	,625	,953
23B	58,0349	625,869	,733	,952
24B	58,3488	627,289	,762	,952
25B	58,5581	630,861	,706	,953

26B	58,0233	632,823	,617	,953
27B	58,0465	624,845	,727	,952
28B	58,6628	625,567	,747	,952
29B	58,0465	622,680	,789	,952
30B	58,5000	628,135	,706	,953
31B	57,7326	662,881	,210	,956
32B	58,4302	635,613	,650	,953

Детальний аналіз кожного пункту шкали показав наступне:

- Видалення будь-якого з пунктів не призводить до значного зниження альфа Кронбаха, що залишається на високому рівні між 0.952 і 0.956 для всіх пунктів.

- Це свідчить про те, що кожен пункт демонструє добру узгодженість з іншими і не має великого впливу на загальну надійність шкали.

- Пункти з найвищою кореляцією з загальною шкалою (наприклад, 12B, 20B, 24B) підтверджують їх важливість і відповідність цілям шкали.

Отже, загальний висновок полягає в тому, що шкала має дуже високу надійність. Видалення будь-якого з пунктів не покращує значно надійність шкали, що свідчить про їхню важливість і добру взаємодію всіх компонентів шкали у загальному контексті оцінки.

Дані надають детальний аналіз надійності шкали за допомогою коефіцієнта альфа Кронбаха і кореляційних показників для кожного пункту шкали. Зокрема, загальне значення альфа Кронбаха для цієї шкали становить високий рівень - від 0.952 до 0.956 для всіх пунктів, що вказує на дуже високу надійність інструменту вимірювання. Згідно з загальноприйнятими стандартами досліджень, значення альфа Кронбаха понад 0.9 вважається дуже високим.

Крім того, аналіз показав, що видалення будь-якого з пунктів не суттєво знижує значення альфа Кронбаха, що залишається високим у діапазоні 0.952-

0.956. Це свідчить про те, що кожен пункт шкали добре узгоджується з іншими і не має великого впливу на загальну надійність шкали.

Значення кореляції між окремими пунктами і загальною сумою шкали також підтверджує цю узгодженість. Пункти з найвищою кореляцією, такі як 12В, 20В, 24В, вказують на їхню важливість у загальній конструкції шкали та високий ступінь зв'язку зі загальною шкалою.

Отже, загальний висновок полягає в тому, що шкала має дуже високу надійність, і всі пункти є добре узгодженими і необхідними для отримання достовірної загальної оцінки. Видалення будь-якого з пунктів не покращує значно надійність шкали, що підкріплює їхню цінність у контексті дослідження або вимірювання оцінки.

Згідно з наданою інформацією про надійність шкали тривожності, аналіз за допомогою коефіцієнта альфа Кронбаха показує дуже високий рівень надійності. Загальне значення альфа Кронбаха для цієї шкали становить 0.951, що є дуже високим значенням і свідчить про стабільність та надійність інструменту вимірювання. Згідно з загальноприйнятими стандартами досліджень, значення альфа Кронбаха понад 0.9 вважається дуже високим.

Таблиця 3.23

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1C	52,1944	603,286	,628	,949
2C	51,8056	612,807	,433	,951
3C	51,6250	602,012	,634	,949
4C	52,2639	606,648	,577	,950
5C	51,6806	607,685	,498	,950

6C	51,8611	605,980	,563	,950
7C	51,4028	599,596	,636	,949
8C	51,5556	604,814	,578	,950
9C	51,8472	600,807	,615	,949
10C	52,0139	615,028	,396	,951
11C	52,0694	608,995	,500	,950
12C	51,4306	606,558	,658	,949
13C	52,5833	611,035	,547	,950
14C	51,3889	598,861	,668	,949
15C	51,6389	587,980	,743	,948
16C	50,9028	605,526	,535	,950
17C	51,3611	592,009	,748	,948
18C	51,3611	598,431	,609	,949
19C	51,3194	599,742	,662	,949
20C	51,7778	603,527	,661	,949
21C	52,0833	605,768	,632	,949
22C	51,7639	595,676	,660	,949
23C	51,8194	598,037	,696	,949
24C	51,7500	614,951	,401	,951
25C	51,8889	598,156	,670	,949
26C	51,6528	595,357	,695	,948
27C	52,0139	598,436	,732	,948
28C	52,3472	600,765	,680	,949
29C	51,5278	600,394	,607	,949
30C	51,7778	595,640	,714	,948

Детальний аналіз кожного пункту шкали показав наступне:

- Видалення будь-якого з пунктів не суттєво знижує значення альфа Кронбаха, що залишається високим у діапазоні 0.948-0.951 для всіх пунктів.

Це свідчить про те, що кожен пункт шкали добре узгоджується з іншими і не має значного впливу на загальну надійність шкали.

- Пункти з найвищою коригованою кореляцією з загальною сумою шкали (наприклад, 15С, 16С, 17С) підтверджують їхню важливість у вимірюванні тривожності та їхню сильну взаємозв'язаність з іншими пунктами.

Отже, загальний висновок полягає в тому, що шкала має дуже високу надійність. Видалення будь-якого з пунктів не суттєво покращує надійність шкали, що підтверджує їхню важливість у вимірюванні тривожності та необхідність у включенні для отримання достовірної загальної оцінки рівня тривожності у дослідженні.

Дані про надійність шкали за допомогою коефіцієнта альфа Кронбаха показують, що загальне значення для цієї шкали становить 0.806, що вказує на хорошу надійність інструменту вимірювання. Згідно з загальноприйнятими стандартами досліджень, значення альфа Кронбаха від 0.8 до 0.9 вважається хорошим.

Таблиця 3.24

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
1E	41,0930	61,238	,659	,755
2E	41,4419	63,567	,574	,773
3E	42,0349	61,940	,467	,802

4E	41,9884	58,718	,512	,794
5E	40,9651	64,128	,595	,770
6E	40,7326	64,786	,665	,760

Отже, загальний висновок полягає в тому, що шкала має хорошу надійність, і всі пункти є важливими для отримання достовірної загальної оцінки за шкалою. Видалення певних пунктів може призвести до певного зниження надійності, але в цілому шкала залишається надійною для використання у дослідженнях або оцінках.

Кореляційний аналіз за допомогою коефіцієнтів Спірмена надає важливу інформацію про взаємозв'язки між різними конструктами або змінними.

Таблиця 3.25

Кореляційний аналіз Спірмена

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1 Самоповага	--										
2 Спокійність – тривожність	,444**	--									
3 Енергійність – втомленість	,417**	,579**	--								
4 Піднесення – приреченість	,454**	,514**	,666**	--							
5 Впевненість у собі – безпорадність	,572**	,508**	,476**	,514**	--						
6 Самооцінка	-.664**	-.504**	-.499**	-.570**	-.507**	--					
7 Тривожність Шкілька	-.509**	-.349**	-.285**	-.376**	-.405**	,673**	--				
8 Тривожність Самооцінна	-.546**	-.504**	-.383**	-.523**	-.442**	,743**	,818**	--			
9 Тривожність Міжособистісна	-.537**	-.410**	-.342**	-.397**	-.497**	,728**	,767**	,810**	--		
10 Рівень самооцінки	,593**	,396**	,399**	,417**	,428**	-.600**	-.418**	-.479**	-.491**	--	
11 Рівень домагань	,298**	0,167	0,109	0,097	,235*	-0,076	-0,044	-0,021	-0,035	,542**	--

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

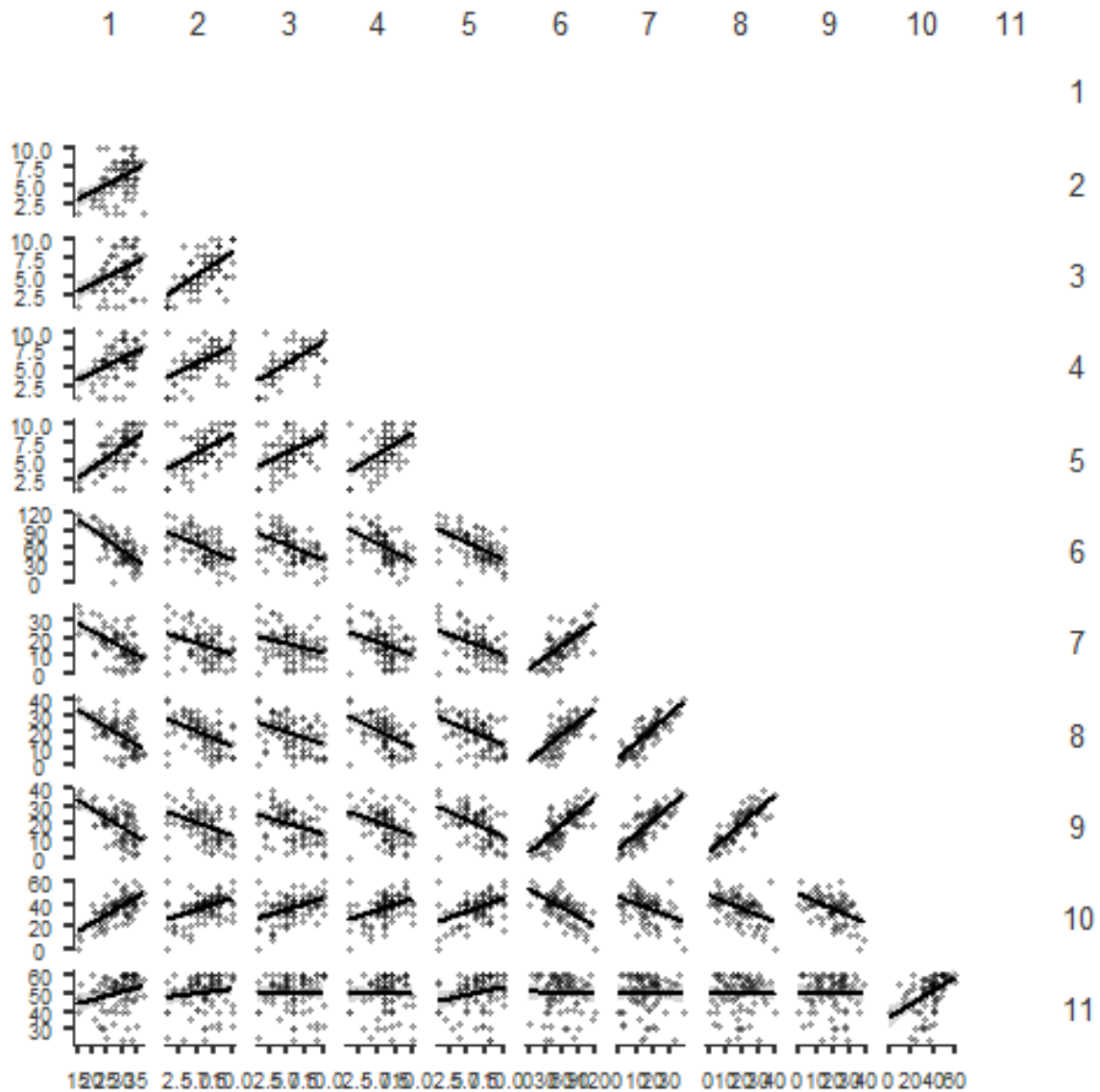

Рис.3.6. Кореляційний аналіз Спірмена

Ось основні результати цього аналізу згідно з наведеними даними:

1. Самоповага і спокій-тривожність: є позитивна кореляція між самоповагою і спокоєм-тривожністю ($r = 0.444$, $p < 0.01$). Люди з вищою самоповагою частіше відчують спокій і мають менший рівень тривожності.

2. Самоповага і енергійність-втомленість: є позитивна кореляція між самоповагою і енергійністю-втомленістю ($r = 0.417$, $p < 0.01$). Це вказує на те, що люди з вищою самоповагою мають більше енергії і менше відчують втоми.

3. Самоповага і піднесення-пригнічення: є позитивна кореляція між самоповагою і піднесенням-приреченістю ($r = 0.454, p < 0.01$). Люди з вищою самоповагою частіше відчують піднесення і рідше відчують пригнічення.

4. Самоповага і впевненість у собі-безпорадність: є позитивна кореляція між самоповагою і впевненістю у собі-безпорадністю ($r = 0.572, p < 0.01$). Це означає, що люди з вищою самоповагою частіше почуваються впевненими у собі і менше відчують безпорадність.

5. Самоповага і самооцінка: є позитивна кореляція між самоповагою і самооцінкою ($r = 0.664, p < 0.01$). Люди з вищою самоповагою мають вищий рівень самооцінки.

6. Самоповага і тривожність: негативна кореляція між самоповагою і загальною тривожністю ($r = -0.509, p < 0.01$), самооцінною тривожністю ($r = -0.546, p < 0.01$) і міжособистісною тривожністю ($r = -0.537, p < 0.01$). Це свідчить про те, що люди з вищою самоповагою мають нижчий рівень тривожності у різних аспектах свого життя.

7. Спокій-тривожність і енергійність-втомленість: є позитивна кореляція між спокоєм-тривожністю і енергійністю-втомленістю ($r = 0.579, p < 0.01$). Це означає, що люди, які почуваються спокійними, також мають більше енергії.

8. Спокій-тривожність і піднесення-пригнічення: є позитивна кореляція між спокоєм-тривожністю і піднесенням-приреченістю ($r = 0.514, p < 0.01$). Люди, які почуваються спокійними, частіше відчують піднесення.

9. Спокій-тривожність і впевненість у собі-безпорадність: є позитивна кореляція між спокоєм-тривожністю і впевненістю у собі-безпорадністю ($r = 0.508, p < 0.01$). Це вказує на те, що спокійні люди частіше почуваються впевненими у собі.

10. Спокій-тривожність і самооцінка: є позитивна кореляція між спокоєм-тривожністю і самооцінкою ($r = 0.504, p < 0.01$). Це означає, що спокійні люди мають вищу самооцінку.

11. Спокій-тривожність і тривожність: є негативна кореляція між спокоєм-тривожністю і загальною тривожністю ($r = -0.490, p < 0.01$) і

самооцінною тривожністю ($r = -0.418, p < 0.01$). Спокійні люди мають нижчий рівень тривожності.

12. Енергійність-втомленість і піднесення-пригнічення: є позитивна кореляція між енергійністю-втомленістю і піднесенням-приреченістю ($r = 0.666, p < 0.01$). Це свідчить про те, що енергійні люди частіше відчують піднесення.

13. Енергійність-втомленість і впевненість у собі-безпорадність: є позитивна кореляція між енергійністю-втомленістю і впевненістю у собі-безпорадністю ($r = 0.476, p < 0.01$). Це вказує на те, що енергійні люди частіше почуваються впевненими у собі.

14. Енергійність-втомленість і самооцінка: є позитивна кореляція між енергійністю-втомленістю і самооцінкою ($r = 0.544, p < 0.01$). Це говорить про те, що енергійні люди мають вищу самооцінку.

15. Енергійність-втомленість і тривожність: є негативна кореляція між енергійністю-втомленістю і загальною тривожністю ($r = -0.385, p < 0.01$). Енергійні люди мають нижчий рівень загальної тривожності.

16. Піднесення-пригнічення і впевненість у собі-безпорадність: є позитивна кореляція між піднесенням-приреченістю і впевненістю у собі-безпорадністю ($r = 0.514, p < 0.01$). Це свідчить про те, що люди, які відчують піднесення, частіше почуваються впевненими у собі.

17. Піднесення-пригніченість і самооцінка: є позитивна кореляція між піднесенням-приреченістю і самооцінкою ($r = 0.508, p < 0.01$). Люди, які відчують піднесення, мають вищу самооцінку.

18. Піднесення-пригнічення і тривожність: є негативна кореляція між піднесенням-пригніченістю і загальною тривожністю ($r = -0.394, p < 0.01$) і самооцінною тривожністю ($r = -0.418, p < 0.01$). Це вказує на те, що люди, які відчують піднесення, мають нижчий рівень тривожності.

19. Впевненість у собі-безпорадність і самооцінка: є позитивна кореляція між впевненістю у собі-безпорадністю і самооцінкою ($r = 0.673, p <$

0.01). Це свідчить про те, що люди, які почуваються впевненими у собі, мають вищу самооцінку.

20. Впевненість у собі - безпорадність і тривожність: є негативна кореляція між впевненістю у собі-безпорадністю і загальною тривожністю ($r = -0.405$, $p < 0.01$), самооцінною тривожністю ($r = -0.442$, $p < 0.01$) і міжособистісною тривожністю ($r = -0.397$, $p < 0.01$). Люди, які почуваються впевненими у собі, мають нижчий рівень тривожності.

21. Впевненість у собі-безпорадність і рівень самооцінки: є позитивна кореляція між впевненістю у собі-безпорадністю і рівнем самооцінки ($r = 0.428$, $p < 0.01$). Люди, які почуваються впевненими у собі, мають вищий рівень самооцінки.

22. Самооцінка і тривожність: є негативна кореляція між самооцінкою і загальною тривожністю ($r = -0.818$, $p < 0.01$). Це означає, що люди з вищою самооцінкою мають нижчий рівень загальної тривожності.

Кореляційний аналіз Спірмана дозволяє кількісно оцінити силу та напрям взаємозв'язків між парами змінних, враховуючи не лише лінійні, а й не лінійні залежності. У цьому випадку, результати підтверджують взаємозв'язки між рівнем самоповаги та іншими психологічними аспектами, що важливі для розуміння психологічного стану та самопоцінки особистості.

Альтернатива з питаннями на статеve виховання

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1 Самоповага	--																		
2 Спокійність – тривожність	,444	--																	
3 Енерпійність – втомленість	,417	,579	--																
4 Піднесення – приреченість	,454	,514	,666	--															
5 Впевненість у собі – безпорадність	,572	,508	,476	,514	--														
6 Самооцінка	-,664	-,504	-,499	-,570	-,507	--													
7 Тривожність Шкілька	-,509	-,349	-,285	-,376	-,405	,673	--												
8 Тривожність Самооцінка	-,546	-,504	-,383	-,523	-,442	,743	,818	--											
9 Тривожність Міжособистісна	-,537	-,410	-,342	-,397	-,497	,728	,767	,810	--										
10 Рівень самооцінки	,593	,396	,399	,417	,428	-,600	-,418	-,479	-,491	--									
11 Рівень домагань	,298	0,167	0,109	0,097	,235	-0,076	-0,044	-0,021	-0,035	,542	--								
12 Чи розумієте ви для чого потрібна статева просвіта ?	-0,139	0,133	0,074	-0,015	-0,040	-0,186	-0,175	-0,191	-0,150	-0,178	-,307	--							
13 Чи займаються ваші батьки (олікуни) з вами статеvim	-0,093	-0,010	-0,017	-0,022	-0,133	-0,045	-0,046	-0,123	-0,032	-0,170	-0,208	0,211	--						
14 Чи є або було в вашій школі статеve виховання ?	-0,134	-0,136	-0,114	-0,082	-0,160	0,056	0,059	0,077	0,047	-0,142	-0,145	-0,116	,233	--					
16 Чи вважаєте ви важливим наявність статевої	0,024	0,081	-0,028	0,082	-0,127	-0,142	-0,150	-0,198	-0,156	-0,040	-,233	,597	0,141	-0,037	,515	--			
17 Чи хотіли б ви , що б в вашій школі з'явився такий	,297	,275	0,169	,306	0,068	-,242	-,237	-,324	-,231	0,145	-0,072	0,180	0,160	0,037	,729	,375	--		
Чи було б вам цікаво отримувати інформацію про	0,071	-0,046	0,041	0,090	-0,070	-0,186	-0,043	-0,124	-0,038	-0,009	-0,176	,215	,269	0,165	,287	0,148	,484	--	
Чи знаєте ви , що таке статева просвіта/статеve	-0,114	-0,006	0,012	-0,109	0,056	-0,029	-0,087	-0,126	-,218	-0,168	-,242	,438	,302	0,117	0,126	0,152	0,168	0,199	--

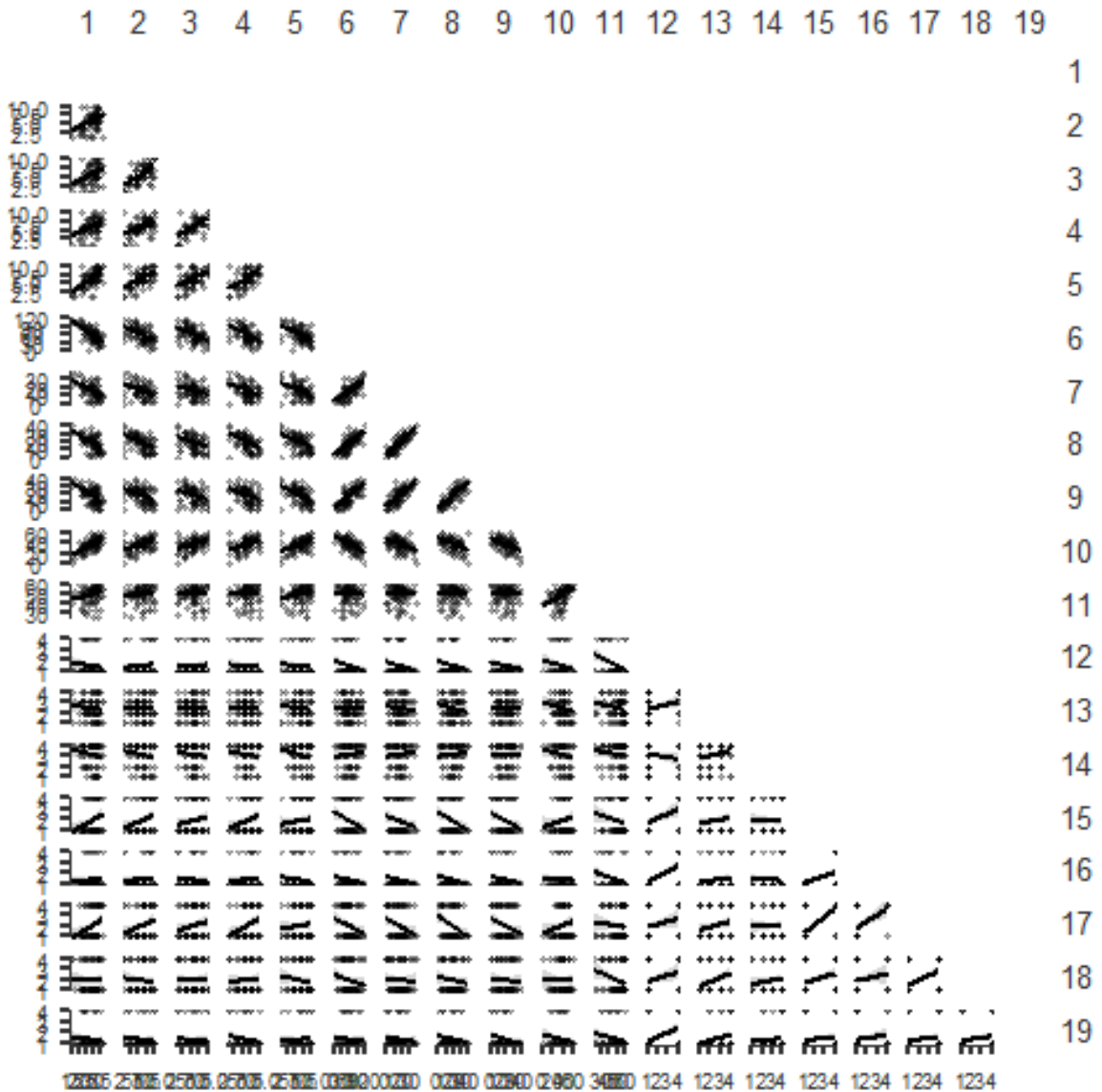

Рис.3.7 Дані з кореляційного аналізу

Дані з кореляційного аналізу вказують на кілька важливих залежностей між різними аспектами статевої просвіти та іншими психологічними факторами. Ось їх детальний аналіз:

1. Розуміння важливості статевої просвіти та рівень домагань

- Існує позитивна кореляція між розумінням важливості статевої просвіти і рівнем домагань ($r = 0.235$, $p < 0.05$). Це означає, що особи, які усвідомлюють значення статевої просвіти, мають вищий рівень домагань

2. Зайнятість батьків статевим вихованням:

- Не виявлено статистично значущої кореляції.

3. Наявність статевого виховання у школі та рівень домагань:

- Існує позитивна кореляція між наявністю статевого виховання у школі та рівнем домагань ($r = 0.233, p < 0.05$). Це свідчить про те, що наявність статевого виховання в школах може стимулювати вираження домагань учнів.

4. Важливість статевої просвіти та інші психологічні аспекти*

- Є позитивна кореляція між важливістю статевої просвіти та спокоем-тривожністю ($r = 0.281, p < 0.05$), що свідчить про те, що особи, які вважають статево просвіту важливою, частіше відчують спокій та мають менший рівень тривожності.

- Також є позитивна кореляція з рівнем самооцінки ($r = 0.305, p < 0.01$), що означає, що важливість статевої просвіти пов'язана з вищим рівнем самооцінки.

5. Бажання мати статево виховання у школі та інші психологічні аспекти:

- Є позитивна кореляція з самоповагою ($r = 0.275, p < 0.05$) і впевненістю у собі-безпорадністю ($r = 0.306, p < 0.01$), що вказує на те, що люди з вищою самоповагою і впевненіші в собі частіше бажають введення статевого виховання у школах.

- Є негативна кореляція з тривожністю шкальною ($r = -0.324, p < 0.01$), що означає, що особи з меншою загальною тривожністю більш активно підтримують ідею статевого виховання у школах.

- Також є позитивна кореляція з рівнем домагань ($r = 0.169, p < 0.05$).

6. Інтерес до отримання інформації про статево виховання та інші психологічні аспекти:

- Є позитивна кореляція з самоповагою ($r = 0.287, p < 0.01$), рівнем домагань ($r = 0.215, p < 0.05$) і впевненістю у собі-безпорадністю ($r = 0.169, p < 0.05$). Це свідчить про те, що люди з вищою самоповагою, більш вираженими домаганнями і впевненіші у собі частіше проявляють інтерес до отримання інформації про статево виховання.

7. Знання про статево просвіту та інші психологічні аспекти

- Є позитивна кореляція з рівнем домагань ($r = 0.302$, $p < 0.01$), що означає, що більша обізнаність про статеву просвіту пов'язана з вищим рівнем домагань.

- Є позитивна кореляція з спокоєм-тривожністю ($r = 0.114$, $p < 0.05$), що вказує на те, що люди, які мають знання про статеву просвіту, можуть мати вищий рівень спокою та менший рівень тривожності.

Регресійний аналіз

Таблиця 3.27

Таблиця ANOVA
ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1361,800	8	170,225	1,277	,268 ^b
	Residual	10263,002	77	133,286		
	Total	11624,802	85			

a. Dependent Variable: Рівень самооцінки

b. Predictors: (Constant), Чи знаєте ви , що таке статева просвіта\статеве виховання ? , Чи є або було в вашій школі статеве виховання ? , Чи вважаєте ви правильним ввести статеве виховання , як окремий предмет, в систему освіти України ? , Чи було б вам цікаво отримувати інформацію про статеве виховання ? , Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням ? , Чи вважаєте ви важливим наявність статевої просвіти\статевого виховання для підлітків? , Чи розумієте ви для чого потрібна статева просвіта ? , Чи хотіли б ви , що б в вашій школі з'явився 1ий предмет як статеве виховання?

Sig.: Значущість (p-значення) для F-статистики (0.268), яка є вищою за 0.05, що вказує на те, що модель регресії не є статистично значущою на рівні значущості 0.05.

Таблиця 3.28

Таблиця лінійного регресійного аналізу
Model Summary^b

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate	Change Statistics				
					R Square Change	F Change	df1	df2	Sig. F Change
1	,342 ^a	,117	,025	11,54494	,117	1,277	8	77	,268

a. Predictors: (Constant), Чи знаєте ви , що таке статева просвіта\статеве виховання ? , Чи є або було в вашій школі статеве виховання ? , Чи вважаєте ви правильним ввести статеве виховання , як окремий предмет, в систему освіти України ? , Чи було б вам цікаво отримувати інформацію про статеве виховання ? , Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням ? , Чи вважаєте ви важливим наявність статевої просвіти\статевого виховання для підлітків? , Чи розумієте ви для чого потрібна статева просвіта ? , Чи хотіли б ви , що б в вашій школі з'явився такий предмет як статеве виховання?

b. Dependent Variable: Рівень самооцінки

R: Кореляційний коефіцієнт (0.342), який вказує на слабкий зв'язок між незалежними змінними і залежною змінною.

R Square: Коефіцієнт детермінації (0.117), що означає, що близько 11.7% варіації в залежній змінній пояснюється моделлю.

Adjusted R Square: Скоригований коефіцієнт детермінації (0.025), що враховує кількість предикторів у моделі.

Std. Error of the Estimate: Стандартна похибка оцінки (11.54494), що вказує на розбіжність між спостережуваними і передбаченими значеннями залежної змінної.

Результати регресійного аналізу показують, що модель не є статистично значущою ($p = 0.268 > 0.05$), і лише невелика частина варіації в рівні самооцінки пояснюється предикторами ($R^2 = 0.117$). Це означає, що незалежні змінні, використані в моделі, не мають значущого впливу на залежну змінну. Опираючись на результати регресійного аналізу ми можемо сказати, що статеве виховання як таке не є лисновним і головним предиктором хорошої самооцінки у підлітків. Але так як ми побачили, що є взаємозв'язок між наявністю статевого виховання і рівня самооцінки, можемо зробити припущення, що позитивно на рівень самооцінки впливає не саме статеве виховання як таке, а інші, похідні від нього чинники. Наприклад в родинях де з підлітками батьки займаються статевим вихованням в цілому може бути дуже хороша, підтримуюча і довірча атмосфера, що позитивно впливає на загальний психологічний стан підлітків. Також можемо припустити, що батьки які займаються статевим вихованням більш сучасні, намагаються зрозуміти і підтримати своїх дітей і, відповідно, в таких сім'ях підліток почуває себе дуже впевнено, тому результати дослідження показали, що такі підлітки більш впевнені в собі. Підлітки, які отримують статеве виховання в школі мають найвищий рівень самооцінки серед всіх досліджуваних груп, але на це впливає не саме статеве виховання як таке а, можливо, та підтримка, яку діти отримують в школі, адже підлітки розуміють, що школа і вчителі, це не просто механічний процес навчання, а ще і місце, де можна обговорити питання, які їх турбують, а вчителям можна довіряти і отримати підтримку.

Отже, загальна картина показує, що статева просвіта і її важливість для особистості корелюють з різними психологічними характеристиками, такими як самоповага, самооцінка, рівень тривожності та домагання. Ці зв'язки варто враховувати при формулюванні політики і програм у сфері статевої освіти.

3.3 Методи вдосконалення статевого виховання школярів в закладах загальної середньої освіти, та розробка психо - корекційної програми для покращення самооцінки підлітків

Методи вдосконалення статевого виховання школярів у закладах загальної середньої освіти в Україні включають наступне:

1. Розробка інтегрованих програм: включення тем статевого виховання до існуючих предметів, таких як “Я досліджую світ” (1-4 класи), “Основи здоров’я” (5-9 класи), “Біологія” (8-11 класи).

2. Факультативні курси: пропонування спеціалізованих курсів, як-от “Я – моє здоров’я – моє життя”, що дозволяють учням глибше зануритися в тему.

3. Поступове введення: організація системного курсу статевого виховання, що вводиться поступово, з урахуванням культурних та етичних аспектів суспільства

4. Трьох-етапний підхід: запровадження статевого виховання через три етапи: дослідження соціальних проблем, розробка стратегії та програм, аналіз медичних, психологічних та соціальних аспектів.

5. Залучення батьків: організація зустрічей та семінарів для батьків, щоб збільшити їх обізнаність та підтримку в питаннях статевого виховання.

6. Підготовка вчителів: надання вчителям спеціальних тренінгів для підвищення їх компетентності в питаннях статевого виховання.

7. Використання інтерактивних методів: застосування ігор, дискусій, рольових ігор для залучення учнів та розвитку їх навичок критичного мислення.

Ці методи можуть допомогти створити більш ефективну та чутливу до потреб учнів систему статевого виховання. Важливо, щоб такі програми були адаптовані до культурного контексту України та враховували етичні норми суспільства.

Програма підвищення самооцінки підлітків через статеve виховання включає наступні компоненти:

2. *Вступне заняття*: обговорення цілей програми, важливості самооцінки та її впливу на особистісний розвиток.

3. *Тематичні модулі*:

- Самопізнання та самоприйняття: розвиток усвідомлення власних емоцій, бажань та цінностей.

- Гендерна рівність: розуміння гендерних ролей та їх впливу на самооцінку.

- Комунікація та міжособистісні відносини: навички ефективного спілкування та встановлення кордонів.

- Репродуктивне здоров'я: основи здорового ставлення до власного тіла та сексуальності.

4. *Інтерактивні заняття*:

- Рольові ігри: симуляція різних життєвих ситуацій для розвитку емпатії та впевненості.

- Дискусії: відкритий діалог про статеve виховання, стереотипи та особисті кордони.

- Творчі завдання: малювання, написання історій або віршів на тему самоідентифікації та самовираження.

5. *Залучення батьків та опікунів*: семінари для батьків з метою підвищення обізнаності та підтримки виховання підлітків.

6. *Оцінка та самоаналіз*:

- Щоденник успіхів: ведення особистого щоденника для фіксації досягнень та позитивних змін.

- Фідбек від учасників: регулярний зворотний зв'язок для адаптації програми до потреб групи.

7. *Заключне заняття*: підведення підсумків, обговорення прогресу учасників та планування подальших кроків для підтримки самооцінки.

Заняття 1. Вступне заняття

Мета заняття: Знайомство учасників з програмою, обговорення значення самооцінки та її ролі в особистісному розвитку

Тривалість: 45-60 хвилин.

Матеріали: Презентація, відеоматеріали, папір та ручки для учасників.

Хід заняття:

1. Вступ (5-10 хвилин):
 - Вітання учасників.
 - Пояснення мети та очікувані результати програми.
 - Встановлення правил поведінки та взаємодії під час занять.
2. Інтерактивне знайомство (10 хвилин):
 - Проведення “лідолама” для знайомства учасників між собою.
 - Кожен учасник коротко розповідає про себе та свої очікування від програми.
3. Презентація про самооцінку (10-15 хвилин):
 - Обговорення поняття самооцінки та її складових.
 - Показ відео про важливість самооцінки у житті підлітків.
 - Роз’яснення зв’язку між самооцінкою та особистісним розвитком.
4. Групова дискусія (10-15 хвилин):
 - Учасники обговорюють, як самооцінка впливає на їхнє життя.
 - Вправа: “Коло самооцінки”, де кожен оцінює свою самооцінку за шкалою від 1 до 10.

Вправи на ознайомлення з правилом активної згоди (consent):

- Рольові ігри, де підлітки відтворюють ситуації, де може знадобитися згода на фізичний контакт, і вирішують, як правильно дати чи отримати згоду.
- Дискусії про ситуації, коли згода не може бути дійсною (наприклад, якщо одна зі сторін в стані алкогольного сп’яніння або під впливом наркотичних речовин).

Юридичні аспекти та відповідальність:

- Рольові ігри, де підлітки вирішують ситуації, пов'язані зі статевими відносинами, і вивчають юридичні наслідки (наприклад, збудження справи про сексуальне насильство, наслідки неправомірної статевої поведінки).

- Обговорення прав та обов'язків в статевих відносинах, включаючи права на приватність і безпеку.

5. Індивідуальна робота (5-10 хвилин):

- Учасники пишуть короткий твір про ситуацію, коли вони відчували високу чи низьку самооцінку.

- Обговорення написаного з партнером по заняттю.

6. Заключення (5 хвилин):

- Підведення підсумків заняття.

- Встановлення домашнього завдання: написання щоденника успіхів до наступного заняття.

- Задання питань та відповідей.

Домашнє завдання: учасники повинні вести щоденник успіхів, де вони щодня записують свої досягнення та позитивні моменти.

Заняття 2. Самопізнання та самоприйняття

Мета: розвиток усвідомлення власних емоцій, бажань та цінностей.

1. Вступ (10 хвилин): вправа “Дерево життя”, де учасники малюють дерево, що символізує їхнє життя, з корінням як цінностями, стовбуром як життєвим досвідом, а листям як бажаннями та мріями.

2. Основна частина (30 хвилин): робота в парах, де учасники обмінюються думками про свої “дерева” та обговорюють, як їхні цінності впливають на їхні бажання та емоції.

3. Заклучна частина (10 хвилин): спільне обговорення того, як самопізнання може підвищити самооцінку та сприяти кращому самоприйняттю.

Заняття 3. Гендерна рівність

Мета: розуміння гендерних ролей та їх впливу на самооцінку.

1. Вступ (10 хвилин): відео та презентація про гендерні стереотипи та їх вплив на суспільство.

2. Основна частина (30 хвилин): групова дискусія на тему “Чи існують гендерні ролі?” та вправа “Перевтілення”, де учасники виконують ролі протилежної статі.

3. Контрацепція та захист від статевих захворювань:

Пояснення різних методів контрацепції та їх ефективності.

Обговорення важливості використання презервативів для захисту від статевих захворювань.

Розгляд можливих наслідків від безперервних статевих стосунків без захисту.

4. Заключна частина (10 хвилин): рефлексія та обговорення того, як гендерні ролі впливають на самооцінку та як можна працювати над їх подоланням.

Заняття 4. Комунікація та міжособистісні стосунки

Мета: Навички ефективного спілкування та встановлення меж.

1. Вступ (10 хвилин): Лекція про важливість комунікації та міжособистісних відносин.

2. Основна частина (30 хвилин): Рольові ігри “Сценарії спілкування”, де учасники відпрацьовують різні ситуації спілкування та встановлення меж.

Безпека в переписці та в соціальних мережах:

- Обговорення ризиків онлайн-спілкування, включаючи можливість знайомства з небезпечними особами.

- Пояснення важливості встановлення конфіденційних налаштувань приватності в соціальних мережах.

- Рольові ігри, які моделюють ситуації, пов'язані зі спілкуванням в інтернеті та можливими загрозами.

Сексуальне переслідування в соціальних мережах, секстинг:

- Вивчення прикладів сексуального переслідування та секстингу, які призвели до негативних наслідків.
- Навчання та обговорення стратегій захисту від сексуального переслідування, включаючи блокування користувачів та звернення до відповідних служб.
- Розмови про ризики та наслідки поширення особистих фотографій та відео в Інтернеті.

3. Заключна частина (10 хвилин): Обговорення того, як навички спілкування впливають на самооцінку та як вони можуть бути використані для покращення відносин з іншими.

Заняття 5. Репродуктивне здоров'я

Мета: Основи здорового ставлення до власного тіла та сексуальності.

Вступ (10 хвилин): Презентація про репродуктивне здоров'я та його значення для підлітків.

Основна частина (30 хвилин): Інтерактивна лекція з використанням моделей та демонстрацій для обговорення анатомії та фізіології.

Заключна частина (10 хвилин): Вправа “Моє тіло - мої правила”, де учасники обговорюють, як ставлення до власного тіла впливає на самооцінку та особистісний розвиток.

Рольові ігри

Мета: Розвиток емпатії та впевненості через симуляцію різних життєвих ситуацій.

Вступ (5 хвилин): Пояснення мети рольових ігор та їх значення для розвитку соціальних навичок.

Підготовка (10 хвилин): Учасники обирають сценарії зі списку або створюють власні, які відображають типові соціальні взаємодії.

Виконання (20 хвилин): Учасники грають визначені ролі, інші спостерігають та дають зворотний зв'язок.

Обговорення (15 хвилин): Рефлексія щодо відчуттів під час гри та обговорення, як різні підходи впливають на взаєморозуміння.

Дискусії

Мета: Відкритий діалог про статеве виховання, стереотипи та особисті кордони.

Вступ (5 хвилин): Встановлення правил дискусії для забезпечення поваги та відкритості.

Дискусія (30 хвилин): Обговорення тем, які викликають різні думки, з метою розвитку критичного мислення.

Бесіда «Незаплановані вагітності та аборти»

- Обговорення психологічних і фізичних наслідків вагітності в підлітковому віці.

- Аналіз етичних і моральних аспектів абортів та їх наслідків. Обговорити, які наслідки для здоров'я може мати аборт в підлітковому віці

- Розгляд альтернативних варіантів в разі незапланованої вагітності (виховання дитини, участь у програмах дитячого усиновлення тощо).

Заключення (10 хвилин): Підведення підсумків та висновків, обговорення того, як дискусії можуть впливати на самооцінку.

Творчі завдання

Мета: Самовираження через мистецтво, літературу та інші творчі форми.

Вступ (5 хвилин): Введення в тему творчості та її ролі у самопізнанні.

Творча діяльність (30 хвилин): Малювання, написання історій або віршів на задану тему.

Презентація (15 хвилин): Учасники діляться своїми роботами з групою, обговорюють та отримують зворотний зв'язок.

Заключення (5 хвилин): Обговорення того, як творчість впливає на самооцінку та самоприйняття.

Кожне заняття має бути організоване таким чином, щоб учасники могли активно взаємодіяти, розвивати навички та відчувати підтримку від групи. Важливо створити атмосферу довіри та відкритості, де кожен може вільно висловлювати свої думки та почуття.

Програма "Підвищення самооцінки підлітків" розроблена для підвищення (самоповага, самоприйняття, самопрезентація тощо).

Демонстрація прикладів стабільної та низької самооцінки.

3. Вправа 1: "Моя сильна сторона" (20 хвилин):

Учасники записують 3 свої сильні сторони.

Потім кожен учасник по черзі ділиться своїми сильними сторонами з групою.

Інші учасники надають підтримку, висловлюючи позитивне ставлення до виявлених якостей.

4. Вправа 2: "Мій список досягнень" (15 хвилин):

Учасники записують список своїх досягнень, незалежно від того, наскільки великі вони є.

Після цього вони обмінюються своїми списками та обговорюють, як ці досягнення вплинули на їхню самооцінку.

5. Підсумок (5 хвилин):

Коротке повторення основних понять та вражень від заняття.

Запит на відгуки учасників про те, що вони зрозуміли та які враження вони мають після заняття.

Заняття 2: "Перешкоди перед підвищенням самооцінки"

Мета заняття: Допомогти учасникам ідентифікувати негативні міфи та переконання про себе, які перешкоджають підвищенню самооцінки, та навчити їх переоцінювати ці переконання.

Матеріали:

Папір та олівці для учасників.

Маркери та дошка для записів.

Примітки для фасилітатора:

Забезпечте позитивну атмосферу і підтримку для учасників під час обговорення їхніх негативних міфів.

Стимулюйте активну участь і дотримуйтеся розподілу часу на вправу.

Надавайте конструктивний фідбек та підтримку учасникам у процесі переоцінки їхніх переконань.

Час: 60 хвилин

Структура заняття:

1. Вступ (5 хвилин):

Повторення цілей заняття.

Короткий огляд попереднього заняття і його основних висновків.

2. Пояснення негативних міфів та переконань (15 хвилин):

Визначення понять "негативні міфи" та "переконання про себе".

Пояснення, як ці міфи та переконання впливають на самооцінку та вчинки людини.

3. Вправа 1: "Перелік негативних міфів" (20 хвилин):

Учасники записують у своїх блокнотах або на аркушах паперу негативні міфи про себе, які вони часто чують або думають самі.

Після цього вони обмінюються своїми списками в групах та обговорюють, як ці міфи впливають на них.

4. Вправа 2: "Переоцінка негативних думок" (15 хвилин):

Учасники обирають один негативний міф і аналізують його, шукаючи докази або альтернативні погляди.

Кожен учасник поділяється з групою своїми висновками та способами переоцінки цього міфу.

Заняття 3: "Розвиток позитивного мислення"

Мета заняття: Навчити учасників розпізнавати та змінювати негативні думки на позитивні, щоб збільшити їхню самооцінку та позитивний настрій.

Матеріали:

Папір та олівці для учасників.

Маркери та дошка для записів.

Примітки для фасилітатора:

Стимулюйте активну участь учасників та позитивну атмосферу.

Ведіть учасників через вправи з урахуванням їхніх потреб і можливих труднощів.

Забезпечте конструктивний фідбек та підтримку учасникам у процесі зміни свого мислення на позитивне.

Час: 60 хвилин

Структура заняття:

1. Вступ (5 хвилин):

Привітання учасників і коротке повідомлення про те, що сьогодні ми будемо працювати над розвитком позитивного мислення.

Пояснення цілей заняття.

2. Пояснення позитивного мислення (10 хвилин):

Визначення поняття позитивного мислення та його важливості для самооцінки.

Пояснення, як позитивне мислення може впливати на емоційний стан та поведінку.

3. Вправа 1: "Мій список позитивних якостей" (20 хвилин):

Учасники записують список своїх позитивних якостей та досягнень.

Потім вони обмінюються своїми списками та надають підтримку одне одному, висловлюючи позитивні коментарі та зауваження.

4. Вправа 2: "Трансформація негативних думок" (20 хвилин):

Учасники обирають негативну думку, яка часто приходиться їм на думку.

Вони аналізують цю думку, шукаючи позитивні аспекти або можливі альтернативи.

Потім вони перетворюють цю негативну думку на позитивну і формулюють новий, позитивний погляд на ситуацію.

5. Підсумок (5 хвилин):

Коротке повторення основних ідей заняття.

Запит на відгуки учасників про те, як вони відчують себе після цього заняття.

Заняття 4: "Розвиток навичок самопідтримки"

Мета заняття: Навчити учасників ефективним стратегіям самопідтримки та зниження стресу для підвищення самооцінки.

Час: 60 хвилин

Структура заняття:

1. Вступ (5 хвилин):

Привітання учасників та коротке введення в тему заняття.

Пояснення цілей заняття.

2. Пояснення стратегій самопідтримки (10 хвилин):

Визначення поняття самопідтримки та її важливості для емоційного благополуччя.

Пояснення різних стратегій самопідтримки, таких як дихальні вправи, медитація, використання позитивних афірмацій.

3. Вправа 1: "Дихальні вправи для релаксації" (20 хвилин):

Інструктор веде учасників у дихальні вправи для зниження стресу та релаксації.

Учасники практикують ці вправи, спочатку вдихаючи повільно через ніс, затримуючи поди х на деякий час, а потім повільно видихаючи повітря через рот.

Під час вправи інструктор наголошує на важливості відчуття розслаблення та спокою.

4. Підсумок (5 хвилин):

Коротке повторення основних ідей заняття.

Запит на відгуки учасників про їхні враження від виконання вправ.

Заняття 5: "Розвиток соціальних навичок"

Мета заняття: розвинути в учасників навички ефективного спілкування, впевненості у взаємодії з іншими та розвитку емпатії.

Час: 60 хвилин

Матеріали:

Список сценаріїв для рольових ігор.

Папір та олівці для записів учасників.

Простір для проведення вправи без перешкод.

Примітки для фасилітатора:

Забезпечте позитивну та відкриту атмосферу для участі учасників у рольових іграх.

Спонукайте учасників до рефлексії та взаємного фідбеку.

Звертайте увагу на позитивні аспекти поведінки учасників та надайте підтримку у виявленні можливостей для вдосконалення.

Структура заняття:

1. Вступ (5 хвилин):

Привітання учасників та пояснення мети заняття.

Коротке нагадування про значення соціальних навичок для взаємодії з іншими.

2. Пояснення рольових ігор (10 хвилин):

Пояснення концепції рольових ігор та їхнього значення для розвитку соціальних навичок.

Визначення основних цілей цієї вправи: відчуття впевненості, емпатії та розуміння інших.

3. Вправа 6: "Рольові ігри" (35 хвилин):

Фасилітатор пропонує учасникам різні сценарії для гри в ролях, наприклад:

1) Ситуація в школі: вирішення конфлікту з однокласником.

Учасники: Анна (учениця), Максим (однокласник).

Сценарій:

Анна і Максим вирішують конфлікт, який виник між ними під час уроку математики.

Ситуація: Анна довго засмучувалася, що Максим викрав її олівець. Вона вирішила підійти до Максима і поговорити про це.

Діалог:

Анна: Максим, чому ти взяв мій олівець?

Максим: Якщо чесно, я забув взяти олівець, і мені дуже потрібно було позичити один.

Анна: Але чому ти не запитав спочатку? Я би тобі віддала.

Максим: Я дуже поспішав, і мені швидко треба було розпочати роботу.

Анна: Добре, але наступного разу, будь ласка, спитай, перш ніж брати.

Максим: Зрозуміло, Анна. Вибач за незручності.

2)Вибіркова ситуація: Запрошення на день народження до однокласниці, де запрошуваний знає тільки одну – дві особи і почуває себе через це незручно
Учасники: Олександр (запрошений на день народження), Ірина (іменинниця), нові знайомі.

Сценарій:

Олександр прийшов на день народження до Ірини де він знає тільки одну-дві особи. Він вирішує познайомитися з іншими гостями та відчутти себе комфортно.

Ситуація: Олександр підходить до групи підлітків, які розмовляють, та починає спілкуватися.

Діалог:

Олександр: Привіт, я Олександр. Я однокласник Іри. А ви, я так розумію її друзі? Я тут нікого не знаю крім Іри, хотів би познайомитись і з вами

Ірина: Привіт, Саша, рада тебе бачити. Не переймайся, тут всі дуже дружелюбні.

Гість 1: Привіт, Олександр. Я Василь. Радий познайомитися. Так, ми всі проживаємо в одному жк і часто гуляємо разом з Ірою.

Олександр: Я зрозумів. Приємно познайомитись. А я сиджу з Ірою за одною партою)

Гість 2: А я Оля) приємно познайомитись, Олександр! Як тобі свято?
Олександр : Мені дуже подобається) Радий знайомству з вами усіма)

Гості: Звертайся, якщо щось знадобиться. До речі, наступного тижня ми плануємо піти в кіно. Будемо раді бачити і тебе!)

Учасники грають в обрані сценарії, втілюючи ролі та намагаючись знайти ефективні рішення для себе.

Під час ігор фасилітатор спостерігає за взаємодією учасників та надає конструктивний фідбек.

Після кожної гри проводиться обговорення, в якому учасники діляться своїми враженнями, аналізують свої дії та реакції.

Учасники вказують на позитивні аспекти власної поведінки та виявляють можливості для поліпшення.

4. Підсумок (5 хвилин):

Коротке повторення навчальних моментів та вражень від рольових ігор.

Запит на відгуки учасників про те, що вони навчилися під час цієї вправи.

Заняття 6: "Підсумок та оцінка"

Мета заняття: Підбиття підсумків програми, оцінка досягнень учасників та визначення подальших цілей.

Час: 60 хвилин

Матеріали:

Папір та олівці для учасників.

Маркери та дошка для записів.

Візуальні матеріали, які підтримають обговорення.

Примітки для фасилітатора:

Стимулюйте відкриту та позитивну атмосферу під час обговорення досягнень та майбутніх цілей.

Надайте можливість кожному учаснику висловити свої думки та бажання стосовно подальшого розвитку.

Забезпечте підтримку та визнання для кожного учасника за їхню працю та зусилля.

Структура заняття:

1. Вступ (5 хвилин):

Привітання учасників і нагадування про те, що сьогодні останнє заняття.

Пояснення мети заняття.

2. Огляд досягнень (20 хвилин):

Кожен учасник розповідає про свої найбільш значущі досягнення під час програми. Це може бути вдосконалення навичок, покращення відносин з оточуючими або зміни в особистості.

Фасилітатор сприяє обговоренню та стимулює позитивну атмосферу.

3. Визначення майбутніх цілей (20 хвилин):

Учасники розглядають, над чим вони ще хочуть працювати для поліпшення своєї самооцінки.

Кожен учасник визначає собі одну або декілька конкретних цілей по розвитку, які вони хочуть досягти в найближчий час.

Фасилітатор надає поради та підтримку визначення цілей.

4. Підсумок та висновки (15 хвилин):

Фасилітатор коротко підводить підсумки програми, наголошуючи на досягненнях учасників та важливості розвитку самооцінки.

Учасники висловлюють свої враження від програми та найбільш важливі вивчені уроки.

Фасилітатор завершує заняття словами подяки та надії на подальший успіх учасників.

В результаті програми учасники отримали не лише знання, але й практичні навички, які сприятимуть покращенню їхньої самооцінки та загального самопочуття. Найважливіше — це те, що кожен учасник став більш свідомим та впевненим у собі, готовим до подальшого розвитку та досягнень.

Висновки до розділу III

У результаті емпіричного дослідження було виявлено важливий вплив статевого виховання на формування самооцінки у підлітків. Особливу увагу слід звернути на групу підлітків, які отримують інформацію про статеve виховання з вулиці від друзів. Вони демонструють низький рівень самооцінки

та високий рівень тривоги, що може бути пов'язане з травмуючою або неадекватною інформацією, яку вони отримують від однолітків. Варто враховувати, що діти не завжди мають достатні знання та досвід, щоб надати адекватну інформацію щодо статевого виховання.

Також було виявлено, що підлітки, які не отримують належну інформацію про статеve виховання від батьків чи інших дорослих, також можуть мати низьку самооцінку та вищий рівень тривоги. Це може бути пов'язане з відчуттям незрозуміння та нестабільністю у відносинах з батьками, що впливає на їхню психічну стабільність.

Натомість, група підлітків, яка мала можливість отримати статеve виховання в школі, демонструє більш високий рівень самооцінки та впевненості в собі. Це підтверджує важливість включення статевого виховання до програм освіти, оскільки це може позитивно впливати на формування позитивного самосприйняття та соціальної адаптації підлітків.

Отже, на основі отриманих результатів можна зробити висновок про необхідність вдосконалення методів статевого виховання у закладах загальної середньої освіти. Розробка психокорекційних програм для покращення самооцінки підлітків може стати ефективним засобом управління їхнім психологічним розвитком та соціальною адаптацією.

ВИСНОВКИ

Самооцінка є ключовим психологічним конструктом, що визначає особистість та впливає на її соціальну адаптацію та поведінку. Вона представляє собою внутрішню оцінку власної цінності, компетентності та здібностей особистості. Самооцінка є комплексним явищем, яке відображає усвідомлення людиною власних характеристик, як фізичних, так і психологічних, та взаємодію зі світом навколо.

Дослідження самооцінки виявило багатоаспектність цього поняття та його неоднозначність. Різні підходи та теорії, розглядаючи самооцінку, надають різних акцентів та тлумачать її по-різному. Деякі психологічні школи, наприклад, гуманістична та психоаналітична, розглядають самооцінку як ключовий компонент розвитку особистості та формування її ідентичності.

Шкільні програми, зокрема уроки біології, часто зосереджуються на фізіологічних аспектах, що стосуються розмноження та захисту від захворювань, що передаються статевим шляхом. Однак, сексуальна освіта повинна виходити за межі цих тем, включаючи обговорення гендерних ролей, взаємовідносин, згоди, відповідальності та здорового відношення до власного тіла.

Завдяки комплексному підходу до сексуальної освіти, молоді буде надана можливість розуміти свої сексуальні права та гідно вирішувати питання, що стосуються їхньої сексуальності. Ретельно розроблені програми з сексуальної освіти можуть відігравати ключову роль у забезпеченні фізичного, психологічного та соціального благополуччя молоді, допомагаючи їм уникнути негативних наслідків недостатньої обізнаності у цій сфері.

У ході дослідження було виявлено, що статеве виховання відіграє значущу роль у формуванні самооцінки у підлітків. Основні підходи та концепції дослідження самооцінки, які аналізувалися в психологічній літературі, підтвердили важливість самосприйняття в розвитку особистості підлітка. Психологічні аспекти статевого виховання в українських закладах

освіти також показали, що ефективно включення статевого виховання в програми освіти може сприяти позитивному розвитку самооцінки у підлітків.

Методичне забезпечення дослідження було організовано та проведено з урахуванням основних етапів та характеристик вибірки емпіричного дослідження. Результати описового та кореляційного аналізу показали, що підлітки, які мали можливість отримати статеве виховання в школі, демонструють вищий рівень самооцінки та впевненості в собі порівняно з тими, хто отримує інформацію з інших джерел, таких як друзі або Інтернет, але регресійний аналіз показав, що саме статеве виховання як таке не є предиктором самооцінки, з чого ми можемо зробити припущення, що у тих підлітків, які отримують інформацію про статеве виховання від батьків та в школі може бути вищий рівень самооцінки не через саме статеве виховання як таке, а в зв'язку з іншими факторами такими, як, наприклад хороші стосунки і довірливі стосунки в таких сім'ях загалом. Так само і підлітки, які отримують статеве виховання в школі і мають високий рівень самооцінки і впевненості в собі, можуть відчувати підтримку в школі зі сторони педагогів, тому у таких підлітків може бути вищий рівень самооцінки. З чого можна зробити висновок, що в підлітковий період дітям дуже важлива підтримка та спілкування зі сторони дорослих.

Запропоновані методи вдосконалення статевого виховання школярів та розробка психокорекційної програми для покращення самооцінки підлітків можуть бути ефективними інструментами для підвищення якості освіти та соціальної адаптації молоді. Такий підхід враховує не лише психологічні аспекти формування особистості, але й соціокультурні та педагогічні особливості сучасного суспільства.

Результати емпіричного дослідження свідчать про важливість статевого виховання в формуванні самооцінки підлітків. Основні підходи та концепції дослідження самооцінки вказують на її значущість у розвитку особистості. Психологічні аспекти статевого виховання в українських школах підкреслюють його вплив на психологічний розвиток підлітків.

Дослідження показало, що підлітки, які мали можливість отримати статеве виховання в школі, мають вищий рівень самооцінки та впевненості в собі порівняно з тими, хто отримує інформацію з інших джерел, таких як друзі або Інтернет. Це може бути пов'язано з тим, що статеве виховання в школі передбачає систематизовану та об'єктивну інформацію, яка сприяє формуванню здорової самооцінки учнів.

З кореляційного аналізу виявлено кілька важливих залежностей між аспектами статевої просвіти та психологічними факторами. Перш за все, розуміння важливості статевої просвіти позитивно корелює з рівнем домагань ($r = 0.235$, $p < 0.05$), що свідчить про те, що особи, які усвідомлюють це значення, частіше заявляють про свої потреби, більш впевнені в собі, та ставлять перед собою більш високі цілі. Також виявлено позитивну кореляцію між наявністю статевого виховання у школах і рівнем домагань ($r = 0.233$, $p < 0.05$), що підкреслює стимулюючий вплив такої освіти на активність учнів у висловленні своїх потреб.

Другий аспект дослідження показав, що важливість статевої просвіти корелює з психологічними характеристиками. Зокрема, вона пов'язана із спокоєм-тривожністю ($r = 0.281$, $p < 0.05$) та рівнем самооцінки ($r = 0.305$, $p < 0.01$). Це свідчить про те, що люди, які вважають статево просвіту важливою, частіше відчують більший спокій і мають вищий рівень самооцінки.

Також встановлено, що бажання мати статево виховання у школах також пов'язане з психологічними аспектами, зокрема з самоповагою ($r = 0.275$, $p < 0.05$) і впевненістю у собі-безпорадністю ($r = 0.306$, $p < 0.01$). Крім того, знайдено негативну кореляцію із загальною тривожністю ($r = -0.324$, $p < 0.01$), що свідчить про те, що особи з меншою тривожністю сильніше підтримують ідею введення статевого виховання у школах. Але результати регресійного аналізу показують, що модель не є статистично значущою ($p = 0.268 > 0.05$), і лише невелика частина варіації в рівні самооцінки пояснюється предикторами ($R^2 = 0.117$). На основі чогот ми можемо говорити, що саме статево виховання як таке, не є основним предиктором високої самооцінки і на рівень самооцінки

можуть впливати інші, похідні від наявності статевого виховання фактори, як наприклад, підтримуюча атмосфера та довіра в родині, де підлітки отримують інформацію про статеve виховання від батьків, та підтримка зі сторони вчителів в тих закладах освіти, де підлітки отримують інформацію про статеve виховання. Такі результати говорять про те, що в майбутньому це питання може потребувати додаткових наукових досліджень.

Отже, отримані результати дозволяють зрозуміти важливість статевої просвіти як для самого процесу навчання, так і для психологічного розвитку особистості. Ці зв'язки мають значення для формулювання ефективних політик і програм у сфері освіти та психології, спрямованих на збагачення соціального та особистісного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арапов М. В. Сексуальне виховання школярів. URL: <http://ru.osvita.ua/school/method/upbring/1027/>
2. Белякова С.М., Шовкова К.О. Соціально-психологічні особливості розвитку особистості сучасного підлітка. «Молодий вчений»: психологічні науки, № 5 (57). 2018 р. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/104.pdf>
3. Бабич В. Батькам про особливості морально-статевого виховання дітей підліткового віку. Директор школи. 2005. № 2. С. 21–24.
4. Бялик О.В. Форми організації статевого виховання учнівської молоді в закладах освіти країн Євросоюзу // Міжнародна конференція «Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology». Issue IV (46). 2016. С. 16–19.
5. Баранова Ю. М. Спілкування підлітків в соціальних Інтернетмережах як особливий вид комунікації. Наукові проблеми гуманітарних досліджень. 2012. №4. С. 105 – 110.
6. Бялик Оксана. Статеве виховання школярів: вітчизняний та зарубіжний досвід: навч. посіб. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 241 с.
7. Бех І. Д. Проблеми методів виховання в сучасній школі / І. Д. Бех / Педагогіка і психологія. 1996. № 4. С. 136–144.
8. Бялик О.В. Особливості становлення системи статевого виховання учнівської молоді у країнах Євросоюзу. Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Мелітополь: ФО-П Однорог Т.В., 2013. Випуск XI. С. 31-36.
9. Варбан М. Ю. Рефлексія професійного становлення в юнацькому віці. Практична психологія та соціальна робота. 1998. № 6–7. С. 80—83.
10. Василенко О. Від теорії до практики статевого виховання школярів. Рідна школа. 2005. № 4. С. 32–36.

11. Васянович Г. П. Педагогічна етика: навч.-метод. посіб. / Г. П. Васянович. Львів: Норма, 2005. 343 с.
12. Гаубас С. М. Особливості статевого виховання дітей різного віку в сучасних умовах. Все для вчителя. 2006. № 1–2. С. 22–25.
13. Говорун Т. В. Соціалізація статі та сексуальності монографія / Т. В. Говорун. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2001. 240 с.
14. Гончаренко А. М. Особливості виховання гуманних взаємин хлопчиків і дівчаток дошкільного віку. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. К.: Наук. думка, 1999. Кн. 2. С. 102–109.
15. Гончаренко С. І. Гуманізація освіти як першооснова розбудови освітньої системи України. Освіта. 1994.
16. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. К. : Либідь, 1997. 376 с.
17. Гьофнер Йозеф Кардинал Подружжя і сім'я. Християнське суспільне вчення. Львів: Монастир Свято-Іванівська лавра, ВВ “Свічадо”, 2002. С. 87—126.
18. Гієнко Л. Н. Модель формування соціальної компетентності підлітків загальноосвітнього закладу. Світ науки, культури, освіти. 2009. №3. С.241 – 243.
19. Даценко І. Підготовка школярів до сімейного життя. Статева соціалізація та підготовка учнівської молоді до сімейного життя у педагогіці та шкільній практиці зарубіжних країн: монографія / [за ред. чл.- кор. АПН України, проф. В. Кравця]. Тернопіль: Астон, 2009. С. 152— 171.
20. Даценко, І.М. Підготовка учнівської молоді до життя в сім'ї у республіці Польща: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Ірина Миколаївна Даценко. – Тернопіль, 2008. 206 с.
21. Ємельянов Д. В. Статеве виховання молоді. Редакційна колегія. 2015. С. 36.

22. Корнят В. Статеве виховання школярів як складова діяльності соціального педагога в школі. Педагогічний процес: теорія і практика. 2018. Вип. 4. С. 91–96

23. Корнят В.С., Марчук А.В. Нормативно-правові основи організації соціальним педагогом статевого виховання дітей і молоді. Соціальна педагогіка. Інноваційна педагогіка. 2019. Випуск 13. Т. 2. С.125.

24. Кузнецова О. А. Статеве виховання школярів: навч. посіб. / О. А. Кузнецова. Миколаїв, 2004. 176 с

25. Кузнецова О. А. Статеве виховання як педагогічна проблема. Науковий вісник ПДПУ ім. К. Д.Ушинського: Збірник наукових праць. Одеса, 2002. Вип. 4–8. – С. 66-73.

26. Кузьмінський А. І. Педагогіка родинного виховання : навч. Посіб. Київ: Знання, 2006. 328 с.

27. Лещук Н. О. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. К., 2014. 136 с.

28. Лещук Н. О. Статеве виховання і репродуктивне здоров'я підлітків та молоді : навч. посіб. / Н. О. Лещук, Ж. В. Савич, О. А. Голоцван, Я. М. Сивохоп. К., 2014. 136 с.

29. Ліпковська Ю. Формування адекватної самооцінки у школярів. Психологічні виміри культури, економіки, управління. 2016. № 9. С. 61-69.

30. Мезеря І. В. Актуальні проблеми статевого виховання у школі на сучасному етапі. Луганськ, 2003. 64 с.

31. Мендела С.Ф. Статеве виховання у школах. URL: http://www.familyinstitute.org.ua/tl_files/nashi%20vydannia/visnyk%203/st8%20v3.pdf

32. Методичні рекомендації щодо організації виховної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах у 2023-2024 навчальному році. URL: www.rada.kiev.ua

33. Навчальні матеріали онлайн. Статеве виховання і підготовка до статевого життя. URL: https://pidruchniki.com/1898082635025/pedagogika/stateve_vihovannya_pidgotovka_simeynogo_zhittya.
34. Освіта.ua. Статеве виховання школярів: особливості, специфіка, поради. URL: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/13860/>
35. Паничок Т. Я. Статеве виховання учнівської молоді у Німеччині: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Тетяна Ярославівна Паничок. Тернопіль, 2010. 276 с.
36. Пилипенко С., Пилипенко В. Проблеми статевого виховання підлітків у сучасному закладі освіти. Витоки педагогічної майстерності. 2018. № 22. С. 170-174
37. Плешаков В. А. Теорія кіберсоціалізації людини : монографія / В. А. Плешаков. – М. : МПГУ; НомоCyberus, 2011. 235 с.
38. Поліщук В. М. Вікова та педагогічна психологія (програмні основи, змістові модулі, інформаційне забезпечення): навч.-метод. посіб. / В. М. Поліщук. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. 330 с.
39. Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі URL: <http://www.politik.org.ua>.
40. Приходько В. М. Підготовка майбутніх педагогів до превентивного виховання дітей із неблагополучних сімей : наук.-метод. посіб. / В. М. Приходько. Запоріжжя : Прем'єр, 2006. 288 с.
41. Про Державну національну програму “Освіта” (“Україна XXI століття”) URL: www2.znz.edu.ua.
42. Про невідкладні заходи протидії в Україні розповсюдженню хвороб, що передаються статевим шляхом. URL: www.moz.gov.ua.
43. Про програму профілактики СНІДу та наркоманії. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

44. Статеве виховання в українській школі: зміст, стан, шляхи вдосконалення. URL:<https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/1ba39d23870b434f61fbbfa2005a219e.pdf>

45. Сивохоп Я. М. Використання інтерактивних методів навчання в процесі підвищення кваліфікації педагогів з питань формування навичок здорового способу життя підлітків / Я. М. Сивохоп // Науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка». №2 (74) 2013. Рівне: РОІППО, 2013. С. 27–29.

46. Сивохоп Я. М. Використання тренінгових технологій в процесі підвищення кваліфікації педагогів з питань формування навичок здорового способу життя підлітків. Актуальні проблеми соціальної роботи: волонтерство як важливий ресурс соціальної роботи: Матеріали доповідей та повідомлень Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Козубовської. Ужгород, 2013. С. 102–104.

47. Сивохоп Я. М. Основні підходи щодо формування навичок здорового способу життя учнівської молоді. Науковий вісник Ужгородського національного університету. №18. Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2013. С.102–104

48. Сексуальна педагогіка: навч. посіб. / В. П. Кравець. Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2016. 320 с.

49. Статеве виховання. Навчальний посібник з питань здійснення статевого виховання дітей від народження до юнацького віку. Миколаїв: «Прінт-Експрес», 2010. URL: <http://www.refmaniya.org.ua/psychology/shlyachi-ta-prinsipi-zdysnennya-statevogo-vichovannya>

50. Столяренко О. Б. Психологія особистості. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 280 с.

51. Статеве виховання – складова частина здорового способу життя: методичні вказівки для лікарів-інтернів, лікарів акушерів-гінекологів, дитячих гінекологів, педіатрів, сімейних лікарів / уклад.: І. О. Тучкіна, Л. А. Вигівська,

Н. Ш. Рогачова, О. В. Піонтковська, Т. В. Рубінська. Харків : ХНМУ, 2013. 41 с.

52. Сингаївська І.В., Федорець С. Б. Підлітковий вік як один із критичних періодів психосексуального розвитку людини. Вчені записки Університету «КРОК», 2022. № 4 (68). С. 107–114.

53. Терлецька Л.Г. Вікова психологія і психодіагностика: підручник / Л.Г. Терлецька. К. : Видавничий Дім «Слово», 2013. 608 с.

54. Тітов І.Г. Психологічні аспекти світогляду особистості. Практична психологія та соціальна робота. 2011. №11. С.2–5.

55. Рогожина О. О. Психосексуальний розвиток та особливості сексуальної освіти. Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності: збірник матеріалів IV Міжнародної науковопрактичної конференції (м. Тернопіль, Україна, 15-16 квітня 2021 року). 366 с

56. Allison L. Sex education, teenage pregnancy and the abortion debate / Lyn Allison. URL: [//www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=2844&page=2](http://www.onlineopinion.com.au/view.asp?article=2844&page=2)

57. Bartz T. Sex education in multicultural Norway. Sex Education. 2007. V. 7. P. 17-33.

58. Edgardh K. Adolescent sexual health in Sweden / K. Edgardh URL: <http://sti.bmj.com/content/78/5/352.full>

59. Egeland I. Sex education in Norway URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12178333>

60. Studfiles. Статеве виховання підлітків у сім'ї. URL: <https://studfiles.net/preview/5252836/>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Власний опитувальник

1. Вкажіть вашу стать

- а) жіноча
- б) чоловіча

2. Вкажіть ваш вік

- а) 12-14 років
- б) 15-17 років

3. Чи знаєте ви що таке статева просвіта ?

- а) так
- б) ні
- в) скоріше так, чим ні
- г) скоріше ні, чим так

4. Як ви розумієте , що таке статеве виховання і про що це ? (тут можна будь-яку кількість відповідей)

- а) про фізіологічні особливості нашого тіла і їх зміни
- б) про безпеку дітей та підлітків
- в) про статеві та репродуктивні органи
- г) про взаємодію з протилежною статтю
- д) про захист себе і кордонів свого тіла
- е) виховання адекватного ставлення до свого тіла, сексуальності та сексуальних стосунків, формування безпечної та відповідальної поведінки
- є) система медико-педагогічних заходів з виховання у батьків, дітей, підлітків і молоді правильного ставлення до питань статі

5. Чи розумієте ви для чого потрібна статева просвіта?

- а) так
- б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

6. Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні , тому щось розповідали

г) скоріше ні, чим так , тому що майже нічого конкретного не розповідали

7. Чи є або було в вашій школі статеve виховання ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні , бо статеve виховання було пару раз як додатковий предмет

г) скоріше ні, чим так , бо все дуже поверхнево на уроках біології і основи здоров'я

8. Чи вважаєте ви правильним ввести статеve виховання як окремий предмет в систему освіти України?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

9. Чи хотіли б ви , що в вашій школі з'явився такий предмет , як статеve виховання ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

10. Чи було б вам цікаво отримувати інформацію про статеve виховання ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

11. Як ви вважаєте , хто має займатися статевим виховання дітей та підлітків ?

а) тільки їх батьки (опікуни)

б) тільки вчителі в школі

в) шкільні психологи

г) і батьки (опікуни) і вчителі і шкільні психологи

д) діти і підлітки самостійно

12. Чи хотіли б ви , що б ваші батьки (опікуни) займалися з вами статевим вихованням ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

13. Чи знаєте ви , що таке правило трусиків і майки ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

14. Як ви вважаєте , чи покращиться ваша самооцінка, якщо в школах з'явиться якісне статеве виховання ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

15. Як ви вважаєте , чи вплине позитивно на ваше спілкування з однолітками поява такого предмету як статеве виховання ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

16. Як ви вважаєте , чи впливає на психологічний стан підлітків відсутність статевого виховання в школах?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

17. Як ви вважаєте , чи покращиться психологічний стан підлітків , якщо в школах з'явиться статеве виховання ?

а) так

б) ні

в) скоріше так, чим ні

г) скоріше ні, чим так

18. Від кого ви отримуєте або отримували інформацію про статеве виховання ?

а) батьки (опікуни) дома

б) школа , вчителі , шкільний психолог

в) друзі, вулиця

г) старші сестри, брати , або інші друзі старші за віком

д) інтернет

19. Чи знаєте ви які зміни відбуваються з тілом жінки під час статевого дозрівання ?

а) так

б) ні

в) скоріше так , чим ні , тому що щось знаю

г) скоріше ні, чим так, бо знаю дуже мало і поверхнево

20. Чи знаєте ви , які зміни відбуваються з тілом чоловіка під час статевого дозрівання ?

- а) так
- б) ні
- в) скоріше так , чим ні , тому що щось знаю
- г) скоріше ні, чим так, бо знаю дуже мало і поверхнево поверхнево

21. Як ви вважаєте впровадження статевого виховання в систему освіти України вплине на зменшення кількості вагітностей серед неповнолітніх ?

- а) так
- б) ні
- в) скоріше так, чим ні
- г) скоріше ні, чим так

22. Чи є у вас проблеми з спілкуванням і непорозумінням в спілкуванні з протилежною статтю?

- а) так
- б) ні
- в) іноді
- г) дуже рідко
- д) не спілкуюсь

23. Як ви вважаєте , чи стане вам простіше розуміти протилежну стать і вести спілкування , якщо в школах буде якісна статева освіта?

- а) так
- б) ні
- в) скоріше так, чим ні
- г) скоріше ні, чим так
- д) не спілкуюсь

24. Від кого і з ким вам би було б комфортніше сприймати і обговорювати інформацію про статево виховання ?

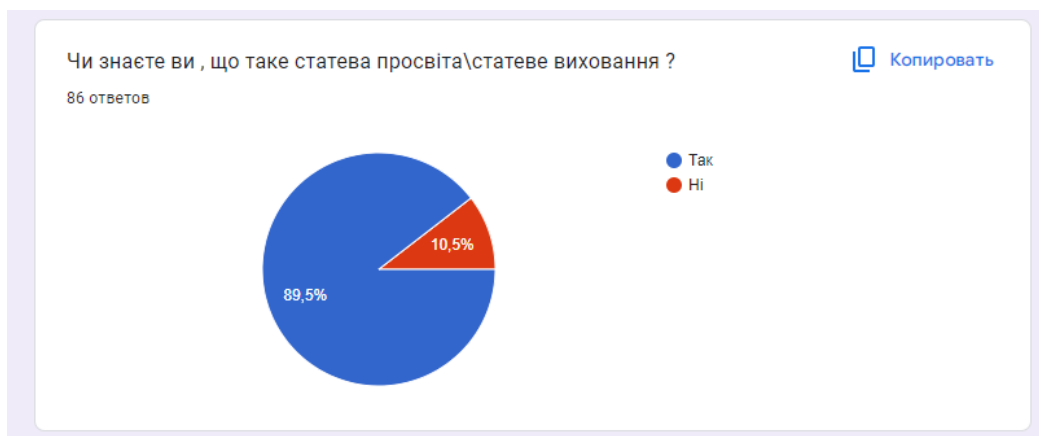
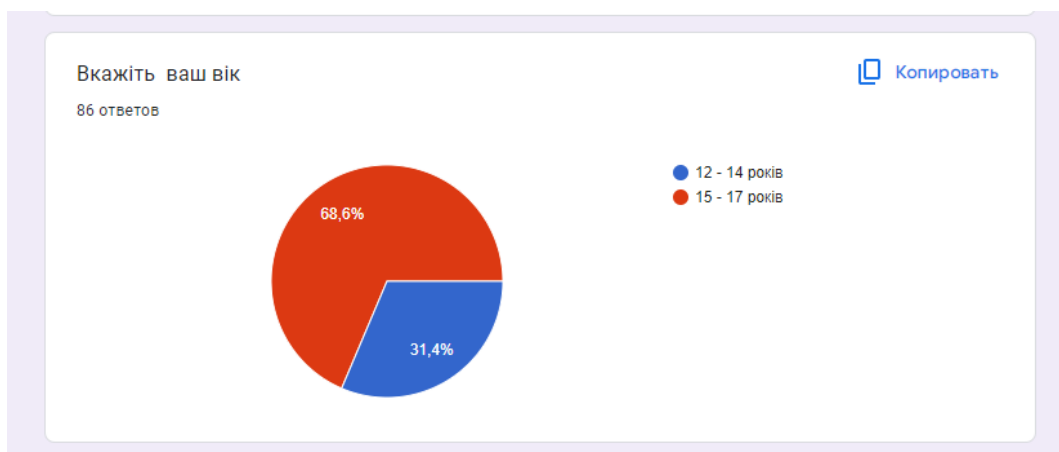
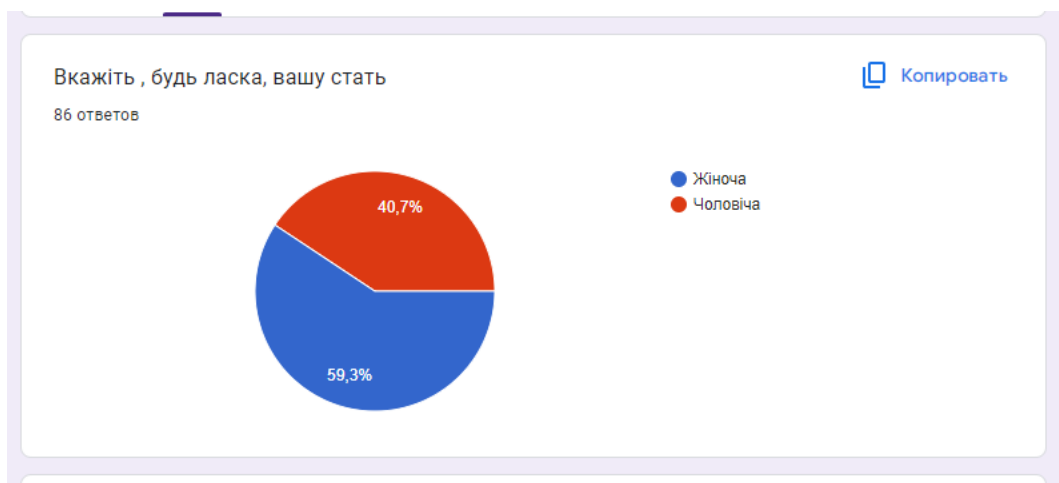
- а) вчителі
- б) шкільний психолог
- г) людина зі сторони , яка не відноситься до школи
- в) мені байдуже
- д) батьки
- е) не хочу статевого виховання в школі

25. Якщо в школах з'явиться такий предмет, як статеве виховання, чи буде вам комфортно обговорювати якісь питання з вчителями , які зараз є в вашій школі ?

- а) так
- б) ні
- в) скоріше так, чим ні
- г) скоріше ні, чим так

Дякую за приділений час!)

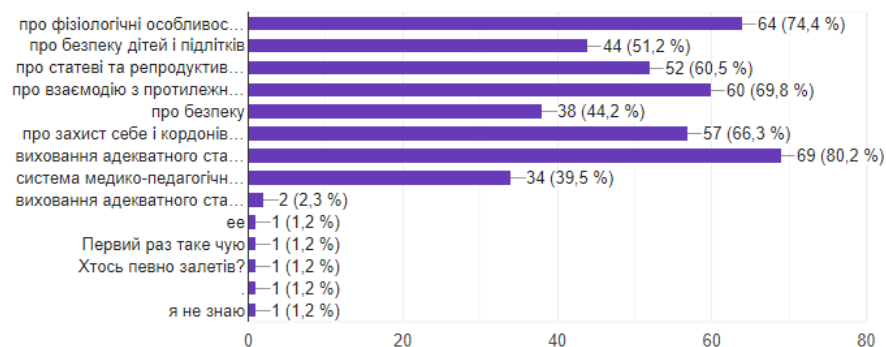
Результати опитування

Як ви розумієте , що таке статеве виховання і про що це ?

[Копировать](#)

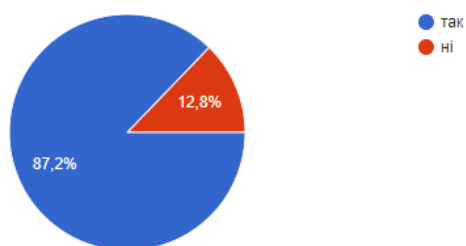
86 ответов

Чи розумієте ви для чого потрібна статева просвіта ?

[Копировать](#)

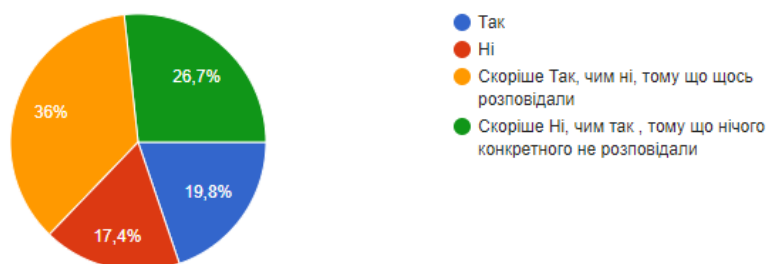
86 ответов

Чи займаються ваші батьки (опікуни) з вами статевим вихованням ?

[Копировать](#)

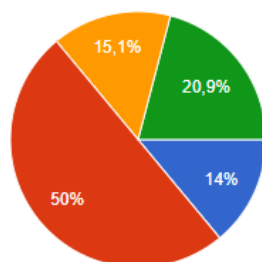
86 ответов

Чи є або було в вашій школі статеве виховання ?

 Копировать

86 ответов

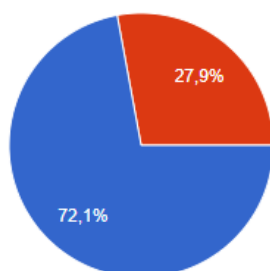

- Так
- Ні
- скоріше Так, чим ні, тому що статеве виховання було пару раз як додатковий предмет
- Скоріше Ні, чим Так, бо було дуже поверхнево на уроках з біології і основ здоров'я

Чи вважаєте ви правильним ввести статеве виховання ,як окремий предмет, в систему освіти України ?

 Копировать

86 ответов

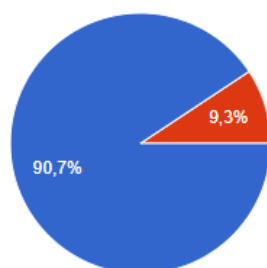

- Так
- Ні

Чи вважаєте ви важливим наявність статевої просвіти\статевого виховання для підлітків?

 Копировать

86 ответов

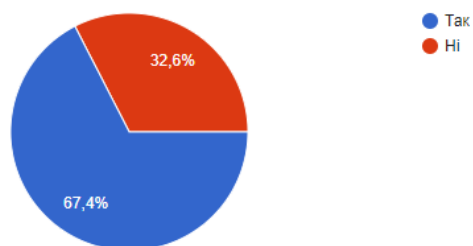

- Так
- Ні

Чи хотіли б ви , що б в вашій школі з'явився такий предмет як статеве виховання?

[Копировать](#)

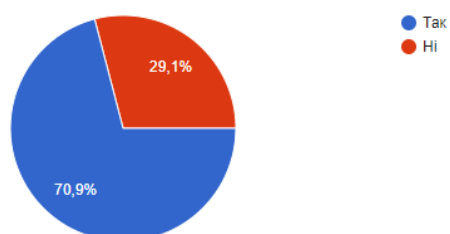
86 ответов

Чи було б вам цікаво отримувати інформацію про статеве виховання ?

[Копировать](#)

86 ответов

Як ви вважаєте , хто має займатися статевим вихованням дітей та підлітків?

[Копировать](#)

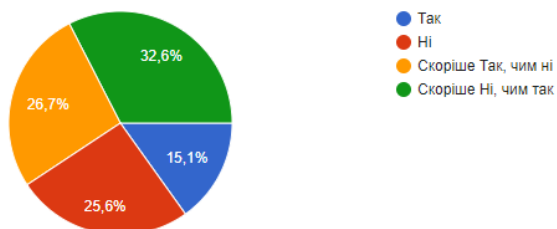
86 ответов

Чи хотіли б ви що б ваші батьки(опікуни) займалися з вами статевим вихованням ?

[Копировать](#)

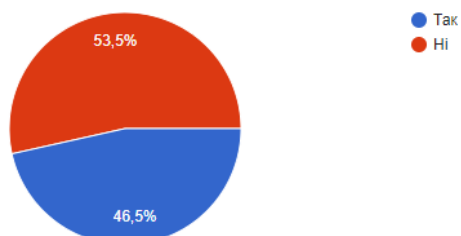
86 ответов

Чи знаєте ви, що таке правило трусиків і майки?

[Копировать](#)

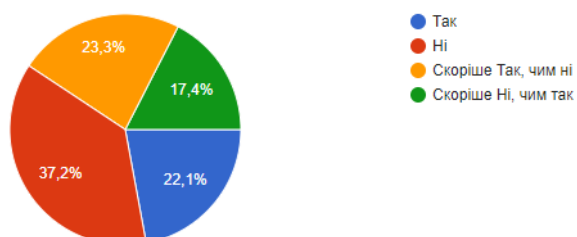
86 ответов

Як ви вважаєте, чи покращиться ваша самооцінка , якщо в школах з'явиться якісне статеве виховання?

[Копировать](#)

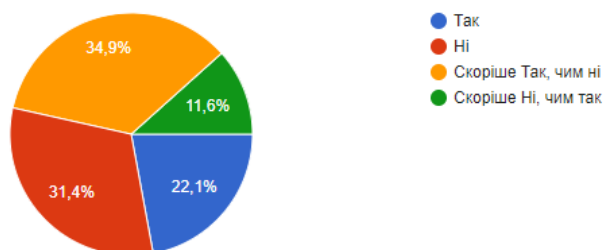
86 ответов

Як ви вважаєте, чи вплине позитивно на ваше спілкування з однолітками поява такого предмету як статеве виховання?

[Копировать](#)

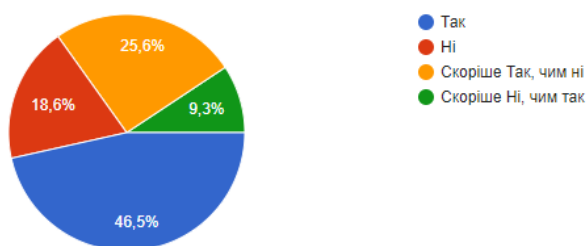
86 ответов

Як ви вважаєте, чи впливає на психологічний стан підлітків відсутність статевого виховання?

[Копировать](#)

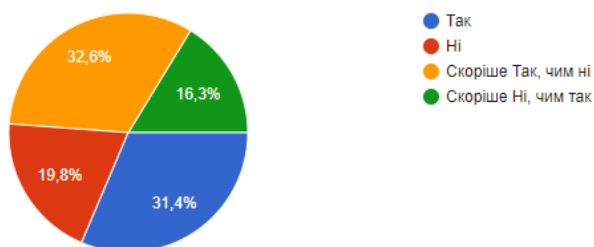
86 ответов

Як ви вважаєте, чи покращиться психологічний стан підлітків, якщо в школах з'явиться статеве виховання?

[Копировать](#)

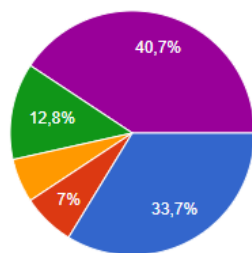
86 ответов

Від кого ви отримуєте або отримували інформацію про статеве виховання ?

[Копировать](#)

86 ответов

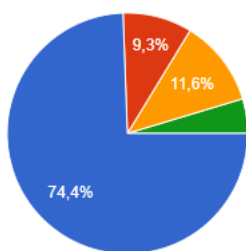

- батьки, опікуни (дома)
- школа, вчителі, шкільний психолог
- друзі, вулиця
- старші сестри, брати , або інші друзі старші за віком
- інтернет

Чи знаєте ви які зміни відбуваються з тілом жінки під час статевого дозрівання ?

[Копировать](#)

86 ответов

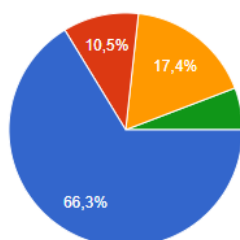

- Так
- Ні
- Скоріше Так, чим ні
- Скоріше Ні, чим так

Чи знаєте ви , які зміни відбуваються з тілом чоловіка під час статевого дозрівання?

[Копировать](#)

86 ответов

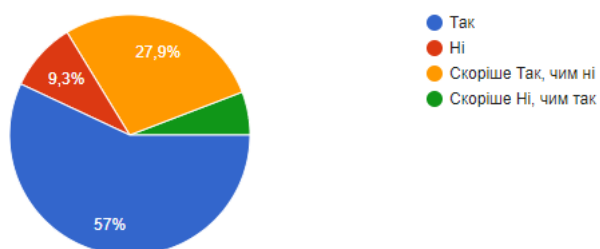

- Так
- Ні
- Скоріше Так, чим ні
- Скоріше Ні, чим так

Як ви вважаєте, впровадження статевого виховання в систему освіти України вплине на зменшення кількості незапланованих вагітностей серед неповнолітніх?

[Копировать](#)

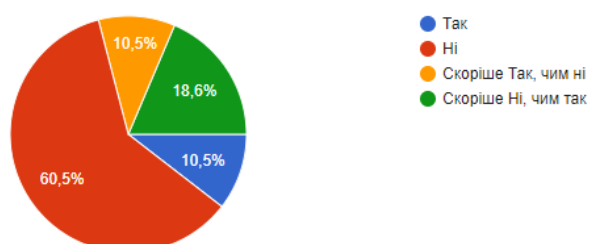
86 ответов

Чи є у вас проблеми з спілкуванням і непорозуміння в спілкуванні з протилежною статтю?

[Копировать](#)

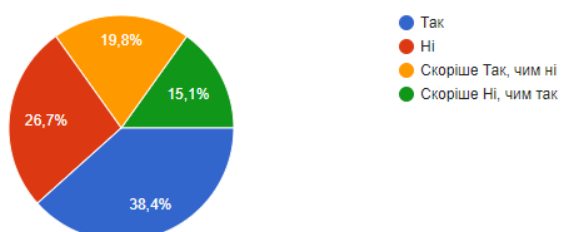
86 ответов

Як ви вважаєте, чи стане вам простіше розуміти протилежну стать і вести спілкування, якщо в школах буде якісна статева освіта?

[Копировать](#)

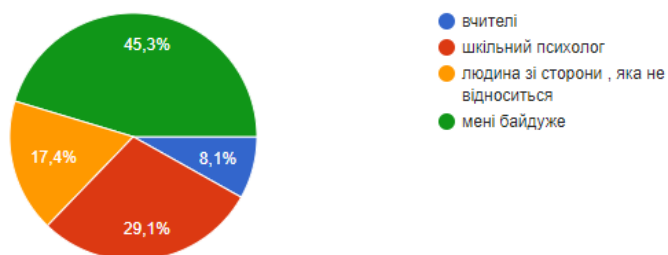
86 ответов

Від кого і з ким вам було б комфортніше сприймати і обговорювати інформацію про статеве виховання в школі?

 Копировать

86 ответов

Якщо в школах з'явиться статеве виховання, чи буде вам комфортно обговорювати якісь питання з вчителями, які зараз є в вашій школі?

 Копировать

86 ответов

